HIILID KARIL

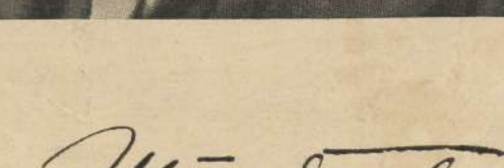
J. MÄNDMETS

HIILID KARIL

«RAHVAÜLIKOOL»
TALLINNA

Ed. Bergmann'i trükikoda, Tartus.

Jakob Mändmets.

Aastad kaovad ajameresse. Keda veel mône aasta eest tundsid noorena, sel näeb nüüd, kokku saades, härmatist peas. Ammu see oli, kui nende uudisjuttude kirjutaja Jakob Mändmetsaga veel töötasime ühe laua juures, ühes ajalehe toimetuses noortena, ja nüüd — ka temal juba hôbe juustes! Ka tema juba jôudnud ajani, mil vôib viiekümne aastasena oma elu peale tagasi vaadata kui meie rahvalisem külajuttude vestja. Ise külast pärit, tunneb ta külarahva hingeelu ja kombeid ning oskab siis ka oma jutu tegelaste hingeelust huvitavaid, omapäraseid pilte maalida, mis temale palju sôpru on vôitnud. Nagu ka ta isik kôigis, kes tema ligidal viibinud, head mälestust on järele jätnud.

Mändmets ise jutustab oma eluloost:

„Sündisin 17. juulil (uue kal. järele 30. juulil) 1871. aastal Saaremaal, Kärla kihelkonnas, Kärla vallas, Päi külas Suurepere talus. Tähendatud küla, umbes 9 peret, mis üksteisest niivôrd eemal, et nad kätte ei paistagi oma laialipillatud pôllulappidega, on üks ilusamaist kogu Saaremaal. Küla piirab ühelt pool paks

kroonumets, teiselt poolt põldude vahel olev küla oma mets. Vähe tundus seal endisel ajal valju tuult ja tormi. Kui mujalt teated tulid valjudest kahjutegevatest marudest, siis nägime meie ainult kõrgete puude kõikuvaid latvu.

Olgugi et külas ilus oli, kuid elukord oli sel ajal raske. Kroonumetsas aeti loomad kinni, võeti rasket trahvi, mis elanikud ära kurnas. Karjaskäimise amet oli üks raskematest, mis nõudis suurt hoolt ja vaeva.

Nii siis tuli lapsepõli mööda saata metsas, mis oma iseloomu poolest hästi tuttavaks sai. Kroonumetsas oli suur, haruldaselt ilus Karujärv oma viie saarega. See järv on hästi püsinud mälestuses ja ta järele tundub ajuti isegi igatsust. Järv on punutud muinasjuttude ja luule krooniga, mis tegid ta veidi õudseks, aga selle eest otse veel ihaldavamaks. Olen sest järvest mõndagi kirjutanud.

Mets ei olnud metsalapsele õudne, vaid ennem oli seda lage maa. Jõudsid metsa vahele, siis olid nagu pääsnud igasugustest hädaohtudest. Veel praegugi on hästi meeles need mitmesugused teisendid, kuidas mets sel ajal tutvunes. Seal on sügav soniv vaikus ja ööseti tihti marumühin ja puude piiksumine; talvel jälle lumesurve, mille puhul näib, nagu viibiks mets sügavas unes. Kõik see pakkus lapsele suurt huvi.

Kodu oli tavaliselt kindlakavaline. Siin käis iga liikumine teatud rada. Oli teada kohti, kuhu üks või teine perevanematest oma jalga ei tõsta. Valjust ei olnud omaksete poolt, kuid iga mittekohast ülespidamist osati sundida häbenema. Kodus oli armas ja

hea, ka ei olnud kellelgi iseäralist tööraskust, sest et väheldasel kohal peeti suur pere. Raamatuid oli õige rohkesti, sest isa tõi linnast muu seas ikka ka raamatuid kaasa. Käis sel ajal ka „Eesti Postimees“ (olid ka kokkuköidetud „Perno Postimehe“ aastakäigud) ja, kui köster P. Süda asutas raamatukogu, andis isa heameelega kogu liikmemaksuks ühe rubla. Kuid sellest hoolimata oli lastekasvatuse hool ja mure ema peal. Uitada võis päevad otsa ringi, kui veel karja- ja muid kohustusi polnud, ja otsida linnupesi, mida lapsed meie pool hästi hoidsid, ronida kõrgete puude otsa, viibida laialdastes õunapuu aedades jne. Lühidalt: lapsepõli oli hea.

Koolis õppisin Kaarma seminaris. Kool polnud suurem asi, ta oli, nii ütelda, hädaabinõu. Noh, mul ei ole siin vaja ta vastu kaebust tõsta.

Juba 17-aastaselt algasin kooliõpetaja ametit, mida pidasin aasta otsa Saaremaal, siis Läänemaal Ähmas, siis Harjumaal (Alaveres ja Orus) kuni 1903. aastani. Orult tulin linna „Uue Aja“ toimetusesse.

Pärastisest elust ei ole mul midagi ütelda. Kooliõpetaja ametis sain kodumaad nii mõndagipidi tundma, rändasin ennemalt nii mõnigi kord kodumaal ringi. Sest ajast saadik on mind alatine töö taga ajanud — töö lihtsalt ülespidamise mõttes. Muidugi on olnud ka eredaid ja valgeid silmapilke, aga nad on olnud silmapilgul, millega ei ole teistel asja ja mida keegi teine ei mõistagi.“

Nii Mändmets ise. Täienduseks on siin veel juure lisada, et Mändmets pärast „Uue Aja“ kinnipanemist aastal 1905 „Päevalehe“ toimetusesse astus,

kus ta siiamaani on tegev olnud, ainult paar aastat vaheajal „Tallinna Teataja“ toimetuses viibides.

Sellest hoolimata, et ajalehe toimetuse töö mehelt täit jôudu nôuab, on J. Mändmetsal ometi veel mahti olnud suure hulga külajutte raamatutena välja anda ja ka ajalehtedes ilmutada. Eriti nimetada vôib ta pikemat juttu „Kooliôed,“ mis „Postimehes“ ilmus. Raamatutena on tema sulest ilmunud: Lepituse ingel, Tulesse, Koduküla vainult, Oma ôuest, Rasked patud, Talgud, Vana käsikiri, Tont, Isa talu, Küla, Meri, Maa jôud, Hingekarjane Röömer, Neli päeva, Kosilane, Ema, Pilpad, Kodumaa jutud, siis veel kolm näitemängu ja nüüd käesolev juttude kogu — 50 aastaseks sünnipäevaks.

Sellest kôigest selgub, et Jakob Mändmets viljakas kirjanik on, kellelt veel tulevikus kui palju vôib loota. Kui Jakob Mändmets nüüd, 30. juulil 1921, oma 50-aastast sünnipäeva peab, siis soovime temale sel puhul, et ta tulevikuski sama noore hingega ja sooja südamega oleks kui siiamaani ja meile veel pakuks palju, palju ilusaid pilta külaelust, mida maalima ta nii osav on. Selleks pikka iga ja head tervist!

Ametivennad.

KARJANE

I.

Metsa veerel leinakase all istus karjane. Kase urvarikkad, niitpeened oksad rippusid pikkade jõhvidena pea maani. Lehtede vahelt heitsid päikese kiired värisevaid laike liivakale maapinnale. Väsinult ja laisalt loivas tigu mööda pihastanud puutüve. Ainsateks elu tunnismärkideks olid pisukesed põõsaslinnud, kes siit ja sealt üles tõusid ja vinnitud kivide kujul ühest põõsast teise langesid.

Ilm tukkus kuumas päikese paistes.

Karjane istus leinakase all ja ta läheduses magas lambakari.

See oli arvurikas kari, mis kevadel ta hooleks antud. Ta oli teda hästi ja hoolega söötnud. Nüüd olid lambad rammusad ja neid kattis paks kimar vill. Ka lammastel oli palav. Üksikute põõsaste varjult otsisid nad jahedamaid paiku ja lõõtsutasid.

Siin ümbruses oli hea karjamaa. Poolversta maad eemalt algas neem, mis ulatas kaugele merde.

Neeme ots pikenes kariks. Neemel kasvas rammus randrohi ja seal oli jahe ka kôige kuumemal päeval. Kui kari neemel sôi, siis tulid karjasele meele endised ajad, kus laevad jooksid maru ajal puruks karile. Nüüd ei juhtunud seda enam, sest karile ehitati paak, mille tuli helkis kaugele merele pimedal tormisel ööl.

Neemelt paremale poole oli merikallas kôrge mitukümmend sülda, ja järsk. Aastate jooksul olid langenud kalda küljest alla suured kivirahnud, mis nüüd peatusid lainete piiril serviti ja lapiti. Maru ajal sööstasid vood neist üle ja üles kaldale kuuldus siis alt alatine ähkimine, oigamine ja nutt. Edasi paremalt poolt algas tihe kuusemets, millest käis läbi oja nagu hôbedane pael. Kevadel oli temas palju vett ja siis kohises ta nagu suur jôgi. Aga nüüd oli ta ära kuivanud ja ta pôhjas pilkus vähe vett. Ta näis nagu hiilgav uss tukkuvat, pea siia ja saba sinna kuuse juurte alla peidetud.

Edasi tuli tihe metsarädi, kuhu karjane lambaid ei lasknud.

Üsna leinakase lähedal metsa veerul oli karjasel taraaed. Seal oli tal ka pisukene ütt. Ôhtul ajas ta lambad taraaeda ja ise elas valged suveööd üttis.

Karjasel läksid päevad ruttu ja ta ei tunnud inimeste järele igatsust. Ta armastas oma lambaid ja tegi tööd.

Ikka tuli tale meele see aeg, kus ta kevadel karjaga siia tuli. Siis olid need väikesed kimarad jäärad veel hoopis pisikesed. Aga nad olid lôpmatu ülandud, sest nende südant täitis väga noor veri. Kui neil aga hakkasid kasvama sarvemugalad, siis oli nende igapäevane amet alaline poksimine. Mônede vahel kasvas mänglemisest nädalaid vältav vaen, mis muutus seda mööda ikka lepitamatuks vôitluseks, kuidas sarved jôudsid kasvada. Olgugi et utet-talled imestades ja arusaamatult seda vaenu ja vôistlust pealt vaatasid, kuid südametega hoidsid nad ikkagi nende jäärade poole, kes jäid nômmel vôitjaks.

Sagedasti vältas vôitlus kuni tarra ajamiseni ja isegi seal katsuti teda siis lôpetada, kui juba ammugi oli öö.

Karjane armastas oma lambaid. Ta ajas nad alati ja hoolega paremaile rohupaikule, nii et nad ôige rutusti rasvasteks läksid. Nende pehme, kimar vill kasvas jôudsalt. Uted tulid julgelt ta juure ja ta söötis neile peo pealt leivaraasukesi ja silitas ellalt nende päid. Ka südaööl läks ta oma ütist välja tara juure oma lambaid vaatama. Rinnuli taraaiale laskudes vaatles ta kaua ja armastusega magavaid ja mäletsevaid lambaid.

See oli suur varandus, mis ta hooleks oli ustud. Ta teadis et karjas on emalambaid, kes mitu aastat järgimööda olid kaksiktalled toonud ja neid peeti talukoha uhkuseks.

Ta rôômustas juba ette, et ta tema hooleks usaldatud varanduse sügisel palju väärtuslisemana tagasi annab.

Ôhtul, kui kaste rooräd ist välja roomas ja pilvesagarad taevalaotuses kahjusid, ajas ta lambad tarale, sest ta ei tahtnud, et nad niisket rohtu söövad.

Aega olles tegi karjane vispleid, lusikaid, kulpe ja männe. Ta oli osanud kôige parema lusika ja kulbi kuju välja töötada, nii et kaunimat ei môistetud ihaldada. Kui palju tal neid ka iganes oli, aga kôik osteti ära hoogsalt, ja sellel oli kahju, kes ilma jäi. Ta lôikas lusikad välja kadakast, mis tômbus kollakaspruuniks ja lôhnas meeldivalt. Visplid tegi ta välja valitud paju okstest, mida ta oskas môôdukalt kokku passida ja mille valge ihu kuivas ajajooksul valgeks kui kaua aega eredal päikesepaistel pleekinud luu.

Niisugused luuvalged visplid olid perenaistel uhkuseks.

Ta oli hea karjane ja teda armastasid lambad.

II.

Karjane istus metsa veerul suure leinakase varjul. Puu niitpeened oksad ulatasid maani nagu pikad jôhvid ja päikese laigud liikusid murul.

Oli palav.

Lambad magasid üksteise vastas pôôsaste all ja mäletsesid. Suure emalamba kaelas ripuv mettalist

valatud kell tilises hôbedase häälega taktis. Eemalt nômmelt paistvad sammaldanud kivid virvendasid heledas päikese säras. Neeme otsast kuuldus tume, tasane lainete mühin. Rooräđist tôusid üles merilindude kahlud, mis peatselt ühinesid parveks ja jälle kadusid silmist kôrkjarikkale rannale. Väga kôrgel taevasinas ujus lumivalge pilvetükk nagu eegeldatud rätik. Jôe poole madalamaks mineval maapinnal kasvavad ja lihavkasulised kuused tukkusid, selle juures ohtralt ôrna, meeldivat vaigulôhna laiali laotades. Palav päike oli avanud nende vermed ja reiad ja nüüd nôrgus sealt kuldselge läbipaistev vaik, nagu puhas kärjemesi. Härjakeele helesinised ôied olid longus ja ôige laisalt lendas metsmesilane ôielt ôiele, korjates sealt mett ja ôietolmu.

Karjane istus leinakase varjul ja voolis kollasest, healôhnalisest kadakast lusikat. Vahetevahel jäi ta pilk karja peale peatama, sest ta armastas oma karja ja tundis iga lamba häälest ära. Ta teadis kui pisukesed ja nôrged talled siis olid, kui ta karjaga siia tuli. Aga nüüd olid nad suureks kasvanud ja talled olid juba tôsised jäärad. Nad oskasid vôidelda päris tôsiselt, sellejuures enese lugupidamist ja oma au väga kôrgelt hinnates.

Neil kasvas enese väärtuse tunnustamine ühes sarvedega.

Oi — missugune kari see küll on, mis ta sügisel koju ajab!

Teda kiidetakse, teda tänatakse, temast peetakse lugu, sest ta on hea karjane.

Oi, seda ei tulnud tal meele. Ei mitte. Ta armastas oma lambaid, sest ta söötis neile oma peo pealt leivaraasukesi ja valvas hoolega, et on taraaed alati terve. Need olid ta sôbrad, sest nad môistsid ta juttu ja käisid ta järele. Nad vaatasid tale otsa ja siis môistis ta nende tahtmist. Nad olid nädalate jooksul ôppinud üksteisest aru saama.

Ta tundis, et nad kôige kindlamate pidemetega üksteisega on seotud.

Täna kavatses ta karja ajada neemele, kus hôljub jahe tuul, mis tuleb kaugelt hulgumerelt ja kannab oma pôues kosutavat niiskust. Seal kasvab liivasel pinnal rammus roheline lemmrohi, sinab laiade laikudena liivatee ja ôilmitseb mitmeharuline liivahärjapea. Alles ôhtu eel tuleb ta karjaga jôe äärе, kus rammusrohulised laigud ja kus siis jäärad vôitlevad ja uted seda pealt vaatavad suure aukartusega.

Ta pani oma kollased maguslôhnalised kulbipuud kôrvale ja tahtis karja äratada, kui ta tähelepanu köitis mööda jalgrada lähinev naisterahvas. Küllap sellel oli vist ümbrus tundmata, sest seisma jäädes otsis ta teed, nagu ära eksinud inimene.

Ta jôudis jalgrada mööda leinakaseni, sest see ju käiski just narmasokstega puust mööda.

Karjane silmitses lähinejat.

Ta kõnnak oli pehme, painduv, mis tuletas meele kerget suvetuult, kui see heljub üle nurme. Ta paksud vahakollased juuksed helkisid päikese kiirtes just kui päikesesärasse uppuvad sõmerliiva jooned nasva rannal. Ta silmad olid sügavad nagu kahjatud järve pind eha ajal.

Põõsaste alt oli ta noppinud lumivalgeid magusasti lõhnavaid piibelehe õisi ja need kinnitanud omale rinda.

Leinakase juure jõudes ja karjast silmates, kõneles ta pehme, sulava häälega:

„Kui õnnelik ma olen, et siit leian inimese. Sa oled vist väga õnnelik inimene, sest elad ju üksipäini Jumala templis."

„Kes sa oled?" küsis karjane. „Kui sa edasi lähed, siis oled küll eksiteel. See on ainult merimeeste jalgrada, mida mööda nad käivad oma püüseid merde viimas. Neemel ei ela inimesi."

„Kuigi ma eksinud olen, siis on see mulle õnneks."

„Kes sa siis oled?"

„Sa näed, ma olen naine. Mina otsin õnne ja otsin ka võimalust, kedagi teist õnnelikuks teha. Kas ei juhatanud juhus mind selleks sinu juure?"

„Sa oled kõige ilusam naine, keda ma kunagi näinud," hüüdis karjane. Temas tõusis iha, et see inimene jääks tema juure. „Jää minu juure!"

Ja naine jäi karjase juure elama.

III.

Karjane arvas välja palju aega on veel sinnamaale, kus mets muutub kullakarvaliseks ja koltunud lehed langevad liugledes maapinnale.

Oi — sinnamaale on veel hulk aega. Neil jääb üle nädalaid ja kuid kahekesi elamiseks.

Oli ju veel nii vara alles, et ööpik kogu öö jôe ääres lepikus laulis ja liivatillid ehast puhteni pilliroogus ei vaikinud.

Kari tôusis üles ja talled tulid karjase juure. Aga ta ei saanud neid tähele panna, sest ta vaatas nendesse sügavatesse silmadesse, mis talle igasugust ônne tôotasid. Ka ei katsunud ta noorte jäärade kiiresti kasvavaid kihelevaid sarvenukke, sest ta ei leidnud selleks aega.

Ajades tarale lambaid ei olnud tal aega neid vaadelda. Ta sulgus värava tiitsesti ja ruttas oma ütti, mille kôrkjatest punutud ukse ees ootas teda ilus naine.

Ütt, milles ta elas, oli kergelt ehitatud kooritud pajudest, pilliroost ja kôrkjatest. Ta oli vaevalt nii suur, et mahutas kaks inimest. Päikesetôusu pool küljes oli kämblalaiune ruut, aga selleks suur küllalt, et vihk koidukiireid heitus sealt läbi ütti.

Ôhtul sôid nad üttis jämedat leiba ja lambapiima. Peenikene, kollane rasvaküünal valgustas nôrga leegiga

ruumi. Helk säras naise sügavates silmades ja maalis musta silueti kollendavale, kôrkjatest ja pilliroost punutud seinale.

Karjasel tulid meele endised üksildased ôhtud ja ööd. Nad kajastusid minevikust ôudsatena, ja ta eest oli nagu viibiks nüüd magusas unes. Oi, hirmu sünnitas môte, kui peaks ärkama sellest unest.

„Kas sul ehk minu juures igav ei ole?“ küsis ta naiselt väga kartlikult.

„Kuidas sa vôid nii küsida? Miks mul siis siin peaks igav olema. Mina armastan sind ja mu ülemaks püüdeks on sind teha ônnelikuks. Sinu ônn on ju siis ka minu ônn.“

Nüüd vôttis mees naisel tugevasti kinni ümber ehtme ja, teineteisele otsa vaadates, naersid nad.

See on ju nii, et armastus kônesid ega sônu ei salli.

Öö kadus ruttu käest. Kollane nôrk rasvaküünla leek kahvatas ja peagi langesid koidu kiired vihkudena pilliroost ja kôrkjatest punutud kollakale seinale. Akna taga saalisid juba vara üles tôusnud sääsed ja rohutirts saagis onni kôrval oma lugu.

Oli kadunud tähelepanematult öö.

Silmipimestavalt tungisid hulgana päikese kiired ütti, kui karjane ärkas. Ta pea oli raske ja silma-

laugude all tundus nagu peenikene liiv. Tema seisis hirmutava unenäo mõju all. Ta nägi, kuidas lambad neemelt merde läksid, siis kivideks muutusid, mis lainetel hõljusid ja kiirelt kaldalt kaugenesid. Ta kutsus neid tagasi, sirutas neile järele käed, aga juba kadusidki nad vahutavate lainete harjade taha.

Ruttu läks ta ütist välja ja jooksis tara juure.

Värav oli kinni. Lambad olid juba ammugi üles tõusnud. Jäärad poksisid, aga vanad emalambad seisid värava taga kobaras.

Nad vaatasid imestades talle otsa. See oli elus esimene kord, kus karjane nad hommikul ära unustas. Ka puhtel ei tulnud karjane neid silmitsema, nagu see harilikult oli ta viis. Pealegi ei avaldunud ta näol ei naeratus, ei sõbralik ilme.

Ruttu avas karjane värava ja kari jooksis välja.

Kari läks nõmmele, kus kasvab madal rohi, mida aga lambad oma peenikeste ninadega hästi kätte saavad. Siit ulatas pilk ka neemele, mis unes nii elavalt ta silmade ette astus.

Karjane istus kivile, sest ta tundis väsimust ja roidumust. Ta ei kuulnud lammaste määgimist, ei ta pannud utti tähele, kes ta juure tulles ootama jäid, kas ta annab neile leivaraasukesi oma peo pealt. Ta ei näinud neid, sest ta ees seisid naise silmad, kust talle õnn vastu naeratas. Ta mõtles selle öö peale, mis kadus nii ruttu käest. See oli esimene kord, kus ta

puhtel ei käinud oma karja vaatamas, kus ta sel ajal alles magas, kui päike oli juba tôusnud noorde lôuna. Aga ta süda ei tôstnud kaebust.

Läbielatud tundide ônn oli ometi niivôrd rohke, et midagi ei suutnud selle môju tumestada.

Ainult hirmu vôis môte sünnitada, et see ônn vôiks korraga käest kaduda. Vôib olla, oligi see ehk uni, millel ei ole tôelikkusega mingit ühist. Vôib olla, ongi ta ütt seal hoopis üksi ja tühi?

See viimane môte tegi talle piina ja ta tahtis koju joosta. Aga seal nägi ta üti poolt tulevat naisterahvast, kes midagi kandis käes.

See oli tema. Karjane tundis teda ta kônnakust, aga väga hästi ka sellest, kudas ta hinge täitis pôhjatu elevus.

Naine kandis käes leiba.

Karjase juure jôudes, ütles ta:

„Sa oled küll väsinud uneta ööst. Vôta ja söö! Sa pead ikka tugev olema, sest nôrgad inimesed ei suuda ônne maitseda."

Talled, kellel imeterav haistmise meel on, tundsid leiva lôhna ja kogusid karjase ümber. Tal ei olnud nendega aega kôneleda, isegi karmilt lükkas ta neid nagu tüütajaid kôrvale. Nad tülitasid ja eksitasid teda naise silmadesse vaatamast. Leiva raasukesed varisesid murule, aga talled läksid pikkamisi eemale.

Nad olid väga kurvad.

Järgnevail päevil jäi kari tihti kauaks omapead. Talled olid juba suureks kasvanud ja emalambad ei hoidnud neid enam endise hoolega. Sageli jäid nad karjast maha, hälbisid nômmel ära ja kuuldus kaugelt nende hale määgimine.

See ei äratanud karjase tähelepanu, sest tal olid silmad ja kôrvad ainult ilusa naise jaoks.

Varakult ajas karjane karja tarale ja sulgus väravad hoolega. Ta ei läinud mitte ütti puhkusele, vaid läks välja suveööd vaatlema. Nad läksid jôe ääre, mis oma sügavas sängis magas. Ainult veest väljakasvav ja tasaselt värisev pilliroog ja kôrkjas tunnistas voo südame tuksumist. Jaaniussid pôlesid kasteses rohus tulekirgedena. Üle jôe kumardasid jämedad sanglepad, oma oksi sirutades pigimusta veepinnani. Vahetevahel ärkas unine kiil, uuesti jälle laskudes paksudesse kalmudesse. Ta nahksed tiivad särisesid teravalt.

Siin istusid nad kaua, seni kuni aotäht lôi kahvatama koidu esimisis kiiris?

Aga neil ei olnud ilmaski igav.

Nad läksid neemele. Siin ulatas neeme lôpul kari kaugele vette. Lained veeresid vaiksel suveööl karile, lagunedes seal kivide vahel, järele jättes kalda ääre lumivalgeid vahutorte.

Ka meri magas.

Ometi kuuldus selgesti ta raske hingamine, mis pani kergesti värisema kari kruuspinna.

Nad istusid suuril kividel ja kuulsid hiiglase vôimsat hingamist. Midagi nagu oleks ülevaltpoolt tulnud sôites, suure mürinaga. Vôi tuleb sealt voog, mis uputab kari ja kogu neeme?

Aga mühin vaibus vaiksemaks, sulas kokku öö muusikaga ja, ääre karikividele jôudes, oli ta ainult murmeldamine, tasane sosin.

Niisugustel öödel oli naise armastus hurmav.

Ruttu kadus käest öö. See oli harva, kui nad veel pimeda kamul jôudsid koju. Enamasti tulid nad siis ütti, kui koidu kuma juba nii valus oli, et tähed taevalaotuses kustusid.

Öö kadumist ei taipanud nad ilmaski!

Hiljaks jäänud ülestôusmine oli vastik ja karja hoides tundusid silmalaod tinarasketena. Vankuvail sammudel astus ta karja järele ja tusaseks muutus meel, ui vanad lambad rahutult rändades ikka paremat söögimaad otsisid. Alles nüüd sai ta aru, kui vastik see amet on, sest see riisus temalt ta vabaduse.

Alles siis vabanes ta roidumusest, kui naine tuli keskhommikul ja talle tôi uues kasetohust märsis leiba ja valges kibus piima.

Noored jäärad olid juba suureks kasvanud ja nad enam emalammaste ja vanade oinaste juhtimisest ei hoolinud. Nad läksid tihti iseteed. See tegi karjase meele väga pahaks ja ta viskas neid kiviga.

Tuli ka vahest ette, et uted ta lähedale tulid, aga juure nad ei tulnud. Siis nad vaatasid eemalt teda ja isegi nende pilgud nagu oleks ütelnud: „Meile oled sa vôôras.“

Kui ta nende poole astus, pôgenesid nad ruttu.

Kari kartis karjast!

„Minge, minge!“ hüüdis ta neile järele. „Mis teie teate, teil ei ole inimese môistust ega südant. Teie ei tea, mis mu rinda täidab. Teil ei ole sellest aimu, mis on inimese ônn.“

See oli ühel hommikul, kui ta kivi otsas istus ja oma ônne peale môtles. Tirtsud saagisid rohus meeletu vahvusega ja karilt kostis tugev lainete mürin.

Ilma et tähelegi oleks pannud, oli uneräämastus teda valdanud.

Teda äratas üles randlane.

Pikk mees, pika säärtega saapad jalas, alles märjad meriveest, seisis ta ees.

„Sa peaksid oma lammaste järele üsna hoolega vaatama,“ ütles randlane. „Siin lähedal kätikus on hundi pesa. Pojad on tal nüüd juba suured kutsikad. On kuuldud, kuidas nad ôhtuti sääskede käes kiunuvad, aga vanad püüavad seda kiunumist oma häälitsemisega segada. Niisugune pesakond on väga kardetav, sest siis ôpetavad vanad poegi murdma. Nad on väga verejanulised ja vôtavad ka kogu karja maha.“

Randlane läks selle järele oma raskete märgade saabastega mööda jalgrada edasi. Ta seljas kôlkus kalavôrk.

Jubedustunne jooksis karjasel läbi ihu. Karja ei olnud ka praegugi näha. Ta jooksis ruttu jôe poole, kust metsaparras algas ja mille taga oli kätik. Heameel valdas teda, kui nägi karja söövat neeme hakkul, kus muldsegasel liival kasvas maitsev ja lihav lemmrohi.

Aga sealsamas täitis teda piiritu tüdimus. Miks peab ta olema nagu ori? Miks ei saa ta täielt maitsta oma ônne?

Kui lammaste kôhud täis olid ja nad tahtsid heita magama, ajas ta nad sôôru, mis oli piiratud kuusehekkiga ja mille veerul kasvis leinakask. Siin kohal leidis ta oma ônne ja siit teadis teda otsida igapäev naine.

Ta istus kase all. Oli ka täna haruldaselt soe. Kase varjul saalisid sääsed ja kärbsed. Ümberringi olid maas kokkukiskunud koored ja kuivanud laastud. Need olid sellest, et ta siin ennemalt igapäev vispleid, lusikaid ja kulpe voolis. Nüüd ei olnud ta neid ammugi enam teinud, sest tal ei olnud selleks aega.

Ta vaatles aineti karja peäle. Lambad magasid kobaras suure sanglepa varjul, kuna üksikud talled olid pôôsastesse pugenud. Teda vaevas huimav uni. Ühetooniliselt käis ta kôrvu mäletseva emalamba kaelas oleva metallist kella taktis tilin.

Silmalaud langesid kinni. Läbi räämastuse liikusid ta mõtted sidumatalt nagu läbi tuhkru udu.

Läbi une kuulis ta hundumist, sellepeale müdinat kõval kargel. Tahtis ärkada, vabaneda kurjast unenäost, aga ta jõud oli selleks nõrk. Ta hing oli mässitud katkestamatu võrke, mis hoidis ta võimsalt jõrmis.

Isegi unes teadis ta, et see on hundi uni, mis teda praegu valdab.

Valjusti kaikus hädahüüd ta kõrvu ja karjane vabanes sidemist.

Veel viimasel viivul nägi ta, kuidas suur, tokerdanud karvadega hunt, utte suus kandes, volksatas heki taha. Kari oli tihedas kobaras keset sõõru. Emalambad määgisid haledalt ja nende silmist paistis lõpmatu hirm.

Karjane jooksis karja juure. Aga ka tema eest põgenesid lambad ruttu, nagu oleks temagi hunt, kes sõõstab nende hulka neid murdma.

Nad ei tunnud enam oma karjast.

Ta mõistis, et sellest ei ole mingit abi, kui nüüd jookseks hundile järele. Tihedas ja läbipääsemata rädis ei leiaks ta murdjat. Ehk kuigi leiaks, siis on õnnetu ohver juba ammugi lõhki kistud.

Ta vaade otsis kiiresti karja hulgas.

Kaua ei olnudki tal vaja otsida, sest harjunud silm leidis peagi, kelle metslane oli ohvriks püüdnud. See oli valge kimar utt, kes üks noorematest, väga julge oli ja veel siiamaale karjase juure tuli ja temalt leiva-

raasukesi ootas. See ei olnud veel kaotanud usku ta headusse.

Talle ema märkas oma lapse puudumist. Ta jooksis tiitsesti ringi, ei läbenud süüa ja määgis. Aga sellest häälest kostis meeleheitmine.

Karjasele tuli meele, kuidas see utt veel täna ta ees seisis ja tale otsa vaatas. Ta silmad armastasid teda kôige rohkem karja hulgast.

Oi — missugune valu ja ahastus täitis ta südant. Äkitselt tôstis südametunnistus ta peale rasket kaebust, valjult ette heites, et tall just tema hoolimatuse ja hooletuse ohvriks langenud. Oleks ta metsa hälbinud ja seal kadunud, siis oleks vabandamiseks leidnud pôhjust.

Hunt sôôstas sünkest metsast karja, aga see karjane, kes pidi valvama ja oma karja hoidma, magas raskes unes.

Äkitselt täitis ta südant kibe valu ja, karja peale vaadates, heldus ta meel. Pisarad tungisid tale silma. Ta nuttis. Miks ei hoidnud ta karja nii, et murdja poleks julenud tulla? Miks ei armastanud ta enam oma karja, kelle juures tundus ometi alles hiljuti, olgugi erakuna, täitsa ônnelikuna.

Tema juures ettetulnud muutus oli ilmne.

Ta ajas karja lagedale nômmele. Emalambil oli ikkagi veel hirm, sest nad ei jooksnud mitte karja juurest eemale.

Kui karjasel hing juba taltus, püüdis ta oma seisukorra üle järele mõtelda.

Miks oli ta unine? Muidugi sel põhjusel, et ta oli puhteni ilusa naisega üleval. Nad istusid möödaläinud ööl tüüni merekaldal karikividel ja kuulsid, kudas vood sosistasid. See oli salakõne, täis kirge ja armastust, ja seda mõistsid nad. Ta lõi oma käe ilusa naise ehtme ümber ja tundis, kuidas kuum liha ta käe all tuksus.

Sel ajal ei tulnud tale meele kari ja, koju minnes, ei olnud tal ka aega pilku heita tarale.

Ennemalt oli see teisiti. Niipea kui ta unest ärkas ja ütist välja astus vaatama verevat idataevast, siis läks ta ikka tara juure. Ta laskis rinnuli aia najale ja vaatles kaua huviga, kuidas lambad magasid, sellejuures rahuliselt mälu mäletsedes.

Aga ka siis oli ta õnnelik.

Kummas oli nüüd suurem õnn, kummas ihaldatavam, magusam, veetlevam?

Need õnned ei olnud ühesugused. Ennemalt tundis ta südames mõnusat rahulolemist. Ta armastas oma karja ja nende usaldavatest pilkudest oskas ta lugeda: „Kari loodab ainult sinu peale.“ Ta tundis enese väärtusliku olevat, kelle elu ja hool neile väga tarvilik. Ta tundis selle üle rõõmu, kui nad rohurikkal karjamaal rammusat rohtu sõid, noored silmnähtavalt kasvasid ja lambad jõudsalt kattusid pehme, kimara villaga. Nad jagasid õnne ja rahulolemise ühiselt.

Nüüd ei tulnud tale enam meele karja. See õnn, mis teda nüüd täitis, oli nagu magus kange viin, mis tegi teda joobnuks. Aga see seisukord oli ometi nii kirjeldamata hea ja ta ei täitunud sellest ilmaski. Ta tundis, kuidas elujärg muutus raskemaks, kuidas ta kannatas uneta öid, kuidas ta hoopis hooletuks jäi oma ametis, isegi ülekohtuseks. Lambad jäid lahjaks, sest ta ajas nad tihti kitsale neemele, kust põuapäike ja soolasevõitu merituul olid närtsitanud ja kuivatanud halja rohu. Aga ta tundis ka seda, kuidas ta amet temale raskuseks muutus, mida ta põlgas. See riisus temalt ta vabaduse ja kiskus teda vahetevahel ta õnne juurest eemale.

Oi — ta põlgas neid lambaid, sest need olid tale loodud vaevaks ja ristiks.

Aga ometi midagi tundus kusagil pool kaugel, mis püüdis tõsta häält ja kaebada. Ta ei saanud oma kõrvu selle eest hoopis lukku panna. Kui ta hilja ärkas ja tarale ruttas ja värava avas, siis ei julgenud ta talledele ja lammastele otsa vaadata. Ta nagu oleks nende silmist näinud etteheidet. Nad ei tulnud enam ta juure, nad kartsid teda. Endine side, mis neid ühendas, oli kistud katki.

Oli silmapilke, kus see nähtus äkitselt haruldase jõuga ta silmade ette astus ja tõstis raskete sõnadega kaebusi. Niisugustel kordadel tundis ta enese süüdistatavana, kes enese kaitseks sõnu ei leia. Ta sattus raskesse, rusuvasse meeleollu.

Aga see läks üle, sest ta juure tuli naine ja see saatis ta südamesse soojendavad päikese kiired. Kui sinna oli asunud tumedaid varjusid, siis peletasid kiired need.

IV.

Ta juure tuli naine.

Kohe märkas ta karjase näol rahutust. Harilikul viisil laiali sirutatud käsil, ei saanud mees vastu võtta ilusat naist.

Ikkagi seisis ta sügavalt selle kohutava loo mõju võimus.

Naine jäi imestades vaatama ta otsa.

„Mis on sinuga juhtunud? Sa oled täna hoopis teistsugune. Kas ei ole ma sulle enam küllalt huvitav? Kas ei ole sa minu juures õnnelik?"

„Oh ei — sa oled mu õnn," ütles karjane, „aga ometi oli see midagi niisugust, mis mu südame raskeks tegi. Mu hing on rahutu, sest ma ei saa seda unustada."

Ta kõneles naisele ära, kuidas hunt karjas käis. Ta ei saanud oma karja kaitseda, sest ta magas.

„See on halb lugu," ütles naine. „Ka mina nägin seda kimara villaga utte. Ta vaatas väga armsasti, sest tal olid just kui inimese silmad. Mis mõtled sa nüüd ette võtta?"

„Ma ei oska midagi mõtelda," vastas karjane.

Naine vaatas tale otsa. Nendes silmades oli see määratu sügav meri, kuhu igamees upub.

Ka karjane ei suutnud vastu panna.

„Kui sina mu juures oled, siis unustan ma selle loo. Muud ma siin ilmas ei taotle, kui ainult sinu armastust.“

Nad läksid nüüd ühes kitsale neemele, kust kivid karina vette ulatasid. Siin puhus merituul nende riided kohevile, kiskus lahti juuksesalgud, ja nende hüüded ja naerukajad surid kohe tuulde. Nad otsisid merest tigukarpe, mis kergelt murdusid õrnal vajutusel. Soojad vood pesid nende jalgu, mis jätsid järele jäljed siledaks uhutud sõmerliival. Siin ja seal tõusis lendu merilind, uhjutas tuules tiibadega ja lendas siis kaugele lahele, kus sõitsid valgeharjulised lained. Nad lükkasid üksteist vette, piserdasid teineteist soolase vee piiskadega; — nad mängisid nagu lapsed.

Alles siis kui päike laskus lähedale mere pinda ja kujunes kuldne maantee veeseljandikule, kui merituul oli tuntavalt soolane ja vilu — alles siis lahkusid nad mere äärest.

Kari oli omapead söönud, isegi julgenud minna metsarädisse, kust karjane ta leidis. Hälbinud olid talled ja nüüd karjusid vanad rahutumalt.

Oi — missuguse meelepahaga pidi ta neid otsima! Miks ei või nad rahulikult lagedal nõmmel süüa? Miks ei lase nad olla teda õnneliku?

Ta leidis hilja üles hälbinud talled ja, kui ta neid tarale ajas ja värava sulgus, siis oli juba üsna pime.

Ta tundis, et karjase elu on väga raske ja, sellest arusaades, täitus ta meel kibeda môrudusega.

V.

Ööd olid nüüd juba pikad. Taevas muutus öösiti sügavaks tumedaks ja seal tulid nähtavale heledad tähed. Hommikul seisis kaste kaua murul ja lehe kurdudes ja rannale kogunud mustad räästad lendasid kahludena ja kogusid isegi parvedesse.

Ôige kaua pôles öösel üttis kollase väriseva tulega rasvaküünal.

Läinud aegust meeletuletes mälestusi, istusid karjane ja naine kollase väriseva valguse juures, aga hommikuni ei jaksanud nad olla üleval. Idataevas ei löönud kiired mitte nii ruttu lôômama, nagu see sündis môni nädal varem. Olgugi, et nad oma ônne uskusid ja oma armastust kinnitasid, aga ometi muutusid silmlaud tihkeks ja kehas tundus rammestust. Magama heites pakkus uni magust meeldivat mugavust.

Ja karskel hommikul oli üsna raske ütist välja tulla.

Üksildus, mis suvel üliihaldatav, muutus nagu tüütuvaks. Peaks olema vôimalik kuidagi näidata ka teistele oma ônne. Ka teised peaksid tundma ometi

kadedust, sest kellel on siis veel nii ilus, armastusevääriline naine.

Lambad olid muutunud aja jooksul hoopis tôsisemateks; vähemalt vôis seda tähele panna noortest jääradest. Nad olid juba täiskasvanud ja nende ülespidamisest oli kadunud kergemeel ja vallatus. Nende kombetes avaldus enesetunne, enesehindamine. Nad kandsid uhkelt oma sarvi üleval, nende kehad olid kaetud paksu kimara villaga. Tuli ka vôitlemisi ette, aga nüüd muutusid vôitlused vihasteks kaksikvôitlusteks, millele mindi kogu oma au kaalule pannes, kas vôi elu ja surma peale. Igamehel oli karjas, iseäranis noorte emalammaste silmas, oma aupaiste ja seda tuli hoida, kaitseda ja sellele alaliselt veel suuremat sära ja hiilgust juure vôita.

Ei olnud enam karjas neid, kes oleks karjase juure tulnud ja oma vaates tale avaldanud täielist usaldust ja allaheitlikkust. Hoopis enam veel: need täiskasvanud noored jäärad jätsid teda tähelepanemata ja püüdsid talitada täitsa omapead. Nad läksid tihti karja juurest eemale, endi austajaid enesega ühes viies. Kangekaelselt püüdsid nad oma kavatsust teostada, karjase keelu ilmselt tähelepanemata jättes.

Sel pôhjusel lagunes kari tihti mitmesse gruppi, mis karja hoidmise suhtes väga tülikas ja vaevarikas.

Karjasele tulid meele endised aastad. Oi — missugune vahe. Just sügise poole oli ta hing iseäranis

rôômu tunnud ja jäärade kangekaelus ei suutnud ta meelt teha tusaseks.

„Noh otsige, otsige peale omale paremat söödamaad,“ kôneles ta siis neile. „Paksemaks teie vill kasvab ja suuremaks ja lihavamaks lähete ka ise. Teie rinnakondi peale koguneb paks rasva kord.“

Tänavu ei saanud ta ennast nii trööstida. Kui mônus see küll oli, kui kari neemel seisis ja tema vôis karil naisega kividel istuda, ehk kui nad vôisid veepiirel käia ja üksteist soolase veega piserdada. Miks pidi seal takistusi olema, mis ei lasknud neid jääda alaliselt üksteise juure. See oli kohus, mis teda lahti kiskus ilusa naise käte vahelt. Aga miks pidi teda niisugune kohustus rôhuma?

Oi, kuidas ta pôlgas seda kohustust, isegi seda elu, mis selle kohustuse tale peale pannud.

Oli küll ka kordi, kus ta ei suutnud omale seda kohustust niivôrd sunduslikuks ülesandeks teha, et selle täitmisele oleks asunud silmapilk. Oh ei — kui mônus, kui magus oli selle noore naisega ühes viibida, tunnid kadusid käest lühikeste silmapilkudena. Alles ärkades nägi ta, et kadunud oli kari neemelt ja ei kuuldunud kôrva hälbinud tallede määgimine.

Kui ta niisugusel korral hädaldama hakkas, siis ütles naine:

„Imelik, mina arvasin ikka, et ainult mina sulle ônneks olen, et sa peale minu enam midagi ei

igatse. Aga ometi näen, et mina sulle ikka veel kôik ei ole."

„Peale sinu ei ihalda ma enam kedagi!" hüüdis karjane, sest ta tundis, kuidas ta seda naist nüüd igatses.

See oli ühel päeval peale lôunat. Mere poolt puhus vali tuul ja lained tôstsid kôrgele oma valged pärreldavad harjad. Kajakad tômbasid valgeid jooni sinisel voogude pinnal, sellejuures tihti kastudes vette.

Kari ei tahtnud neemel seista, sest kôval pinnal oli rohi ära kuivanud. Autoriteetlikud jäärad kogusid enda järele üksikud salgad ja hiilisid otse salaja küngaste varjul metsa poole, kus maapind madalam ja kus leidus parem söödamaa.

Aga täna oli naine ka iseäraliselt veetlev. Tuul mängis ta juustega ja puhus ta riided kohevile. Ta silmadest hingas elevus ja iha ja, kui karjane teda suudles, siis sulasid nende huuled kuuma kirega kokku. Täna andis naine enesest seda, mis teeb joobnuks.

Ta ei suutnud minna karja järele, olgugi et see neemelt oli kadunud, ja kaugelt kuuldusid veel üksikute tallede hääled. Olgugi et midagi temas sundis nende järele minema, neid üles otsima, aga ta ei jaksanud naisest lahkuda. Nüüd alles tundis ta selgesti, et temal mitte midagi ei ole peale selle naise ilmas väärtuslist.

Ühe ainsa suudlemise juures unustas ta kôik. Alles selles suudlemises tundis ja leidis ta oma ônne.

Oli juba üsna pime, kui tuli metsast läbiviivat jalgteed mööda vana naine. Ta jooksis ja, kui ta neemele jôudis, siis oli ta väga hädalik. Ta hingeldas raskesti. Isegi ta muldunud, kortsunud näole oli asunud kiire käigu järele roostekarva puna.

Karjase juure jôudes kôneles ta vihaselt:

„Sina armas Jumal, kuidas sa küll karja hoiad? Mina olin marjul. Seal kuulen äkitselt määgimist. Sain aru — see pole ôige. Nagu nuga käis mu südamest läbi. Ma panin jooksma. Komistasin. Mu marja torbik läks ümber, kus sees oli toopi viis. Ja mis ma näen? Taevake! Väike salk lambaid, ja paar hunti murravad neid. Sa Issand, kuidas ma kangeks ehmatasin. Ei saanud sôna suust. Viimaks pääsis keel lahti. Hurjutasin. Hundid volksatasid metsatihniku. Aga, oh sa armas Jumal! (nüüd hakkas vana naine ärdasti nutma.) Viis noort looma pôôsaste vahel maas. Mônel tuksub veel elu sees, aga teised juba kanged. Nendel kurgud läbi puretud. Sa taevane isa, kas te' ei tea, et hundid nüüd juba suured on ja nad hirmus verejanulised. Jumal kaitse — kuidas sa karja hoiad!"

See kôik tuli järsku, ruttu, ootamatult. Karjane ei saanud alguses seisukorrast aru. Viis noort looma surnud pôôsaste vahel maas.

Need on tema lambad.

Kus teised on?

Kas vahest kôik maha murtud, sest noored hundid on juba suured ja hirmus verejanulised.

„Taevane aeg! ka teisi ei ole siis," kôneles vana naine. „Neid oli seal veel järele seitse. Suure vaevaga sain need tarale. Aga teisi ei ole ma näinud. Mis ütleb küll külarahvas? Ja ma pillasin oma marjad maha, neid oli toopi viis. Tulin juba hommiku vara kastega noppima."

Karjane vaatas ikka oma ette. Ta meeled ja môtted muutusid korraga niivôrd segaseks, et ta enesele mingisugust otsust ei suutnud anda.

„Sa pead neid ometi otsima minema," kôneles vana naine. „Öö tuleb peale ja mets kohiseb, nii et nende määgimist ka ei kuule. Mis ütleb küll külarahvas, kui ta seda kuuleb."

Äkitselt lôi karjase silmade ees nagu selgemaks. Aga ühtlasi täitus ta hing ka pôhjatu hirmuga. Tale tuli ette, et ta enam oma karja ei leia. Küllap noored hundid peletasid nad metsarädisse ja murdsid seal kôik maha. Seda teevad noored hundid mängides, sest nad on juba suured ja väga verejanulised. Nad harjutavad endid murdmisele.

„Ütle mulle, kust sa need leidsid," kisendas karjane vanale naisele.

Naine juhatas tale koha.

Nüüd pistis karjane jooksu kuusemetsa poole. Ta müts kadus, aga seda ei olnud aega ülesotsida. Ta komistas teravate kivide peale ja astus oma paljad jalad veriseks. Kui ta jôudis metsa veergu, oli pôôsaste vahel juba kerge pimedik ja kastekord rohu ladvil. Jôe poolt kerkis udu ja siit-sealt pôôsastest tôusid juba tukkuma jäänud linnud vurinal lendu. Tuul kôigutas puie latvu, aga metsa all oli vaikne. Mere poolt kuuldus lainete kohin.

Lagedikule jôudes, jäi karjane kuulatama.

Aga ta veri kohises soontes, süda peksis, kôrvades olid hääled. Ka määgimist arvas ta kuulvat, kuid ta ei teadnud ütelda kust poolt.

Ah sealt, jah sealt!

Uuesti jooksis ta. Vahest sattus ta tihedasse pôôsa ja, sellest läbi tungides, kiskusid tuliteravad kuivanud kuuseoksad lôhki ta käed ja näo.

Veri nirisés vermetest.

Aeg-ajalt jäi ta seisatama. Aga ta ei saanud kuulda, sest kôrvades kohises ja igaltpoolt kostis sadandete kellade hääl ja tuhandete lammaste määgimine.

Uuesti jooksis ta. Vahest sattus ta läbipääsemata rätti, kus kuivanud oksad teda sadandetel kätel kinni hoidsid; sealsamas tuli ta jôe äära, kus vesi sügavalt kôrgete kallaste vahelt tale vastu läikis; jälle juhtus ta pehmele pinnale, kust alles hiljuti regede peal hein oli välja veetud ja kus ta pôlvini vajus pehmesse maasse.

Ikka ruttas ta edasi, vahetevahel kuulatama jäädes ja selle peale kahekordse kiirusega rutates, püüdes' seisates viidetud aega tagasi võita.

Ta ei tunnud enam sugugi kohte, paike, kust läbi ruttas.

Ta tundis väsimust, sest jalgu oli raske välja tõmmata pehmest maapinnast. Murupinnast üles kerkinud kuusejuurte peale komistas ta ja kukkus käpuli. Väsimusega ühes selgus ka ta seisukord. Teda hakkas täitma hirmus ahastus. Äkitselt asus ta hinge piiritu kurbus. Ta silmade ette kerkis kohutav pilt: Hundid ajavad karja taga. Nad võtavad ükshaavalt lambad mängides kinni, hammustavad nende kõrid läbi. Soe veri jookseb maa peale ja jääb aurama. Lammas rabeleb veel oma veres. Edasi kestab hirmus jaht seni, kuni viimseni on hävitud ilus kari.

Lammastel ei ole abi kusagilt leida, sest neil ei ole karjast.

See teadmine tegi tale äkitselt niisuure valu, et karjane käed üle pea kokku lõi ja suure häälega nutma hakkas. Ta kisendas valu pärast, sest suuremat valu ei saa inimesel enam sündida. Oh kuidas ta oleks tahtnud aidata oma karja, teda ära päästa. Mis ta küll oleks annud selle eest, et seda kõiki ei oleks sündinud. Oma kisendamise hulgas hüüdis ta teda, nimetas neid nimesid, mida ta mäletas, millega ta lambaid ei olnud enam kutsunud mitme nädala vältusel. Ta lootis, et nad

ehk tunnevad tema häält ja vastavad tema hüüdmise peale.

Aga ümberringi mühas mets ja ta oma kôrvus kohises veri.

Ta jalad muutusid rammaks. Tundus, nagu oleks äkitselt noaga katki lôigatud sääremarjad. Kuidagi ei jaksanud jalad vôtta samme. Pealegi oli ta jôud nii otsas, et isegi kuivanud kuuseoks, tema riietest kinni vôttes, teda vôis visata pikali. Ta astus nüüd edasi pikkamisi, tihti seisatama jäädes ja selle juures kuulatades hoolega.

Ümberringi oli juba must öö.

Jalgrajale sattudes, hakkas ta seda mööda jälle kiiremini edasi minema. Siin oli tee lahedam ja mônelt poolt oli sile jalgrada kaetud paksude, pehmete kuuseokkadega.

Aga ta kôrv kuulis midagi. See oli lamba määgimine. See lôikas teravalt ta kuulmesse. See ei olnud pettus. Ta jäi seisma ja kuulas hinge kinni pidades. Ta kuulis kaua, nii et ähvardas nôrkeda lammatusse.

Nüüd kuuldus uuesti määgimine. Tuul kandis seda häält, aga kaugelt see ei tulnud.

Meeletult tormas ta läbi tihniku hääle poole.

Äkitselt lôppes mets ja ta sattus lagedikule, millel oli kôva nômme pind ja kus kasvasid üksikud pirnipuu kujulised kadakad. Lagediku serval oli saunaurtsik. Urtsiku ôues liikus tuli.

Sealt leidis ta ka lambad.

See oli heinamaahoidja koht ja, kui ta õue astus, jooksis karvane koer klähvides tale vastu.

„Muri, kas sa pead suu," tõreles hääl eemalt.

„Kes seal on?"

See oli vana küürus naine. Kui ta karjast nägi, jäi ta seisatama, sest ta sai kohe aru, mispärast see inimene nii hilja õhtul nende õue tormas.

„Vist otsid sa lambaid? Siin nad on. Aga Jumal, mis ma pidin nägema!"

„Kas ikka veel."

„Ma ei tea, aga kümmekond on neid küll, mis hundid on ära purustanud. Jumal hoidku, missugune õnnetus! Nüüd on talled juba vanade suurused ja kõik täisvillas."

Kui karjane midagi ei ütelnud, kõneles naine edasi

„See oli küll Jumala õnn, et mina oma mehega peale juhtusin. Poleks seda olnud, ega oleks neist jäänud ühtegi ellu. Aga ega sa neid kusagile enam aja. Ööseks võid ise heita meie lakka."

Sellepeale läks naine tuppa ja karjane kuulis, kuidas ta paksu puuriivi uksele taha lükkas.

Karjane seisis õue peal palja peaga, aga oma lambaid ei südandanud ta mitte vaatma minna.

VI.

Oli üsna vara, kui karjane oma lammastega tara juure jôudis. Madal rohi hallindas ämbliku vôrkest, mille peal rohkesti kaste piisku. Lambad olid arad ja nad ei julenud teelt pôôsastesse minna. Küllap neil oli eilane hirmus lugu kôigil alles selgesti meeles.

Nii oli siis kari käes, aga puudusid umbes 15 looma. Karjane leidis peagi puudujad: kaks noort jäära, kes môlemad oleks tingimata peoloomaks jäetud, sest nad olid vanade oinaste suuruseks kasvanud ja nendel oli ülipeenike ja pehme vill. Mitu emalammast, nende hulgas ka see, kes iga aasta kaksikud talled tôi ja keda talukarja uhkuseks peeti; viis utte, ka see, kes usaldas teda kôige rohkem, kuni viimaste päevadeni, tale otsa vaatas, nagu poleks ta seda kunagi suutnud uskuda, et karjane jätab maha oma karja. Üldse olid hundid välja valinud karja hulgast paremad ja rammusamad loomad.

Kui nad surmahädas olid, kas nad pidid küll ootama abi tema poolt?

Kas nad kisendasid tema järele?

Muidugi.

Aga tema ei kuulnud nende hädakisa.

Ütti astudes ärkas naine.

„Kuidas ma sind ootasin," ütles ta, „aga sa ei tulnud. Miks jäid sa mu juurest kogu ööks eemale. Kas

sa ei ole õnnelik minu juures? Oled sa tüdinenud minust?"

„Ma ei saanud tulla," ütles karjane. „Mu lambad olid kadunud. Ma leidsin nad alles siis, kui oli hoopis pime."

Oma südames aga mõtles karjane, et seda siin sugugi ei oleks vaja kõnelda. Keegi ilmas ei või tema seisukorrast aru saada, ega teda aidata.

„Ma ei uskunud, et sind mingisugune takistus suudab hoida minust eemale. Sa oled väsinud. Tule jää mu kõrvale ja ma kosutan sind oma suudlustega."

Ja naine jäi teda lahtisil käsil ootama.

Karjane ei heitnud ta kõrvale. Iseeneses mõtles ta: „Mis oli see, mis mind selle naise külge sidus." Praegu ei leidnud ta midagi, mis teda oleks sundinud ta valgeid jalgu suudlema. Ta vaatas praegu nagu harilik naine ja isegi ta vaatest paistis peidetud meelehärm ja rahulolematus.

„Sa ei tule," kõneles naine. „Kas tead, mina panin oma ülesandeks sind ainult õnnelikuks teha. Ja ma uskusin, et see mul on korda läinud. Ütle, olen ma eksinud?"

„Jah," vastas karjane, ilma et ta vaadet oleks üles löönud naise poole.

„Ah sina ei ole siis mitte õnnelik, olgugi et ma sulle oma armastuse kogu suve jooksul nii suurel ava-

rusel andsin, nagu seda naine kunagi anda vôib. Kas sa tahad minust lahti saada?“

„Ei. Sa vôid siia jääda,“ ütles karjane. Oma südames aga môtles ta: „Sinu siiajäämine ega äraminek ei muuda seisukorda. Aga minul enesel ei ole enam siin ruumi, ega ole seda kogu ilmas kusagil.“

„Ma ootasin sind öösel kaua,“ kôneles naine, „ja sellepärast tahan ma veel magada. Ma usun, et sa kôigest hoolimata minu armastust mäletad ja minust lugu pead. Vähemalt ei eksita sa minu magust und. Vôib olla, et unes isegi sinu kallistusi maitsen.“

Karjane tuli ütist välja ja jäi lagendikule. Päike seisis juba sülda paar kôrgel veevälja kohal, aga tuul oli ôige kange. Eemal metsa kohal piirasid noored kullid. Vôib olla, et nad ülevalt ôhuvallast silmasid murtuid lambaid ja nüüd valmis olid laskuma saagile. Ka kaks ronka lendasid üle nômme metsa poole ja nende pigimustad suled läikisid päikesekiirtes.

„Mis minul teha?“ môtles karjane. Aga seal tuli tal äkitselt meele, et tal ju ometi kôik selge on, mis ta peab tegema. Ta ei kôlba karjaseks. Tema asemele peab keegi teine tulema. Paari päeva pärast tulevad külast perenaised puhtate linaste kottidega ja tuliteravate niiduraudadega. Lamba niiduaeg on ju käes ja pügamist edasi lükata on kahjulik: mets kisub villad maha.

Kas ta peab siis seniks siia jääma ja seda pealt nägema, kudas lammaste omanikud esmalt meeltheites

kisendavad ja selle peale siis teda neavad kôige tooremate ja jämedamate sônadega.

Peab ta kuulma nende sôimu ja nägema meeleheitu?

Oh ei! Milleks seda vaja? Tale ei anta niisugust hooletust ilmaski andeks ja ta lastakse karjase ametist lahti päeva pealt.

Nagu kurjategija antakse ta kohtu kätte ja teda hurjutab kogu külakond.

Tôepoolest — ta ei leiaks kusagilt ühtegi inimest, kes teda tuleks vabandama.

Ta läheb siit ära. Kuhu? Kas igalpool ei käiks hukkamôistmine ta kannul? Kas ta ei kannaks alaliselt enesega ühes ägedat ja armuheitmata pealekaebajat? Ei ole kuhugile minna.

Aga ometi peab seda tegema, mida tarvis. Ja seda peab ruttu tegema.

Tiitsesti minnes, rohkem joostes kui käies, ruttas karjane üle nômme teisepoole, kust ranna heinamaad algasid ja kus hiljuti kokkupandud kôrshein alles saadudes seisis. Ta murdis sooviku serval kasvavatest pajupôôsastest pikad väädid, sôlmis need ladvust kokku ja läks saadude juure. Ta otsis need üles, milles seisis koos kôige peenem kôrshein ja mis lôhnas magusasti. Väädi peale pani ta nüüd paar, kolm suurt sületäit ja kandis raske kandami koju. Heinatee jäi järele küllalt selgesti, sest tordid ja kôrred kukkusid kandamist alati.

Seljatäie surus ta tara nurka ja ütles: „Noh, sööge nüüd. Aga see on veel vähe, ma toon teile rohkem, palju rohkem. Vôib olla, et teie peate mitu päeva läbi saama. Olge mureta, ka künad panen teile vett täis."

Jälle ruttas ta üle nômme ja tôi uue kandami heinu. Ta käis mitu, mitu korda, kandis seni, kuni päike juba jôudis ligi keskhommikusse. Tal hakkas palav, higi voolas, ta viskas ära suuremad riided, aga veel arvas ta heinu olevat vähe.

Juba oli ta ära kannud viis saadu ja kogu tarapealne oli ümberringi täidetud kôrge kohevile heina valliga.

Nüüd oli tal hea meel, sest selle tagavaraga vôivad nad läbi saada üle nädała. Ja siis on niiduaeg ammugi käes.

Nüüd tôi ta küna tarale ja pani ta seina ääre kividele.

Ka selle kandis ta vett täis.

„Nüüd ei ole teil ka joogist puudu. Ja kui teil sööki ja jooki küllalt on, milleks on teil siis veel mind vaja."

Tara kôrval oli katusealune. See oli selleks, et lambad sinna vôisid vihma ja ka kuuma päikese varju minna. See oli nii kôrge, et karjane parajasti alla mahtus. Katus oli ôredaks jäänud, nii et päikese kiired sellest kergesti läbi tungisid ja isegi pilvi vôis

näha sealt läbi. Endistel aastatel, kus veel ütikest ei olnud, magas ka karjane ise seal katuse all. Öösel, kui õhk vaikne ja niiske oli, hõljus selle katuse all paks lammaste hingeaur.

Karjane teadis, et see on kõige sündsam koht selleks. Ainult tuli ruttu toimetada, et ta oma töödega lõpule jõuaks.

Nüüd oligi küna ka ääreni vett täis. Mõned lambad tulidki künale, pistsid oma peened ninad sisse, aga et see paljas vesi oli, raputasid nad päid ja läksid eemale.

Ta vaatas ja nägi, et lammastel ometi selle kohevil valli taga üsna hea peaks olema. Ta otsis veel rutuga mõned rasked irred ja laskis need längu heinte najale. Siis ei talla lambad oma toidust kohe mitte jalgu.

Nüüd oligi kõik valmis. Tõepoolest, mitte midagi ei olnud enam teha.

Oi — ta tundis selle üle rõõmu, haruldast head meelt.

Äkitselt kuulis ta, kuidas naine ütist välja tuli. See lõi nüüd muidugi käe silmade ette, sest hommikune päikese paiste on silmadele liig ere. Ta ei julenud vaadata, vaid kükitas ruttu heinavirna taha.

Teda hüüti, esmalt tasa — siis kõvemini ja kõvemini. Vist vaatas hüüdja teda üle nõmme.

Tale tuli hirm ja kartus. Kui sellel naisel nüüd äkitselt mõttesse tuleb teda siit tara pealt otsida.

Ka temalegi peab silma puutuma see heinavirn, mida eila siin ei olnud. Vôib olla, äratab värske heina lôhn tema tähelpanu. Eks lehvi see ju magusalt hommikuses ôhus.

Ruttu roomas ta mööda virna äärt katuse alla.

Siia jôudes, hingas karjane kergemalt.

Nüüd vôttis ta kiiresti taskust nööri ja harutas selle lahti. Kuidas ta käed värisesid, kuidas tale higi otsale tuli, kui ta sôlme ja mässu kiirelt ei osanud lahti päästa. Tôepoolest oligi naine kokku kantud heinu tähele pannud, ta tuli vist tara poole, sest ta hüüd lähines.

Ometi — nöör oli lahti. Ruttu viskas ta nööri üle lati. Oh — kannaks ometi! Värisevate kätega tegi ta ruttu nööri otsa aasa. Kui vaevane, kui madal. Aga ometi — ehk saab! Ta vaatas veel kord ringi. Ei, siin ei näe teda praegu keegi, ka ühtegi lammast ei olnud katuse all, sest need sôid isuga värsket kôrsheina.

Ja tal läks korda pead aasa pista ja raskesti pôlvedele lasta.

Missugune ônn — pôlved ei puutunudki vastu maad.

PÕLLUMEHE TÜTAR

I.

Tähtsa ja lugupeetud seltskonna tegelase Arnold Kivi noorpôlve päevad olid seltskondlises tegevuses nagu tules ära pôlenud. Ei olnud pea ühtegi algatust ja ettevôtet, kus herra Kivi oleks asutajate ja korraldajate hulgas puudunud. Oli ju küll tal ka kaasvôitlejaid, kaastöötajaid, aga ta rohke vaimline üleolek oli teiste jôu nii kaugele nôrgestanud, et ilma temata ôige midagi ei osatud peale hakata. Iga sammu astumisel vaadati tema poole ja oodati tema poolt kiitvat vôi laitvat otsust.

Seltskondlik tegevus päris talt kogu aja, nii et tal pea ühtegi vaba silmapilku oma jaoks järele ei jäänud. Nii oli see juba gümnaasiumi vanematest klassidest alganud ja siiamaale vältanud. Imelik, missugune töö- ja tahtejôud mônes inimeses peitub! Ônnelik rahvas, kellel niisuguseid mehi ometi mônigi leidub.

Ta sôprade arv oli rohke, aga veel suurem ta austajate hulk. Herra Kivi oli üle maa kuulus ja, kui ta kusagil väiksemas linnas juhtus kônelejana üles astuma,

siis kujunes sellest sündmus. Ta oskas heita kuulajatesse vaimustust. Aga ometi olid ka sôbradki ainult inimesed ja nad otsisid heameelega juhtumisi, kus herra Kivit nende hulgas ei olnud ja kus nad siis vôisid endid nii vabalt üles pidada.

Väiksemaile vaimele meeldib niisugune vaba ülespidamine väga.

Herra Kivi vôrdlesid ta sôbrad tähega, mis eredalt paistab, mis aga sooja ei anna. Ja sooja muretsesid nad endale isekeskis.

Aga ometi jôudis imelik, otse ootamata lugu.

Herra Arnold Kivi kosis naise.

See lugu tekitas seltskonnas esmalt nalja, sest laiades ringkondades ei vôetud seda kuuldust tôena. Ei saadud ju naisevôtmist kuidagi herra Arnold Kiviga ühendada. Millal pidi ta, näituseks, neiuga niisugusesse vahekorda sattuma ja kuidas saabki teda armuavaldajana ette kujutada? Kust pidi ta aega leidma niisuguste tükkide jaoks ja kuidas vôis ta niivôrd naiiviks saada, nagu seda teatud seisukord nôuab? Tôusid sada küsimist, mille peale vôimalik ei olnud leida vastust.

Aga ometi — fakti ei saanud keegi ümber lükata: Herra Arnold Kivi kosis naise.

Neiu oli hoopis tundmata suguvôsast. Ainult nii palju saadi teada, et ta ausast perekonnast pärit, väga hästi kasvatatud pôllupidaja tütar ja kôigest 19 aastat

vana. Olgugi et see nüüd maitse asi ja igaühe juures iseviisi otsustatav — ometi oldi üldiselt arvamisel, et noor naine on haruldaselt ilus inimene, sealjuures, tugev, terve ja rôômsa iseloomuga.

Kuidas ja missugustel môjudel herra Kivi selle sammu astus, selle kohta teati mitmesugusid lugusid kôneleda. Aga et nende tôsidust vôimata kontrolleerida, sellepärast on ehk paremgi, kui sellest asjast üldse ei kônelegi.

See on aga kindel — seda tunnistasid ta tuttavad otse ühest suust — et herra Kivi on väga ônnelik. Noorel abikaasal oli isegi nii suur môju ta peale, et hariliku elu teise roopa käänas. Tuli ette, kus vôis märgata, et herra Kivi enam endise südidusega seltskondlikust tegevusest osa ei vôtnud ja läks isegi nädal mööda, kus ta elavaid ja hammustavaid vaielusi „Hommikulehe“ veergudelt ei leidunud.

„Mis seal nüüd rääkida,“ ütlesid môned, „ta lükib oma päevi niisama ea paela, nagu seda teeb iga teinegi surelik.“

Arnold Kivi oli tôepoolest ônnelik. Tale oli abielu mônusus uudiseks ja ta pani seda isegi imeks, kuidas ta oli pidanud sellest niikaua ilma olema. Aga nüüd tahtis ta kaotatut tagasi vôita. Ometi talitas ta selle juures targa aedniku viisi. See oskab küll oma viljapuude maitsvat vilja noppida, kuid selle juures on ta agar nende eest hoolitsema.

Arnoldil oli isu hea. Ta tarvitses ainult käe välja sirutada ja valmis vili langes tale rüppe. Alles nüüd sai ta sellest aru, mis hea kasvatus tütarlapse juures tähendab ja kui hea kasvatuse ta naine oli saanud. Kuigi kà juhtus ette tulema, et isu ei olnud, aga silmadega sôi ta ühtelugu. Ja see noor naine! Ta pistis omale lilled juustesse, vôttis siis vallatades ta selja tagant kinni ja küsis:

„Kas sul oleks minuta igav?“

„Oi, kuidas sa seda küsid: Ma ei oska seda enesele sugugi ette kujutada, kuidas vôiksin elada ilma sinuta.“

„Aga ennemalt elasid ometi ilma minuta.“

„See polnud pooleski niisugune elu. Mul ei olnud siis elust aimugi. Alles sinu kôrval olen ma elu tundma ôppinud.“

Nüüd kôneles herra Kivi noorele naisele pikalt oma endisest elust ja kuidas ta sellest nüüd kaunisti loobunud. Aga ometi tahab ta ka edaspidi jääda seltskonna tegelaseks, sest sellel alal on rohkesti tööjôudu vaja. Palju enam: ta tahab veelgi laiendada oma tööala. Näituseks on meie juures pôlluharimine visa edenema. Mis pärast? Kôigepealt muidugi sellepärast, et ei ole ôiget eeskuju. Üks peaasi meie maal on pôllutöö tôstmine, sest see paneb rahva rikkusele aluse. Sellepärast on ta nôuks vôtnud môisa osta ja selles eeskujulikku majapidamist sisse seada. Pealegi pääseb ka

tema siis maale. Ja temast kui maatütrest, kui väga hästi kasvatatud põllumehe tütrest loodab ta selle majapidamise sisseseadmisel väga tublit kaastegelast.

Sellel ettevõttel on, rahvamajanduse seisukohast võttes, lõpmata suur tähtsus.

Oli ka veel üks teine põhjus, miks herra Kivi tahtis omale maal suuremat majapidamist rajada.

Herra Kivi märkas mõne aja pärast, et ta vist kaua ei suuda sellele leegile tulemoona tuua, mis noores naises tihti põlema süütus. Olgugi et see mehel enesele vahest hapu ja mõru on tunnistada, aga kuhu sa siis ikkagi põrkad tõe eest. Sa ei või salata: Vanaks jäänud ja tohletamas on su süda. Su veri on rohkete aastate jooksul liiaks ära jahtunud ja ta ei suuda su sooni täita pealaest jalatallani selle kirega, mis vajalik.

Noor naine oli aga jõus, selle tagajärjel tihti vallatu, nii vallatu, et herra Kivi kitsikusse sattus. Mõistagi et nii tark ja inimeste tundja mees hätta ei jäänud. Pikkamisi püüdis ta oma hästi kasvatud naisele tarkust pähe panna, kui tarvilik ja isegi tervisele vajalik on karsk eluviis ja kudas see laseb inimese kaua püsida ilusa ja värske. Naine oli hästi kasvatatud, nii et targa inimese sõnadel ja õpetustel oli alati soovitud tagajärg.

Ometi mõtles herra Kivi olla ettevaatlik. Kas ei ole see teada, et töö on Jumala õnnistus: Töö võtab tihti inimese enese võimu, nii et tal aegagi ei jää ebanähtuste jaoks.

Kôik see andis hoogu môisa omandamiseks, mis tal ka ônneks korda läks.

Oi, see oli ilus koht ja hästi sisse seatud majapidamine.

„Näed — selle kôik annan sinu hooleks,“ — ütles herra Kivi oma noorele naisele. „Sina ju tunned majapidamist ja näita siis, mis sa vôid. Mina ôpin sinu juures. Nii kaugele kui minu môistus ja teadmised ulatavad, tahan olla sulle abiks. Meie majapidamine peab kogu ümbrusele eeskujuks olema ja neid virgutama järeltegemisele.“

Otse uskumata, missuguse hoole, südiduse ja agarusega andus noor naine majapidamisele. Teenijad pidas ta piinliku hoolega sılmas; aias, ôues, laudas ja karjaaias ei sündinud midagi ilma tema teadmata ja tahtmata. Isegi rohkearvuline vôtmete kimp oli haljas kui hôbe. Tuli tihti ka seda ette, et ta ôhtul toolile laskudes ütles naeratades:

„Oi, küll ma olen aga täna väsinud!“

Herra Kivi muiatas rahulolemisega. Karske eluviis ja töö, need olid tale truud abimehed, mille najal ta vôis oma elukorra sisseseada ihade kohaselt. Ta naine, kui väga hästi ja hoolikalt kasvatud inimene, oli sellega rahul.

Abielu paari ônne maitse peenendamiseks lisasid tuttavate pilgud tublisti vürtsi juure. Missugune majapidamine! Kui korralik, puhas — igas asjas otse ees-

kujulik. Ja kui hästi kôik näib siin sugivat? Siin on iga asja, ka kôige vähema ja tähtsusetu peale terav tähelpanu pöördud. Tôepoolest, veel aasta paar, ja niisugust eeskujulikku majapidamist ei leia sa kogu kubermangust. Ka see ei jäänud kahesilma vahele: Kôige majapidamise hing ja elu on noor proua. Ega herra Kivil enesel sellest kôigest olegi nii suurt huvi. Temal vôiks jääda nii paljugi silmapaari vahele. Aga vaadake ometi seda noort naist! Tema on see, kelle teadmata ja tahtmata ei satu siin rohukôrski teise paika.

* * *

Noor naine töötas väsimatult. Sügis oli käes ja nüüd oli ju vaja kôik valmis panna, sisse teha. Kui talveks pikemaks ajaks linna asuda, siis peab kôik vôtta olema. Ega siis tema ometi turule lähe seal koormatest ühtteist otsima. Tulevad tuttavad — need peavad siis ka nägema, mis tähendab maal oma suur majapidamine.

Taevake, ega saa tundigi mahti. Seal on vaja erneid poetada, purkesse keeta; niisama moosi valmistada mitmet sorti. Kas niisugused asjad pole siis perenaise uhkus! Aga ega ole sellega lôpp. Uus päev, uus töö. Ei — päevadest ei jatku, augusti algul peab juba lisa vôtma ööst. Ta andus täie jôuga tegevusele, seda enam, et herra Kivi tihti kodust linna sôitis, ka seltskondline tegevus vôttis sügisel hoogu. Jumala eest —

ei saadud ilma temata läbi. Tema puudumisel jäi suur auk seltskondlisesse tegevusesse, ja mis veel pahem: vastikud, vôôrad, ebakohased môtted ja püüded nagu oleks märganud tema äraolekut. Need hakkasid nihutama endid edukalt esile.

Neile tuli vastu astuda varmalt ja südilt.

Herra Kivi kodust äraolekul andus noor naine veel suurema agarusega ja südidusega tööle. Imelik naine, ei saa ta rahu viivukski. Ta kôndis alati tiitsesti, ülestôstes sellejuures oma kuue hända, et oleks liikuda vabam. See töö tuli valmis teha, see asi tuli veel täna korda seada. Kui siis Arnold koju tuleb, vôib ta uhkusega tale ütelda: Näed selle ja selle tööga oleme joones, näe see ja see on täitsa korras.

Kiitev toon mehelt meeldis tale niisugusel puhul väga.

Oli septembrikuu.

Päeva läbi katsid porikarvalised pilved taevalaotust ja ähvardasid vihmaga. Alles siis hakkas udutama, kui ôhtuämarus käes ja tuled juba tubades pôlema süüdati.

Oli soe ôhtu.

Täna oli noor naine läbi päeva aias olnud ja ôune maha vôtnud. Nüüd olid töölised aiast ära läinud, ainult tema viibis seal veel üksinda.

Maa oli niiske ja okste otsas rippusid suured hôbedased tilgad. Soojal ôhtul tôusis ôhku iselaadi rammusa mulla lôhn, mis maapidaja ninale nii väga

tuttav. Aianurgas olev värske komposti hunik laotas laiali sônniku haisu.

Aed tukkus; nii vaikne ja unine näis kogu ümbrus olevat. Ikka madalamale, madalamale laskus pehme pimedik ja muutus otse lämmastav-tihedaks.

Niisugusel saladuslisel ôhtul on aial iseäralik külgetômbe vôime, avaldab inimese hinge peale nagu magusat kôtistavat hirmu.

Noor naine kôndis üksipäini ôunapuude all kollase saepuruga paksult üle riputatud laial teel. Üleval küünisid ôunapuude oksad peatselt kokku, seega tee kohta sünnitades vôlvialust. Need olid taliôunapuud. Nende vili pidi veel valmima, nad pidid veel ootama, kuni noor perenaine käsu annab nende vabastamiseks. Ja nad ootasid kannatlikult, hoopis alla lastes oma rasket koormat kandvaid oksi.

Oi, kui armas oli see noore naise südamele! „Oodake, oodake — küllap tuleb ka teiegi aeg," kôneles ta iseeneses ja sirutas käe nagu kallistades oksade poole. Ta tômbas vaarikute ja sôstrate lihavad lehed läbi peo, sest need pôôsad olidki tale selle saagi annud, et vôis rohked purgid täita kuldselge moosiga.

Ta viibis nüüd aias, nagu pimedas kinnises toas. Aga siin ei olnud tal midagi karta, sest ta oli omas aias.

Udutas. Noor naine tundis, kuidas juuksed märjad olid, kudas ta riideid kattis niiskus, aga ta jäi veel aeda. Oli ju soe. Ja siis oli hinges veel midagi,

mida ta ise ei osanud omale ära seletada. Jumaluke! Mida ma igatsen, mis mul vaja on? Eks ole kôiki küll. Aga ometi nagu oleks talv tale hinge tungimas, mis selles ähvardab rebida lôhe ikka laiemaks ja laiemaks. Oli ju hea ja ôdus, aga ometi oli ka midagi, mis nii môjus, et oleks tahtnud nutta.

Niisugune on inimene — ta ei tea isegi, mida tahab.

Hoolsasti kollase saepuruga üleriputatud teed mööda kôndides jôudis ta loodepoolsesse aianurka. Seda teed mööda vôis edasi liikuda, tasa nagu vaim. Oli vaikne. Kuuldus ainult väga ôrn sahin, mida sünnitasid ôunapuu lehtilt rohtu ja pôôsastesse langevad veetilgad.

Äkitselt äratas noore naise ta unistusist tôsine jutt. See kuuldus jalgtee lähedalt aia nurgast:

„Kes seal on? Kas hiilivad vargad ôunaaeda? Vôi on kärner ise kellegi salamahti sisse toonud? Kui on tema, siis lasen ta homme päeva pealt lahti."

Suure ettevaatusega hiilis ta märgade pôôsaste vahelt aia nurgale lähemale. Tundus, kuidas märg rohi ôhukesest kingast läbi käis ja suka libedaks tegi. Ta surus nôrgad sôstra oksad kôrvale ja astus üsna kônelejate ligi. Juba nägigi ta läbi pimeduse kaht kuju kôrge kiviaia ääres.

Ta vôis nende jutust viimase kui sôna kuulda.

Üks nendest oli kärner, ja teine — naisterahvas, kellel suur rätik ümber.

Naisterahvas sôi ôuna.

„See oli üsna kena, et tulid. Eeva meelitas Aadama ôunaga ära. Meie juures sünnib see nüüd ümberpöördult.“

„Katsu aga,“ lausus tüdruk ja hammustas ôuna.

„Sa tuled nüüd ööseks mu onni. Seal vôid neid süüa, nii palju kui tahad. Tead ju, ma ei vôi siit ära tulla, ole öö läbi vahtis. Aga ega mulle küll nahka oleks silma peale tulnud.“

„Ara valeta,“ ütles tüdruk. „Küllap oleksid maganud kui kott.“

„Sa naerad! Kuule, ma ei salli seda. Ma ütlen sulle . . .“

„Noh — mis sa ütled?“

„Kuule, ma ütlen, kui see Karl peaks kord sinu poole tulema, siis . . .“

„Mis siis? Kas see ei ole sulle ükskôik?“

„Ära aja mind vihale. Kui ta sind kord peaks suudlema, siis löön ta surnuks. Seda pea meeles.“

Tüdruk hakkas heledasti naerma.

„Ära naera. Mis sa naerad?“

„Sa lööksid inimese surnuks.“

„Muidugi. Sina ei saa aru, kuidas ma sind armastan. Sa ei saa sellest aru.“

Noormees kahmas äkitselt tüdruku kaenlasse ja suudles teda.

„Ole nüüd. Sa oled ju justkui metsloom. Sa pigistad surnuks. Sa närid huuled puruks. Sind hakka päris kartma. Näe, hammustasidki vere välja."

Tüdruk pühkis rätikuga suud.

„Ära nii kôvasti karju. Sa oled vôôras aias."

„Kes siin siis nii hilja enam on?"

„Kes seda teab. Vôib olla, ehk lesk proua ise. See kolab ju alati ringi."

„Lesk? Mis ajast ta siis lesk on? Kas herra on surnud?"

„Surnud ta küll ei ole, aga eks tema ole niisama hea kui lesk."

„Kuidas ta siis lesk on?"

„Noh, see vanake nüüd. Proua niisugune noor ja priske teine. Ega ta muidu alati ringi kola. Ega ole kedagi, kes teda toas kinni hoiab."

„Sul nüüd vaja muretseda tema eest?"

„Ei tôesti — jumala eest. Ma olen teda tihti vaadelnud. Päris hale meel hakkab temast."

„Küll sa oled aga haleda südamega."

„Mis seal nüüd hale süda, vôi mitte. Aga eks ta ole ju ka noor inimene, ja nüüd niisuguse vana kolu ääres. Jumala eest — ma ei saa sest naisest aru. Mina, näituseks — mitte tundigi."

„Sulle ta meeldib vist küll?"

„Meeldib vôi mitte, aga eks kôneleda vôi. Aga, tôepoolest, ega midagi ütelda ole. Ta on ju päris ilus

inimene. Oleks minul niisugune naine — ma suudleksin ta kas vôi surnuks."

„Ah, sina suudleksid teda?"

„Ole nüüd sina. See oli muidu nii näituseks. See tuli ju jutuks. Ma ütlen ainult selle kohta, et ta on enese sellele vanamehele ära müünud. Nüüd tallab ta päevad läbi mööda ôuet ja aeda ringi ja, vôib olla, nad ei näegi päeva kohta üksteist. Ja mis sa näedki, ega sellest mingit kasu ole."

Vaikus.

„Ole nüüd sina. Su süda saab kohe täis. Kuule, ma ei mäletagi, millal sind viimast korda suudlesin."

„Kuule, ära hulla".

„Ole nüüd vait. Kuuldakse äkitselt. Mis sa puikled!"

Kärner vôttis uuesti tüdruku ümbert kinni ja nad vajusid kôrge kiviaia najale.

Aga nüüd oli aias juba täitsa pime.

II.

Pime oli ümberringi, päris must öö. Noor naine vahtis kummargile lihavate libemärgade sôstrapôôsaste vahel. Ta pähe tilkusid lehtilt jämedad piisad. Ta vahtis aineti, aineti, aga ta ei näinud midagi, kuulis ainult tasast juttu mustava kivimüüri äärest. Noor naine ei jaksanud ühtegi liiget liigutada, nagu vangistatud,

nagu kivistatud seisis ta seal ühesuguses poosis. Mit dagi liikus ta hinges, veri voolas kohisedes.

Kui kaua see nônda vältas, seda ta ei teadnud. Äkitselt nähti pimedas mustad kujud liikuvat.

„Lähme siit ära," ütles kärner, „teeb läbimärjaks. Tule mu onni!"

Ja nad kadusid môlemad tikra- ja sôstrapôôsaste vahele.

Nüüd vabanes ka noor naine oma kivistatud olekust. Ta tahtis esmalt neile järele minna ja nad môlemad välja kihutada aiast.

Oi, kudas need inimesed teda ometi haavasid. Oi, see oli valus, nii valus, et oleks otse kisendanud. See on kindel, homme päev laseb ta kärneri lahti ja kihutab ta môisast välja. Mitte ühtegi ööd ei pea ta siia enam jääma.

Ta trampis jalgega pehmet saepuru. Nii ütlemata vihane oli ta.

Aga ta pööras ümber. Ei — nende juure ta praegu ei lähe. Ta ei taha neid näha. Olgu täna öösel, aga homme on sellel lôpp.

Ta läks aiast välja.

Aga tuppa ei läinud ta veel. Paremat kätt viivat jalgteed kallas ta kaskparki. Siin olid vanad sirged, ôieti ôredate okstega puud. Harva môni jäme piisk langes ülevalt. Jalgtee kaskede all oli rohtunud.

„Ah, mina olen enese ära müünud, mina olen lesk." Need sônad kuuldusid kui hirvitus ta kôrvus. „Jäta jä-

rele, metsloom, sa pigistad ju surnuks. Närisid mu huule katki. Sind hakka päriselt kartma."

Ah, ta suudleb siis nii, et huuled katki hammustab.

„Kui see teine sind suudleks, siis lööksin ta surnuks."

Imelik, ta oli seda meest niipalju näinud. Ah, tema on siis valmis ühe suudluse pärast inimest surnuks lööma?

Äkitselt ärkas noore naise hinges tuline viha. Tale tuli meele see kosimise lugu. Kui herra Kivi ettepaneku tegi, siis pimestas teda selle mehe kuulsus: Temast kôneldi, ta peale oldi kade, ta tôusis selle mehe kôrval tähtsaks ja lugupeetuks. Proua Kivi, oi, kuidas see suurepäraliselt ja meelitavalt kôlas. Teda imestati. Mis imevägi temal siis küljes, et see mees teda äkitselt armastama hakkas. Aga ometi — tôsi see on, et ta enese ära müüs. Seda ei olnud tal ennemalt meele tulnud, aga nüüd tuli. Kas ta on sind ka kordki nii suudelnud, et karjatasid valu pärast ta käte vahel? Kas ta on kord ka su huulest hammustanud välja vere? Kas oleks see kôdunemas inimene ka sinu pärast valmis teisi inimesi surnuks lööma?

Noor naine hakkas viha pärast kirglikult naerma. Oh, ei, ei! Seda ei ole ta teinud, seda ta ka ei teegi, — ei tee. Ta surub oma huuled sinu omade vastu, aga need on külmad, elutud, nagu toores liha. Mingit kirge, tuld, joovastust ei tundu neist.

Oi kui vastik, kui ilge, kui jälk!

Ta sai aru, teda oli petetud. Teda oli sellest ilma jäetud, mis hüütakse armastuseks. Ta oli ilus naine, väga ilus. Vôib olla, äratas ta keha korraks selles vanas, juba lahtunud hinges kirgi. Aga see tuli kustus ruttu, pôles läbi ja, et teda rahuldada, saatis ta tema hommikust ôhtuni karjaaeda ja pidas seletusi karskest elust.

Tema jäi rahule, sest ta oli rumal.

Aga miks ei ole tema armastada saanud, miks ei ole teda armastatud nii, et ta valu pärast oleks kisendanud? Arvate, et ta ei taha armastada, arvate, et ta armastuse joovastust ei ihalda. See on eksituses, kes seda arvab. Ta on tugev, priske, terve, noor, ta on noor naine, ka ta tahab, et teda armastataks. Tulge siis, kallistage nii, et hirm peale tuleb, tulge siis, suudlege nii, et pärast verd sülitan. Tulge ja lööge minu pärast oma vastane surnuks.

Aga keegi ei tule.

Miks?

Sellepärast, et sa oled enese ära müünud.

Oi, see oli valus. Nii valus, et noor naine valu pärast otse hulus. Kramplikult pigistas ta oma lôualuud kokku, sest kisendamine oleks kuuldunud kaugele.

Olgugi ta ümber pimedus, kuid nägema hakkas ta ikka selgemini ja selgemini. Ta oli mängukanniks, nôdraks lapseks, kellega nii ümberkäiakse kui soovi-

takse. Tale tuli meele, kuidas see mees tale ühe ja teise ehteasja tôi, ja ta tundis nende üle head meelt. Mees oli teelt tulles väsinud ja magas nüüd nagu kott, sellejuures inetult norskades. Aga tema oli ônnelik, tal oli meeles väärtuslik kink. Ta tundis lôbu moosidest, keedistest, teda ülistati tubliks perenaiseks. Aga mis läksid need tale korda. Oi, vôtaks kätte ja loobiks puruks riiulitelt need uhked moosipurgid. Ka need olid abinôud selleks, et tema ei ihaldaks seda, mis noorel naisel õigus, et ta ei ihaldaks armastust, kuuma, valusünnitavat armastust.

Aga see ei ole ôige, see ei ole tôsi. Ka tema ihaldab armastust, niisugust armastust, mis pôletaks. Kas peab ta jäädavalt jääma selle mehe külge, kelle südames enam leeki ei ole, kes teda maitseb pooliku, juba kustuma lööva isuga. Kes listib, aga ei söö. Ta on naine, keda kutsub teenija leseks.

Kôik on sellest aru saanud, ainult tema mitte. Oi, on osatud ta silmad katta, et ta mitte midagi ei näeks.

Aga nüüd näeb ta.

Noor naine oli läbmärg, kui tuppa jôudis. Valge soe ruum vabastas veidi teda rasketest môtetest ja môjus masendavalt ta meeltele. See siin oli ta kodu, siin kôik ta oma tahtmise järele sisse seatud, siin oli ta perenaine.

Kas see siis midagi ei kaalu?

Ta istus oma magamistoas ja mõtles. Miks ei ole ta nende õnnelikkude hulgas, kellel mõlemad oleks — niisugune kodu ja armastus.

Kummas on nendest nüüd väärtuslikum?

Jah, kes ütleb, kumb.

Ka siin toas tundus ta ikkagi õnnetuna. Ta ei läbenud neid headusi ja hubasusi meele tuletada, mis oli annud tale abiellu astumine. Ikka ja ikka tuli tale meele, et oli pidanud selle eest millegist ilma jääma, mis väga väärtusline ja mille peale tal õigus.

Ta meeleolu muutus pahuraks. Jõhkralt võttis oma kõige uuemad kleidid, mis toona teda olid väga rõõmustanud, kakerdas need kokku ja paiskas maha: Mis oli kõik väärt selle silmapilgu kõrval, mis see tüdruk seal aia ääres mehe käte vahel läbi elas?

Ta tõusis üles, võttis õlult oma jaki, nii et ta täidlased rinnad pääsid valla. Kui priske ja täiskasvanud oli ta. Ilus oli ta. Oi, see polnud sugugi ime, kui see noormees seal ütles: küll ma teda suudleks! Ta on teda siis ihaldava pilguga vaadelnud. Ta on vaadelnud . . .

Noor naine jäi mõtlema. Ta silmitses oma ette. Imelik, kuidas ta seda noormeest ennemalt ei olnud tähelpannud. Jah, see oli küll niisugune, just nagu metsaline. Näe — süsimustad silmad, tugev, rõõmus. Naeratab, suu täis valgeid hambaid. Jõudu tal on,

jôudu palju rohkem kui teistel, seda on igaüks näinud. Uskuda vôib — niisugune ei hooli, lööb tôepoolest teise surnuks. See tüdruk ta käte vahel — noh, see pidigi karjuma. Seda vôib uskuda. Vôi siis niisugust tuld täis — huule näris katki. Ja tema kohta ütleb: vaene lesk, mul on temast päris hale meel.

Mis on küll tema mehe pihastanud ja tohletanud armastus selle oma kôrval.

Öösel ei maganud noor naine rahulikult. Olgugi väsinud, aga ei tulnud uni. Ta viibis mingisuguste môjusate môtete vallas. Ta kujutas ette armastuse kirge, armastuse magusust. Oli vahest, nagu oleks keegi käed ta järele sirutanud. Teda kallistati nii, et ta karjus, teda suudeldi, ta huuled näriti katki. Ta sülitas verd. Ta tahtis ennast vabastada, aga need käed ei lasknud. Ta otsa vaatasid kärneri süsimustad silmad. Ta karjatas — ja ärkas.

Ei tulnud enam uni. Unenägu valdas teda täitsa. Ometi oli see nii meeldiv, et sellest lahti ei püüdnudki pääseda. Ta tahtis uuesti uinuda, soov hinges: Juhtuks veel midagi sellesarnast.

Hommikul vara kutsus noor naine tüdruku: Ütelgu kärnerile, et ta triiphoonesse läheks. Ta tuleb ise pea sinna.

Noor naine ajas ennast riide. Ta astus peegli ette, ei olnud rahul, kiskus ägedalt pluuse seljast ja pani teise. Ka see ei olnud hea. Ta otsis kolmanda.

Imelik — need juuksed. Kuidas ta neid küll seadis? Nii, nii, aga ikka ei ole see nii, kui peaks olema. Mis see siis on? Mis sa hebutad, naine? Sa lähed ju välja tööle, nagu alati, nagu iga hommiku. Aga enne ei ole sa ilmaski peegli ees seisnud, oma lokke seadnud ja ülikonda otsinud. Need on ju su teenijad, keda sa alati oled näinud.

Aga jälle tekkisid ta ette mustad silmad, tugev mehe kuju, kes nii noor oli, et vôîs naise oma käte vahel surnuks pigistada.

Uuesti vaatas noor naine peeglist.

Viimaks tômbas ta ôlule lahtise mantli ja läks ruttu välja.

Triiphoones töötas mees, seesama mees, kes eila ôhtul tüdrukut nii suudles, et see valu pärast karjus, ja ütles ennast tundvat tema pärast haledust. See mees vôib teise, oma vôistleja, surnuks lüüa. Kuidas ta seda meest siis ennemalt ei ole näinud? Nüüd ta nägi. Sügavad mustad silmad, süsimustad juuksed. Käevarred on tugevad, lihakserikkad, vôimsad.

Sellele mehele ei julge otsa vaadata.

Aga see on ju teenija. Midagi ei ole. Midagi ei tohi ta märgata. Ta peab seda tegema, mis ta käsib.

Aga ometi olid needsamad silmad, mis tale öösel otsa vaatasid. Needsamad käed hoidsid teda öösel, nii et ta hirmu tundis.

Kärner töötas sônalausumata. Ainult lühikeste küsimustega pööras ta noore naise poole. Aga ometi on see mees teda silmanud, isegi ihaldanud. Ta meeldib tale, seda ta teab, seda on ta oma suuga tunnistanud. Nüüd ei söanda ta ühtegi pilku tema poole heita. Ta varjab ja katab kôik selle kinni, mis ta hinge täidab.

Triiphoone kôrval oli väike käsikamber. See oli soe, sest siin töötati. Selles ruumis seadis noor naine harilikult lillekimpe kokku. Ka täna käskis ta kärneri siia ôisi tuua, sest ôhtuks tulevad külalised, ja peab ometi midagi olema laua iluks.

Kärner pani lilled lauale ja jäi küsivalt käsku ootama. Noorel naisel oli niisugustes asjades alati oma kindel maitse...

Noorel naisel oli väga hea tuju.

„Siin on ju ôige soe," tähendas ta ahju peale, mis parajasti küdes. Ta heitis oma mantli ôlult lauale.

Soe, niiske ôhk puudutas ôrnalt ta paljaid käevarsi ja sügavalt paljastud rinda.

Ühtlasi tabas noor naine ka nendest mustadest silmadest pilgu, mis jooksis tuntavalt üle ta palja ihu.

Nüüd ei tôstnud mees oma silmi üles töö pealt. Aga kimbu kokkuseadimine ei läinud ta käes siiski hästi.

„Ennemalt oskasite seda paremini," tähendas noor naine. „Need punased seal äärel ei meeldi mulle."

Ta sirutas välja oma palja käevarre ja püüdis seada lilli, nii nagu ta soovile kohane.

„Teie olete ju aednik, teil peaks selles asjas hea maitse olema. Kôneldakse isegi lillekeelest. Kas teie seda oskate?“

„Ei.“

See vastus oli väga järsk. Ta sünnitas noorele naisele nalja, tegi tuju ülevaks.

„Teie peaksite ju oskama. Lillekeel seisab ju raamatuteski üleval. Seda tarvitavad vististi kôigepealt armastajad. Seda te teate ometi. Vaadake, kas ei ole neid ilusam nônda köita?“

Käsi puutus mehe kätt, keha puutus mehe keha.

Kui veider. Eila ôhtu olid nagu metsloom. Naisterahvas kisendas su käes. Nüüd oled nagu tall. Su käed värisevad. Noor naine astus eemale, keeras tale selja. Aga ta teadis väga hästi, et see teda nüüd oma pilkudega neelab.

Kas nad ei suudle üksteist?

Noor naine pööras ruttu ümber. Kärner ei suutnud vabaneda, ta vaatles ikka veel. Noor naine môistis; need pilgud kônelevad.

Ta vôttis mantli ümber ja tuli triiphoonest välja.

Kärner hoidis lillepotti käes.

„Mis oleks olnud, kui ma ta ümbert oleksin kinni vôtnud ja teda suudlenud? Ta poleks vastu pannud. Mis oleks olnud? Midagi poleks olnud. Ma ei oska-

nud seda. Ta sai aru, sul ei ole selleks jôudu. Vilets, arg!“

Noormees surus hambad vihaselt kokku ja viskas lillepoti vastu kivipôrandat kildudeks. Poti tükid kargasid laiali ja lill toetus abitult müüri najale.

„Mis tahab see naine? Juhtuks veel kord nii!“

Ja sellest ajast algas mäng nooremehe ja naise vahel, olgugi et nad kumbki ei olnud mängivas meeleolus. Tuli ette juhtumisi, aga midagi ei sündinud. Siis pigistas kärner jälle käed rusikasse ja küsis eneselt: „Mis tahab see naine. Juhtuks veel kord nii!“

Ometi teadis ta, et midagi ei juhtu.

Päev-päevalt suurenes temas rahutus ja ta oli pahur ja jôhker teiste vastu. Isegi teistele paistis silma muudatus ta juures. Ainult üks punkt oli nooremehe hinges, mille ümber keerles ta môtlemisevôim, kuid kaugemale ei jôudnud ta sellest.

Noor naine oli hästi kasvatatud inimene ja sel pôhjusel tekkiski ta hinges etteheide. Kuid see ei kestnud kaua. Uuesti otsis ta jälle juhtumisi ja neid oli tal, kui käskijal, kerge leida. „Tule, suudle mind, näe, kudas ma sind meeletult ihaldan.“ Seda ütles ta vaade ja ülespidamine. Kuid kaugemale nad ei jôudnud, ja kahjutunne selle järele pildus ta hinge ühest äärmusest teise.

Vahest tundis ta oma mehe vastu äärmist pôlgtust. Ta nägi seda kôiki üpris selge silmaga: mingit iha ei

ole selles vanas, tohletanud hinges tema järele. Näe, ta huuled on veretud, ta nägu kortsus ja ta silmad rahulised ja leegitud. Südametäiega läks ta temale siis armuavaldusi üles näitama, kuid mees ütles viimaks: „Ära nüüd lôôbi. Kas sa ei näe, et mul kibedasti vaja teha tööd.“ Noor naine pigistas käed rusikasse: „Miks sa ei ôpeta mulle nüüd karsket eluviisi.“

Mees istus oma raamatute ja ajalehtede virna taga, môtles, luges ja kirjutas. Uuesti ilmusid „Hommikuse Teataja“ veergudel hra Kivi pikad vaielusartiklid, olgugi et need stiili ja sôna julguse poolt taha jäid endistest töödest.

Kuidas oleks naine küll kôik need puruks kiskunud, ajalehed ja kirjutused. Mis oleks ta kôik annud, kui seal oleks istunud mees, kellest ta näeb, et see ilmselt pilkudega teda neelab, teda ihaldab, tema järele janu tunneb.

Ta hing läks pahuraks ja oma toas langes ta kummuli sohvale ja nuttis.

Nônda jôudis kätte hilissügis, kus tulevad esimesed külmad ja kahutavad maapinna. Sel ajal lôôtsub torm üle maa ja kisub viimased harvad lehed raagus puie oksilt.

Kurva meeleoluline hilissügis.

Kärner pani tüdrukuga aknaid ette. Sinna läks noor naine. Tuli korda seada kardinad.

„Ma teen seda ise," ütles noor naine ja saatis tüdruku mujale tööle.

Ta pani tähele kärneri mustades silmades iseäralist luuravat pilku. See nagu ähvardas. Veidi hirm tôusis hinges.

Aken oli kôrgel ja noor naine astus kardina seadimiseks üles jalgtrepile.

„See trepp on vilets," tähendas ta kärnerile, kes jäi ta selja taha. „Toeta mind veidi!"

Nooremehe käed puututasid teda ehtmest.

Veel veidi, ja siis on vôidetud see viimne takistus.

Ta sirutas käed kôrgele, kaotas tasakaalu ja langes kiljatades tagaspidi toetaja käte vahele. Noormees haaras täie jôuga ta ümbert kinni ja korralt suudles teda. Selles suudlemises oli kogu see kirg, nälg, pôlev iha koos, mis viimasel ajal kogunud hinge.

Noor naine pääses valla.

„Sa julgesid seda?"

Kärner ei vastanud sônagi.

Noor naine läks toast välja.

Oli juhtunud, mida ta ootas, aga mida ta ka väga kartis. See oli siis suudlemine, niisugune suudlemine, mida ta ennemalt ei olnud tunnud elus. Ah, niisuguse suudlemise pärast oldakse valmis oma vastast surnuks lööma. See tundus praegu veel huultel, kogu kehas, ta täitis praegugi tervet hinge.

Aga ta oli hästi kasvatatud naisterahvas. Tulid meele vanemate majas kuuldud ôpetused. Truudusemurdmine abielus on suur kuritegu.

Ta hinges pidasid vôitlust vastased pooled. Vôimsalt valdas teda veel tunne, mis ta hinge täitis viimsel ajal nädalate kaupa. Ta sai aru, kuidas see suudlemine temas kasvatas iha. Veel, veel, sest saladusline, kogu hinge valdav vôim, mis see kokkupuutumine ta peale avaldas, ei olnud sugugi möödaminev. Iha, nälg ja janu kasvas, ja ta tundis praegugi viibivat nooremehe tugevate käte vahel.

Ta nägi temast üleval olles lahtisil silmil und.

Missugune skandaal oleks vôinud tekkida, kui oleks nähtud seda. Missuguste silmadega oleks ta pidanud vaatama oma mehe otsa? Mis ütleks ta vanemad, mis ütleksid need kôik, kes tale vastu tulevad, kui mees ta kui nurjatu majast välja viskab.

Oi, kui hirmus oli môtelda selle peale.

Noor naine viibis kogu ôhtupoolse kui kuutôbine. Ta ei suutnud ennast koguda, ei suutnud vabastuda môtetest, mis tulid ja läksid nii mitmesugusel kujul. Ühelt poolt heideti tale ette süüdistusi ja manitseti ruttu pöörda libedalt teelt, aga teiselt poolt tôusis sellest sündmusest niisugune hurmav ving, mis nagu kange viin tegi uimaseks pea.

Ôhtul sôitis koju herra Kivi. Ta oli täna iseäraliselt äritud, vahetas ainult môned pealiskaudsed

sônad oma naisega ja läks pea kirjutustuppa, kus vajus liikumatult laua ääre.

Kui jôudis kätte pimedus, täitis noore naise hinge ahastus. Tundus, nagu oleks ta mingisugustest vaenlastest tagaaetav, tagakiusatav, ja nagu oleks kibedasti vaja otsida tal kindlat pelgupaika. Kust leida seda?

Ilma et ta enese tahtmine just juhtiv oleks olnudki, avas ta oma mehe toa ukse ja astus väga tasa sinna sisse. Mees seisis laua ääres sügavas môttes. Ta ees oli pooleli kirjutatud paberileht ja veidi eemal uus käremeelsete leht „Hommikune Sôna".

Noor naine pani käe mehe ôlale.

See jahmatas veidi, kogus ennast aga pea, vaatas tale otsa ja lausus: „Ah, sina oled."

Aga ta ei näinud selgesti oma naise nägu, sest madala lambi peal olev roheline kuppel laotas toas hoopis tumedat, pehmet valgust.

Aga mehe nägu oli eredas valguses ja sellel vôis näha kannatamatuse ja isegi meelepaha ilmet.

„Kas sa ei jätaks mind täna ôhtu üksi," kôneles mees. „Mul oleks hädaliselt kirjutada mitu asja."

„Sul ei ole täna ôhtu aega?"

Mehe kôrvus ei kôlanud see küsimine sugugi iseäraliselt, sest ta môtted olid hoopis mujal.

„Ei."

Valitses toas veidi aega vaikus, mis ühte sulas pehme ämarusega.

„Mis on sul siis nii tähtsat? Sa vôiksid seda ju teha ka homme."

See oli palve, aga ometi nii tagasihoitud, sumbutatud, et mehe kôrvadele see sugugi palvena ei kuuldunud.

„Taevake, kuidas sa ometi tüütad. Ma ju ütlesin, et pean kirjutama veel täna."

„Mis see siis nii hädaline?"

„Kui ma seda sulle kôneleksin, siis ei saaks sa sellest ometi aru. Ma ei saa ju alati nagu käiksest raputada. Mul on nende nurjatuste peale vastus valmis môeldud. See peab ilmuma kohe. Kui kaugele nende häbematus vôib minna, see on otse uskumatu. Nad tikuvad mu isiku kallale, nad laimavad mind, heidavad mulle ette alatust. Siin sees on lugu — ta näitas käega „Hommikuse Sôna" peale — ja see on minust."

„Kas vôiksin siia istuma jääda?"

„Tule Jumal appi — ära ole ometi nii pealekäiv. Sa ju tead, et ma siis töötada ei saa, kui teine inimene uures viibib. Vabanda mind, aga sa tead ju — ma olen nônda harjunud."

Noor naine tuli mehe toast ära.

Oma tuppa jôudes tundis ta, kuidas ähvardas kaduda jôud. Ta otse kôikus oma jalul. Ei — ta ei suutnudki seista, vaid heitis voodile. Oi — nüüd tundis,

et see viha oli, mis ta rinnust tõusis kui võimsa voona. Kuidas ta põlgas seda meest seal — surnuks oleks ta tahtnud tema lüüa. Ta pigistas oma peened, valged sõrmed vihaselt kokku. Missugune häbi, missugune enesealandus! Ta läheb ennast sellele mehele pakkuma nagu mõnda kaupa. Ta ajab isegi peale, nagu osav kaubajuut. Aga teda ei taheta, ta ei olegi niisugune kaup, mis äratab iha, jumaluke — ta on tüütav, sest sellel inimesel on teised asjad meeles, mis mitu korda huvitavamad, mis teda köidavad. Mees ütleb tale: „Tule Jumal appi, ära ole ometi nii pealekäiv." Eks tähenda see: „Saa ometi aru, mul ei ole su järele isu." Ja selle inimese kõrval on ta elanud, sellele andunud, kui tale tuju tuli, käperdamiseks ennast lubanud. Aga ons ta temalt saanud midagi vastu? Ei ilmaski. Ta on teda suudlenud, aga oli kunagi selles suudluses tuld, mis uimastas, mis joobnuks tegi? Mees oli ta vastu vahest ka õrn, hea, aga eks ainult selleks, et ta tema nõudmistele vastu tuleks. Aga see oli üürike leek, hoopis üürike, see oli külm, see ei suutnud teda kuumaks kütta. Oi — jälk oli, kui ta selle peale mõtleb. Ta oli enese äramüünud kuulsuse ja auahnuse eest. Ja kas peab see siis nii jääma lõpuni?

Ei, ei, see ei pea mitte nii jääma. Ta tundis, mida ihaldas, sai aru, et tal selleks täieline õigus on. Kes võib temalt seda riisuda, kes võib temale seda keelda, milleks tal õigus. Sellest tõuseb skandaal.

Mis ütlevad vanemad, mis ütlevad inimesed? Ütelgu — mis on neil asja. Miks nad nüüd ei ütle? Nüüd nad naeratavad ja kônelevad: küll sa oled ônnelik. Aga kas tunneb nendest keegi, missuguses seisukorras ta viibib? Kas on keegi, kes näeb, et ta praegu siin nutab viha ja meeleheitmise pärast? Miks nutab? Sellepärast, et ta on nägema hakanud, sellepärast, et ta aru saab oma seisukorrast. Kas nad nägid seda, et ta ennast pakkumas käis, aga teda ei tahetud? Kui häbi oli tal nüüd enese silmis. Kuidas valutas küll hinges undamisi.

Ja — ja — kui see nii edasi jääb, siis läheb ta mône aasta jooksul paksuks ja sureb oma lihas, ja tal ei olegi enam püüdu, ei ole iha, ta on ainult liha, mis elab, aga ometi surnud on.

Noh, siis vôivad nad alles olla tema ônne üle kadedad. Nad vôivad ju ôigusega ütelda: näete, kuidas ta enese on söönud paksuks.

„Ma ei taha seda, ei taha!“ hüüdis noor naine ja tôusis üles. „Ma ei taha. Ma tahan elada, ma tahan armastada, seda ei vôi keegi keelda, selleks on mul ôigus. Ma tean, ta armastab mind, ta januneb mu järele, miks keeldun ma tale. Ma tundsin seda. Ta suudlemine oli kuum kui tuli, sest see tungis läbi mu hingest ja ihust.“

Kerkis ta ette mustade silmadega nooremehe kuju niisama selgelt, nagu oleks ta teda lahtisil silmil näi-

nud unes. See kutsus, kutsus, ihaldas. See vaade ütles tale, et ta ilma temata elada ei taha, teda ka unes näeb, ümber käib alati kui kuutôbine, tema kuju silmi ees. Oi, kui kahju, et ta sellele inimesele ei saanud anduda oma täies nooruses. Kui kahju — kui kahju, et see seal on vôtnud temalt ta esimesed anded. Töötagu siis temata, kui see on tale palju parem. Milleks ennast kaubelda.

Pikkamisi lahkus ärevus ja noor naine jäi rahulikuks. Aga ühtlasi valmis ka otsus, aga see valmis nii, millele vastuvaidlemiseks mingisugusid pôhjusi enam ei olnud leida.

Oli juba üsna hilja, aga noor naine vôttis rätiku ümber ja hiilis ettevaatlikult toast välja.

Noor naine oli linna sôitnud, aga ta ei tulnud sealt tagasi, ei täna, ei homme.

Viimaks sai herra Arnold Kivi järgmise kirja:

Austatud herra Arnold Kivi!

Vôib olla, et see imelik näitab, et Sulle kirjutan. Ei saa teisiti. Mul on Sulle järgmist ütelda: Olin Su naine, aga nüüd ei ole ma seda enam. Ma ei tule Su juure mitte enam tagasi. Ma elan nüüd inimesega ühes, kellega

me' môlemad suudame vastamisi seda pakkuda, mis üksteiselt ihaldame. Sa ei kaota selleläbi midagi, tekib ehk pisuke skandaal, aga sellest saab peagi jagu Su tark môistus.

Ela hästi

Su endine naine.

Meid ei maksa Sul otsida ega järele kuulata, sest meie sôidame siit ära ôige kaugele.

Seesama.

POEG

I.

Tolm alles magas maanteel ja tee ääres kasvavate noorte lihavate pärnade rohelised lehed hiilgasid öisest kastest. Mai lôpu päike oli kôigest paar sülda kôrgel ja ta kiirtes kiirgasid linna tornide kuldkuplid.

Ilus suvine pühapäeva hommik.

Päeva, mis niisugusele hommikule järgneb, ei taha saata ôieti keegi kodanik linnas mööda.

Juba nädala sees tehakse laialdasi kavatsusi, kuhu ja kellega pühapäeval välja sôita. Juba laupäeva ôhtust peale on raudteed koormatud sôitjatega ja ette äratellitud voorimehed ja posthobused. Vaesemad kihid vôtavad kompsud, milles saiad, keedetud ja praetud munad ja muud paremad suutäied ja ruttavad jala „vabasse loodusesse värsket ôhku hingama“.

Kohe peale päikesetôusu hakkab linn enesest välja saatma jalarändajaid. Inimeste näol hiilgab hea meel ja naeratus ja lapsed jooksevad ôhukestes suve-

riietes mööda teeäärt ja otsivad võililli, mis hiilgavad päikesepaistel kuldsete tuttidena.

Üks esimestest vankritest, mis tolmupilvi üles keerutas, oli rikka nahakaupmehe Jaan Kurriku oma.

See oli uus sõiduriist, hiilgas ja läikis oma poleeriga päikesepaistel. Ta ees jooksid lustakat traavi kaks lühikese lakaga ja tõmpsabaga kimlit ruuna. Loomad olid ühesugused kui kaks tilka vett.

Vankril istus viis täiskasvanut ja kaks last. Need olid nahakaupmees Jaan Kurrik oma noore naise Leontinega (teda hüüti harilikult Lonniks), linna sekretäriabi noor õigusteadlane Evald Kärner, suure pütsepa äri omanik Karl Kadak oma naise Anna ja kahe lapsega Elmira (11 aastane) ja Leontine (8 aastane).

Anna ja Leontine olid õed ja Evald Kärner mõlemi naisterahva kaugelt sugulane.

Kimlid tõmbasid vankrit lustakalt, oma kennus pead hoidsid nad uhkelt väljaspoole, nagu see intelligent loomadele kohane.

Seltskonda valdas äärmiselt lõbus meeleolu. Lapsed ahmisid lahtiste suudega hommikust värsket õhku, kuna kiirest sõidust vastu palgeid vuhisev tuul ähvardas kiskuda kübarad peast. Tihti sattusid lapsed niivõrd elevusesse, et ema pidi neid manitsema hellal sõnal vagusi olemisele.

Tee kõrval kõndijad vaatasid kiiresti mööda sõitjaid. Pea tõusis valge tolmu kangas nende järele,

mida kõhe hommiktuul kandis maantee kõrvale märjale rohule ja lautas selle sinna kui halli lina. Ka madalate leppade lehed seisid selle halli rüü all. Tee ääres oleva suvemaia õues seisis kanapoegade kahl ja neid söötis udris naine, kes oli kerges kirjus hommikukleidis. Maja kõrval istus puu otsas oleva puuri kõrval oksal musträästas ja vilistas haruldase vahvusega.

Kogu loodust valdas iseäraline elevus. Tundus, nagu vaikiks praegu kõik veel tagasihoidlikult. Aga oodatagu — kui pärispäev tuleb — kuidas siis kõik korralt lahti läheb.

„Lapsed, olge nüüd vagusi," tõreles Anna oma väikestega. „Kukute äkitselt vankri alla. Hoidku Jumal! Pea õnnetus võib juhtuda."

Nüüd hakkas ema sellest pikalt ja laialt kõnelema, kuidas väikesed sugugi ei uinunud täna öösel. Vaevalt viis minutit viirastust, seal küsivad jälle: Kas hakkame juba sõitma. Sina Jumal, kuidas viimaks ära tüütavad, aga mis sa nendega ikka teed. Ja nüüd hommikul on nad nii ergud ja vilkad, und pole kusagil.

Linnast kaugemale sõites, avardusid lagedad heinamaad, nende taga mustavad metsapardad ja paremal pool helesinine mere ääretus.

Kurrik ja Kadak kõnelesid äriasjust. Kadakal oli laialdane kavatsus. Ta tahtis, oma töökoda laiendades, seal sisse seada uuema aja abinõud, nõnda ütelda tehnika viimase sõna sellel alal. Muidugi läheb see

kõik maksma, aga tubli tasu on ka kindel. Viimasel ajal tuleb ikka rohkem ja rohkem nõudmisi suurte aamide järele. Ei jõua praeguse sisseseade juures täita tellimisi kaugeltki.

Evald Kärner, linna sekretäri abi, noor õigusteadlane, istus tagapool proua Leontine kõrval. Ta oli vähe kollakate juustega, õrna näonaha ja õreda valkja habemega. Tal olid sinised süütud silmad, nagu noorel tütarlapsel. Noormees oli kehva kõneanniga, veidi naisenäoga, aga selle eest oli tal teatavasti väga hea süda. Turtsakalt ega ennatult ei ole ta ilmaski esinenud. Ta ei käinud palju teiste haritlastega läbi, ei võtnud suuremat osa seltskondlisest tegevusest, kuid viibis heameelega üsna tihti oma rikaste, aga kaugelt sugulaste pool.

Jaan Kurriku tüse kogu võttis parempoolsest pehmest istepadjast suure osa omale. See mees ei olnud mitte paks, aga ta oli tublisti muskuline, tugevasooneline. Ta nägu oli mehine, aga sealjuures kinnine. Igaüks, kes sellele mehele otsa vaatas, ütles kohe: See inimene võib midagi.

Kes Kurriku elulugu lähemalt tunneb, siis ütleb see ka kohe: See mees on midagi võinud, midagi korda saatnud. Ta oli kogu linnas üks tüüpilisematest iseloomudest, üks kõige kahmakatest.

Ettevõtted mõnustusid tal hästi.

Seda teavad paljud ja seda ei salga ta ka isegi, et tuli linna hoopis vaese talupoisina. Tal ei olnud ôige mingit haridust, ega pole ta seda saanud ka pärastpoole.

Aga minge nüüd temaga kônelema vôi vaidlema. Studeerinud mees ei saa tema vastu. Avaralt lai on ta teadmiste hulk. Ja veel rohkem — tal on mitu vôôrast keelt suus.

Tähendasin — Kurrik tuli vaese poisina maalt linna. Mis on ta siis nüüd? Oi, selle kohta vôiks igamees anda seletust, sest kes ei tunneks Kurrikut.

Kurrik on esimese järgu naha- ja hobuseriistade kaubamaja omanik. Tal on linna käidavamas uulitsas mitmekordne teliskivimaja toreda fassaadiga. Kogu maja alumise ruumi omab uhke magasin, mille päratu suurtest peegelklaasist ruutudest läbi möödaminejale kergesti silma paistab seesolev rikkalik kauba hulk. Vaadake ometi, kui maitsekalt ja meeelitavalt siin kôik vaateakendele on välja pandud. Jumal seda aru saab, mitmet sorti ja liiki valjaid, rihmu, sadulaid ja sedelgaid on küll ilmas. Kes neid kôiki küll ostab ja tarvitab? Ja see kôik ei vähene. Mis müüb, selle ostab vastalt peale, aga ikka veel palju suuremal hulgal.

Kurriku kauplus on alati ostjaid täis ja tihti on kümned teenijad ôhtul surmani tülpinud. Nii palju nôudeid ja soove on vaja päeva vältusel täita. Aastate vältusel on Kurrik vôistelnud kôik teised selletaolised kauplused otse surnuks. Vôi kuigi keegi neist elab,

siis on see elu ainult vilets hingitsemine. Muret tegevat võistlust ei suuda valmistada nendest ükski Kurrikule.

On küll imelik, mis see mees on ankinud väheste aastate vältusel.

Poisikesena astus Kurrik sadulsepa, õndsa Jungerbergi juure õpipoisiks. Õppis, õppis, aga ühel heal päeval ütles, et ära läheb. Läkski. Avas turu ääres pisikese putka. Naeruväärt pisukene oli see. Ja mis tal seal siiski oli: Mõni tükk tallanahka, tikke, saapasilmu, traadiniiti ja see oli pea kõik. Niisugusid putkaid on kõik kohad täis, ega ärata nad kellegi tähelpanu.

Läks mööda mõni aasta ja Kurrik üüris õige elavasse uulitsasse korralikud poeruumid.

Ja nõnda see käik algas — ikka edasi ülesmäge, kuna nüüd Kurriku hiilgavast magasinist leiame. Peale selle on tal veel linnas mitu suurt maja.

Aga Kurrik on ka seltskonnas omale võitnud raskesti kaaluva koha. Ta sõna maksab kaupmeeste ilmas palju ja siin on alati kõrgelt hinnatud ta näpunäited ja nõuanded. Ka seltskonna tegelasena seisab Kurrik heas lugupidamises. See paistab välja kõige paremini sellestki: Kui oli aastate eest Kurriku 50-aastane sünnipäev, siis käis äratamas teda karskuse seltsi „Valguse", ja muusika seltsi „Kandle" koor. Päeval pühendas loetavam leht „Õhtused Teated" Kurrikule terve veeru, nimetades teda üheks tüüpilisemaks

isikuks, kelles on ühendatud Eesti sitkus, visadus, püsivus, korralikkus jne. Ôhtul oli pidul ka linnapea, kes pidulauas pidas ilusa kône.

Sellest pidust tôid kôik lehed kirjelduse ja rahva hulgas oli ta kaua jutuaineks.

Ei olnud pea ühtegi seltsi, kus Kurrik ei olnud kas päris- ehk auliige. Olgugi et ta Vene keel oli veidi ehk lonkav, aga kui vaja tuli mône kôrgema vôimukandja ette minna, näituseks kuberner, vôi suurvürst, siis lükati ikka Kurrik ette, ja peab ütlema: Ta toimetas oma asja alati hästi. Vôimukandjaid ei kogenud Kurrik.

Teie arvate, et see mees oli väga ônnelik.

Vôib olla, et ta seda oleks olnud, kui tal südames poleks kirvendanud pisikene mure.

Kuni 46. aastani oli Kurrik poissmees. Küll ütlesid tale tihti sôbrad: Noh Kurrik, millal sa kosid — aga see oli nii jutu jatkuks. Kujunes nii, nagu poleks Kurrik niisuguseks sammuks, mis ta igapäevasest tegevusest kôrvale kaldus, ilmaski leidnud aega. Oli tal pandud ju iga silmapilk arvele.

Aga seal juhtus äkitselt niisugune lugu, et Kurrik kosis üsna vaese neiu Leontine Lepa. Kuidas see tuli, kuidas nad tuttavaks said, seda ôieti ei teatudki. Sundis ôige Kurriku vana perenaise sônu uskuma, kes ikka kinnitas: „Keda Jumal on paariks loonud, küllap ta need ka juhatab kokku omal ajal."

Leontine Lepa isa oli pidanud kümneid ametid, vahetevahel katsunud ka oma käe peal, kuid äpardanud ikka. Laste õnnistuse poolest oli perekond rikas: neli tütart ja kaks poega. Pojad olid kodust ära, pidasid oma ametit hästi. Ka tütardega oli õnne, mis mitte ei juhtu igale abielupaarile. Üks sai Venemaale mehele ja selle käsi käivat õige hästi. Kui jõukas tündersep Kadak teise tütre kosis, siis oli see õnn otse taevast. Ja kui nüüd veel jõukas ja väga lugupeetud Kurrik kolmandale järele tuli, siis äratas niisugune õnn juba paljudes perekondades tõsist ja täiesti põhjendatud kadedust.

Ühtlasi lõi selle läbi ka Lepa abielupaarile heledam päike paistma. Puudust ei olnud enam märgata nende majas.

Abielu loos Kurriku otse uueks. Ta jooksis haruldase südidusega mitukord päevas mööda keerdtreppi teisele korrale, kus suured töötoad asenesid ja andis seal isiklikult juhatusi ja käske. See paistis igale ühele silma ja täitsa oli põhjendatud, kui asutuse personaal isekeskis tähendas: „Ta läheb päev-päevalt nooremaks."

Nii see läks. Kas ei olnud nooriku elu kullane ja kiiduväärt. Neiupõlves oli ta pidanud kitsalt läbi ajama ja, kui oli vaja minna kuhugile välja, tuli esmalt palju pead murda riiete ümbertegemise juures.

Aga nüüd! Nüüd võisid sa üle ajada seda, mis süda kutsub või ette kirjutab tuju. Millegist ei olnud

puudus. Ei jôudnud kaugeltki kôiki rahuloldavalt kasutada, mis rätsepad koju tôid. Endise Leontine ja praeguse proua Kurriku vahel ei olnud välimiselt mingit ühist.

Niisama oli ka sisemine elu. Toad! Oi, neid oli niipalju, et alguses noor naine tôepoolest ei teadnud, mis peale hakata nii hulga ruumega. Aga nüüd nad kulusid ära. Kôik olid vajadusliselt möbleeritud ja, kui mône avaldas selle üle imestust, siis pidi see olema ôige naiiv. Kas siis jôukas Kurrik ei vôi lubada omale niisugusi asju. Need väljaanded on ta varanduse juures naljakulud.

Söökest-jookest — neist ei tahaks ma kôneleda, sest see on ju hoopis igapäine. Ainult seda lubatagu tähendada: Kurrikute kutsed teeveele olid ka linna kôige juhtivamates ringkondades väga igatsemiseväärilised ja oodatud.

Neid ei ütelnud ära ei linnapea paar, ei imevate laste seltsi eestseisus, ei suuremate lehtede toimetajad, ega lugupeetud kunstnikud ja kirjanikud.

Kôige rohkem armastatud külaline Kurrikute majas oli ikkagi linnasekretäri abi, noor ôigusteadlane Kärner. Ta ei kônelenud palju, istus hubaselt vaikselt ja vaatas oma süütute selgete silmadega nii puhtsüdamliselt. Kujunes niisugune môiste, nagu peaks see inimene tingimata viibima teatud kohal, moodustades vajalise osa selle maja ôhkkonnast. Kui teda seal ei olnud, siis

tundus puudus. Mis peale see lugu põhjenes, sellest ei saadud arugi, aga ometi tundsid inimesed, et lugu nii on.

Nõnda läks elu alguses kõige korralikumalt. Tubli käega mees oli ta kord liikuma pannud õigesse roopa ja kuhu ta siis saigi kaaluda kõrvalisile jälile.

Seal juhtus ühel päeval, et hra Kurrik keerdtreppi mööda alla tulles komistas ja pidi kukkuma. Lähedal juhtuv sell jõudis teda toetada viimasel silmapilgul. Ta tundis selle juhtumise üle veidi häbi ja, võib olla — punastaski. Kui ta nüüd kontori uksest mööda tuli, kuulis ta kusagilt poolt üsna selgesti: „Pole teha — jääb ikka vanaks."

Kes ütles — ei tea. Aga kindel oli see, et ütlus tale pistis südamesse nagu terav naaskel. Tõesti? Ta jäi kontoris seisatama ja otsima tõendusi. Mehine mees peab julgema vaadata tõele silma. Tõepoolest — tänavu talve ei olnud ta jalad mitte nii kerged, tundus neis vahest valugi, parem suri tihti. Ja nägu? Ta vaatas salaja. Tee mis tahtes — nooremehe nägu see küll ei ole. Siiamaale ei puutunud see tale silma ja keegi ei juhtinudki ta tähelepanu selle peale.

Kui vana ma olen siis õieti?

Oi, paari kuu pärast 56 juba. Isa suri 49 ja vanem vend 51 aastaselt. Imelik — neist kõigist olen elanud kauemini. See võib tähendada väga kõrget

vanadust. Aga kes teab, kes võib niisuguses asjas olla kindel.

Igatahes on see õige, et kaugeltki nii tugev ja vilgas enam ei ole, kui mõni aasta tagasi. Seda ei maksa sugugi salata, sest see tuleb — kui tähele paned — õige sageli avalikuks.

Nähtavasti on teenijad seda ka märganud ja sellest ka sosistanud isekeskis.

Noh, nüüd on hiilgav kauplus, mitmed suured majad ja, jumaluke, missugune sisseseade. Võiks alles elama hakata. Aga mis sa teed, kui äkitselt lõigatakse lõng katki.

Kas see pole hoopis rumal. Seal tulevad igast ilmkaarest inimesed ja ütlevad: Näe, ma olen nii ja nii tema sugulane, seega on nii ja niipalju varandust minu oma. Nad satuvad sellejuures tülli, ütlevad viimaks üksteisele hoopis halbu sõnu. Ja Jumal teab, millal need asjad lõpulikult lahendatakse. Kas sa ei ole sellest kuulnud, kus päranduse protsessid aastakümneid kestavad ja sellejuures tihti niisama kaua päranduse jätjaid siunatakse haua põhja.

Tee mis tahes, aga niisugune see ilmaelu on.

Nüüd esines kibedus iseäralise jubedusega ta vaimus, mis juba ennemalt tale oli valmistanud rahutuid viiva. Oleks mul näituseks — ütleme nii — poeg. Oi, kui tore! Ta kasvaks, õpiks kaubandust ja jatkaks minu tegevust. Ta võiks juba laiemal

ulatusel, sest tal on haridus, mida ei olnud isal. Oi, kui siis võiks mõne kümmekonna aasta pärast ärkada hauast — mis siis küll kõik näeks. Praegune oleks ehk üsna väiksemehe värk kõige selle kõrval. Võib olla, oleks ehk nõnda: Astu kepiga sisse ja sõida tõllas ja kutsar pukkis välja, muidugi kui sul raha on. Ega see võimatu ole, sest väljamaal olla niisugusid asju.

Oi, niisugused mõtted on südamele magusad — kuid kahjuks äratab reaalelu neist ruttu nagu lõbusaist unenägudest. Ja seda õudsem pärast. Juba aastat kümme on oodanud ta, aga ei tule poega. Esiotsa oli lootust, aga aastatega vähenes see, ja kadunud on ta nüüd.

Ei maksa loota. Ei maksa loota.

Kuigi niisugused mõtted ennemalt taoti mõruda meeleolu esile kutsusid, paranes see jälle peatselt igapäevases tiitses töös ja askeldusis. Kuid täna valdas see tunne vägevamalt ja isegi koju viis Kurrik tusase meeleolu. Alles siis, kui õhtul mõned mõnusad sõbrad tulid külla, lahkus tusk. Inimene peab ju ometi aru saama, et siin ei ole keegi süüdi.

Looduse vastu ei saa parata ka kõige tugevam mees.

Kiire sõiduga jõuti ruttu tee lõpule ja keerati Tiskres tuttava pere õue. Seal rakendati hobused eest lahti,

pandi kuuri alla, kuhu neile peale käis jahe merituul. Seltskond võttis oma käsikorvid ja mindi ilusale Tiskre pangale.

II.

Oi Jumal — kui ilusaid kohti oled sa osanud luua. Milline uhkus, toredus, avarus ja mõõtmatus avaneb siin silmile. Siinsamas jalus kõrge kalda all, kust üles ulatavad pihlakate õiekobarate rikkad ladvad, laiutub silmipimestavalt sinine meri. Kaugemalt paistavad saared ja nende tagant jälle piiritu, otsatu meri. Paremalt poolt tõuseb Tallinn oma korstnatega ja tornidega nagu peo peal.

Seal harilikult alaline mürin, autode röökimine, suitsu- ja tolmurikas õhk — siin aga igavene vaikus. Suvine tuul, rikkalikult tiine pihlakate õite magusast ja noorte kuusekäbide mõnusast vaigu lõhnast, lehvib kõrgel kaldal.

Oi — midagi ilusamat, kaunimat ja suurtsugusemat on inimesel ettekujutada võimatu.

Seltskond valis omale koha kuuskede vahele, kus katab maad pehme sammal kui kõige õrnem samet. Ümberringi tõusevad üles sihvakad lihavad kuused, hebutades oma rohkete noorte õrnpunakate käbidega.

Ja kuidas veel maitseb toit siin ilusas Jumala looduses peale kümmekonnaverstalist kiiret sõitu. Tae-

vake — kui inimesel alati niisugune isu oleks. Imelik — isegi lapsed! Austatud proua Kadak juhtis selle peale seltskonna tähelepanu. Mis need plikakesed kodu söövad: ei taha ühte, ei teist. Päris kimbus ole nendega. Aga näete siin — üks vôileib teise järele.

Jah — see on kindel — Jumala looduses on küll kôige ilusam ja tervem viita aega.

Peale söömist vabandasid mehed daamide ees ja vôtsid siis ült oma üleliigsed riided. Oi, kui kuradi mônus on särgi väel ja paljaste jalgadega. Kuidas ôrn sammal kôtistab magusasti ôrnanhalist jalataldu. Astuda ei vôi. Aga pole viga — harjub ôige pea.

Mindi nüüd kaldale. Eemale jäi ainult proua Anna, sest ilmaski ei vôi inimene olla küllalt ettevaatlik. Need väikesed lapsed on ju nii rumalad. Oh Jumal — otse hirm lôikab läbi südamest, kui selle peale môtled, et inimene sealt vôib kukkuda alla. Noor ôigusteadlane Evald Kärner avaldas otse andeksandmatut julgust. Ta astus nii väga panga äärele. Mis tarvis niisugust koledat hirmu sünnitada. Isegi mehed olid sunnitud protesteerima niisuguse ennatu julguse vastu. Kas ei ole vaadata veidi rohkem eemal ometi niisama hea.

Ja taevake — kui palju näeb küll siin silm. Seal ulatavad pikad leetseljad ja joomed kaugele merde ja päikese kiirtes kiirgavad karid silmipimestavalt nende kollases kullas? Kari ots on kaetud suurte kividega ja nüüd hüppavad ja tantsivad vood nende ümber

nagu näkineiud, lehvitades tuules oma hôbe- ja kuldhelmetega läbipôimitud juukseid. Kalda ääres lendadavad ja ujuvad hall-valged kajakad ja lumivalged veered, uhjutades tuules omi pikki tiivu ja laskudes noolena voogesse. Imelik — just kui langev täht, just kui ôhku pingule tômmatud valge nöör. Kalda läheduses, seal kus kôrkjas ja pilliroog sahiseb, kus lodus kasvab tarn, ujuvad meripardid, tihti saagi järele sukeldades vee alla. On need merimehed, vôi môned lôbusôitjad, kes kiiguvad paadiga seal eemal lainetel? Aga igatahes väga meeldiv peab neil seal olema.

Väga kaugelt, otse ülalt ulgumerelt paistab taeva alt must juga, nagu kahjatud laik helesinisel rüül.

See on aurlaev, rändamas oma meriteel.

Nônda vôib vaadelda tundide kaupa kôrgel kaldal ja silm ei väsi hulkudes selles määratus avaruses.

Seltskond istus ja vaikis. Oli ju igamehel esiotsa küllalt tegemist sellega, mis avanes silmile.

Kurrik istus kivile. Ta pilgud hulkusid esmalt üle mere, üle saarte, jäid siis peatama linna peale, kust nad olid välja sôitnud alles hiljuti. Milline määratu vahe ta igapäevase elu ja siinse ümbruse vahel. Kuidas ta kôrvad olid harjunud alalise mürinaga, silmad vahetpidamata liikumisega ja ta iseloom alatise juhatamise ja käsutamisega. Ja siin, kui vaikne ja soe. Aga nüüd juba väsis silm ja ta jäi aineti vaatama oma ette paljaste jalgade peale. Mis need olid küll elus

jooksnud, aga nüüd on nad jäänud vanaks. Seda ei saanud ta salata. Isegi nurgelised ja kühmlised on nad, mitte enam niisugused kui noorelt.

Aga hea ja meeldiv oli istuda puie varjul.

Tundus, kuidas päikese soojus hoovas ihhu, nôdraks ja lôdvaks tehes lihaksed. Vaevalt suutis ta tôsta oma käsivarre.

Nüüd liikus see magus rammetus ikka ülespoole, lagunes rohkem ja rohkem laiali, nii et ta vaevalt suutis hoida istumas oma keha.

Tikkusid viirastama silmad. Tuli nende lahtihoidmiseks tublisti koondada tahtejôudu.

„Mis ma siis siin istun,“ ütles Kurrik, ôige vaevaga püsti ajades. „Parem vaatan ühe mônusa koha ja teen ilusa uinaku.“

Kohe nägi ta, et teised juba teostamas seda môtet.

Kadakate abielupaar oli paksu kuusepôôsa varjul. Môlemad olid pikali, kuna väike Leontine nende vahel mängis. Isa sundis teda pikali heitma.

Herra Kärner ja ta abikaasa istusid veidi eemal ja mängisid kaarte. Nende juures viibis Kadaka abielupaari vanem tütar.

„Noh, ilusat päeva ei maksa ära raisata. Ma usun, et üks tubli uinak praegu on küll kôige môistlikum.“

Ta abikaasa tõusis ruttu üles, lautas riide toreda kuuse varju pehmele murule, keeras suvepalitu padjaks ja palus oma abikaasat sinna peale heita.

See oli ta poolt väga mõistlik ja veetlev tegu.

III.

Herra Kurrik ärkas. Oi, kui soe oli ja pea niisugune, päris jõrm, nõnda et esiotsa ei saanud aru millegistki. Vari oli pealt ära libisenud ja ta kuumade päikese kiirte kätte jätnud.

Ta roomas kuuse varjule.

Siin tundus tublisti jahedam, nii et peagi oli üsna hea. Ta pühkis higi otsalt.

Oli janu.

Üsna õige. Seal olid asjad maas ja seal oli ka limonaadi, seltersi ja muud joogipoolist. Oi, kui hea see oli, jooks ei tea kui palju, jooks vahepidamata, lõpmata. Kadakate abielupaar oli vist üles ärganud ja uuesti varju läinud. Nad magasid rahulikult, nende vahel ka lapsed.

Ta abikaasat ja herra Kärneri ei olnud siin. Küllap nemad läksid ümbrust tundma õppima, sest harilikult ei armasta noored inimesed metsas lebada.

Ka Kurrik ei tahtnud enam heita murule. Harilikult on langeda paljumeeldivam, veetlikum, kui tõusta. Maa peal venib inimene välja, kondid on pärast haiged

ja tükk aega peab enne liikuma, kui uuesti jälle tundub hea.

Herra Kurrik tõusis üles. Oi, kuidas kondid imelikud tundusid — nagu oleks üksteise küljest lahti rebitud. Kas või karjata otsekohe.

Ah, las' magada teised edasi.

Herra Kurrik läks metsa alla. Siin oli nii mõnus ja hubas. Kuused puistasid õrku vaigu lõhna õhku. Kollase kurgualusega tombak hüppas sarapuu oksal. Mailine mõõtis hoolega vormivarre pikkust.

Kurrik sattus kuuskede alt läbikäivale jalgrajale. See viis panga veeru mööda käivale teele. Siin kasvasid kõrged kuused ja nende pikad oksad, üle tee ulatades, moodustasid katuse, millest päikese kiired läbi tungides heitsid maha virvendavaid laike. Siin oli jahe ja tundus mulla ja mädanevate okaste haisu.

Tükati läks tee niivõrd kalda äärele, et ulatas üle serva alla vaatama. All kasvasid lihavalt puud ja põõsad, jõudu imedes mullast, mis ajajooksul oli kaldalt varisenud ja seal all ära mädanenud.

Tihedate puude vahelt õhkus värsket mere lõhna.

Kurrik astus teed mööda edasi, tihti seisma jäädes ja kuulates. Oli vaikne. Ainult kuuldus siia üles lauge lainte kohin.

Äkitselt kuulis ta tasast juttu. See kostis kalda alt. Siin oligi koht, kust alla käisid suure ettevaatusega ja väga vaevasel viisil noored inimesed.

Kurrik astus üsna kalda äärele uurakile vajunud puude vahele ja silmitses. Ta nägi sülda paar all kahte inimest. Nad toetusid längu vajunud puu nôjale, mis ometi visalt kinni hoidis oma juurtega pragunevatest paedest.

Ta tundis neid. Need olid: Ta naine Leontine ja cand. jur. Evald Kärner. Nähtavasti olid nad all käinud ja üles tulles puhkama jäänud, toetudes längu vajunud puu nôjale.

Kurrik tahtis neid nimepidi hüüda, aga ta jättis selle tegemata.

Cand. jur. jutustas tasa, aga ometi väga tungivalt. Nüüd vaatas ta proua Kurrikule otsa — siis liginės tale.

„Sa ei tohi seda. Sa pead teadma — ma olen naine,“ tähendas Leontine.

„Tea seda, et ma ilma sinuta elada ei saa,“ kôneles cand. jur. väga ärevalt. „Tee mis tahtes — pôlga mind. Tee mis tahtes, aga ma ei lase sind täna mitte.“

Nüüd vôttis ta naise ümbert kinni, surus enese vastu ja suudles teda väga kaua ja kirglikult.

„Lase mind ära minna,“ sosistas naine, aga ometi ei teinud ta enese vabastamiseks nähtavat katset.

„Ei veel. Meil on aega. Vanad magavad. Meie oleme üksi.“

Ja jälle suudles cand. jur. noort naist.

Herra Kurrik tahtis kisendada, aga ta tundis, kuidas hääl on kurgus pärsi all. Ta tômbus veerelt tagasi. Kôik mets ja pôôsad ja maa tantsis silmi ees. Oi, ta surus oma käed rusikasse ja pigistas nii, et küüned lôikasid sôrmede liha.

Ta keeras uuesti ümber ja tahtis neile midagi hüüda. Aga ei — ta tuli tagasi. Milleks seda? Kas selleks, et tunda ise häbi? Nüüd tundis ta otse hirmu selle eest, kui nad juhtuvad teda nägema. Ei — ära siit.

Ruttu kadus ta pôôsastesse, just kui peitu minnes tagaajajate eest.

Oi, kuidas see siin hinges mässas. Vôi nii, vôi nii! Ah, see naine ei ole tale truu. See naine, keda ta, nii ütelda, üles korjas uulitsa rennist ja seadis rikkalikku pôlve. Ons tal olnud millegist puudu, ons tale keelatud midagi, mida ta igatsenud ja soovinud?

Ei ilmaski. Kôik ta soovid on leidnud täitmist.

Kas ei ole tal elu, mida tuhanded kaetsevad ja jälle teised tuhanded igatsevad omale kôigest hingest. Aga näete — see on ta tänu. See on ta tänu. Oi, oi, oi! Kôige parem, vôta koerapiits ja kihuta niisugune naine kus kurat. Las' siis langeb säherdustele kaela. Kas see on esimene kord? Taevake, kes vôib seda teada! On ta siiamaale pime olnud, siis oleks ta selleks ka edaspidi jäänud, poleks lihtne juhus avanud ta silmad. Ah, ah, ah — nad oskasid selleks

välja valida paraja aja. Vanad magavad! Jah, magavad — aga näevad ometi, kuidas suudlete teie. Oi, niisugune kuradi kaval on naine. Mees on selle kôrval lihtsalt lammas, rumal idioot.

Kurrik hulkus metsa all, pagedes läbi puie ja tihedate pôôsaste vahelt. Vahetevahel murdis ta ka noori sarapuu virveid, näris neid, aga ei pannud ise tähelegi, mis tegi.

Ei ole muud — kui kihuta kus kurat. Kôige ôigem. Las' suudlevad siis. Juba ôhtul ütleb ta: „Teile kummagile ei jatku mu vankril ruumi. Küllap teil on ehk väga lôbus tulla kahekesi. Vôite suudelda, ka siis — kui ei maga vanad.“ Nähku ja saagu aru. Kui Kadakate abielupaar peaks protesteerima selle vastu, käigu ka needki kus kurat. Tulgu kôik ühes — tal ei ole selle kupatusega mingit tegemist.

Täna aga sôidab ta siis üksi linna tagasi.

Mees ei lase ometi pidada seljataga ennast narriks.

Mis oli kasu kôigest sellest, et ta seda inimest armastas puhtast südamest ja kalliks pidas üle kôige. Mis oli sellest, et tal oma äri kôrval südames ei olnud mingit muud, kui naine. Tema pärast lahkus ta sôprade hulgast varmalt, sest igatses tema juure.

Ja tema, rumal, môtles, et teda samasuguste tundmustega vastu vôetakse.

Aga see kôik oli silmakirjalsus, vale ja pettus.

Oi, kuidas see vihastas, kuidas see kurvastas. Päriselt lôhki ähvardas kiskuda südame.

Häbi oli, aga ei saa parata — pisarad pigistas silmi.

Aga miks on see nii? Miks ei vastanud ta samade tundmustega? Kes oli see cand. jur.? Oli see ehk üks ta endistest kallikestest? Kas astus ta temaga ainult selleks abiellu, et jôuda rikkale elujärjele?

Kui see on nônda, siis on küll naine kavalam ja inetum kui saatan.

Ei saa ütelda, et ta temale ei olnud valmistanud armsaid silmapilke. Seda mäletas ta. Alati vôttis ta teda nii vastu, mis sundis uskuma, et ta on kodus oodatud ja igatsetud. Jah, sellest küljest ei jäänud midagi soovida nende abielus. See on imelik, kuidas inimene nii suure osavusega oskab varjata säärast kahekeelsust, säärast silmakirjalikkust.

Mis ajas teda siis nüüd teise kaenla? Mis oli tal vaja?

Nüüd kaotasid Kurriku môtted äkitselt kindla seisukoha jalge alt. Nad eksisid, hälbisid, pôimisid läbisegi ja muutsid kuju ja nägu.

Mis on siis, kui sa tema minema kihutad? Ei saa ju ometi salata et ta tegi su tühja maja koduseks ja lôbusaks. Paljugi oli niisugusi tunde, kus sa ennast vôisid pidada täitsa ônnelikuks, paljugi niisugusi silmapilke, mida enne ei olnud ja mida pôhjust oleks kaua mäletada.

Neid ei ole siis enam ja uuesti jääd sa üksipäini hallituse ja igavuse kätte. Sa istud pikad õhtud üksi, mõtled ja mõtled. Oi — need on rusuvad ajad, mida ette kujutada on otse hirm.

Ja pealegi tuleb teiste naer, pilge ja purustamine. Sa pidasid ennast õnnelikuks, selles arvamises olid ka kõik — aga ometi ei olnud see arvamine õige. See armastus põhjenes su rumalusel. Sind veeti nagu idiooti aastate kaupa ninapidi.

Sa leiad olevat tema süüdlase, aga leiavad seda siis kõik? Kas pole küllalt neidki, kes tale annab täielise õiguse? Mõtle ainult — katsu nüüd ometi mõtelda targa mõistusega — kuidas suudad sa ajada tema südame tarvilisel määral kuumaks. Sina oled pika elu jooksul läbi põlenud, kuidas suudad sa siis temas äratada kirge. Ja mis seal siis ime, kui ta langeski nooremehe kaenla? Oi, sa pead juba aru saama, et see leek, mis neist noorist silmist paistis, võis kergesti süüdata. Mis seal olekski maksnud tagasihoidmine? Kas ei käinud see üle jõu? Seda peaks iga inimene mäletama oma nooruse päevadest. Kes on siin süüdlane? Mitte keegi. — Ja kõige karmim talitusviis ei suuda teha seda enam olematuks. Võib olla, oli see ainult silmapilgu mõju, kevadine päike, soojus, väsimus, joovastav õite lõhn. See kõik mõjus leegi süüteks noore naise rinnus. Kui elu harilik — seda ehk ei tule siis ettegi. Ja mis on siis õieti, mis

köidab teid? Oleks näituseks tal laps, oleks ta ema, siis oleks kôik mure, hool ja isegi armastus selle peale koondatud ja vaevalt jääks muu ilma jaoks aega üle. Aga ei ole ju last. Ei ole. Kelle süü? Vist mitte tema, sest ta on ju noor, priske, täis elujôudu ja rammu. Aga sina oled vana. Vôib olla, on viga sinu pool. Kui nii on, siis oled sa ju ise kaudselt süüdi selles juhtumises. Kas ei ole armastus eellooks lapse otsimisele?

Jah, oleks laps — missugune ônn küll oleks see. Kuidas kasvataks teda ja annaks tale hariduse missuguse. Alles see paneks Kurrikute perekonnale pôhja, tôstaks nime haritlaste hulka. Siis oleks ometi eesmärk elul, veel rohkem — vôiks ütelda: maksis elada, töötada ja vôidelda. Aga seda ei ole, ei ole, ja lôpuks langeb ometi kôik tuulde, nagu poleks mitte midagi olnud. Tema aga tahab last, sest ootas teda enne pikkisilmi. Nüüd ei oota ta enam, sest ei maksa, ei maksa.

Kurrik hulkus tiheda metsa all ja tal oli tahtmine peituda ikka tihedamasse ja tihedamasse. Tal olid môtted, mida ta kartis kôikide eest, tahtis neid vaadelda ainuüksi, nagu hinnalist varastatud varandust. Ta tahtis sinna, kuhu ei näeks teda päikese kiiredki.

Mis siis oleks, kui ta saaks nüüd lapse. Näituseks selle juhtumise järel. Kuidas vôib ta teada. Ta ei teeks väljagi, ta ei aima mitte midagi. Ka keegi teine ei vôiks aimata, sest oma eluviisidega ei annaks ta

vähematki kahtlust. Laps kannaks tema nime — oleks tema laps. Muidugi armastaks ta teda niisama kui oma last. Peabki nii olema, sest aastate vältusel on nad ju omad. Ei ole pisematki pööret perekonna elus. Ta teab — aga mis sellest. Vôetakse ju ka kasvandik ja armastatakse niisama kui oma last. Aga siis jääb temast nimi järele, kes edasi jatkab Kurrikute sugu. See oleks cand. jur. Kärneri laps. Kui isal lapse kohta on mingit väärtust, ütleme lihtsalt tähendust, ega sellest küljest siis ka saa ütelda midagi. Cand. jur. Kärner ei ole küll mitte väga elava loomuga, kuid ometi igapidi lugupeetud ja kombeline inimene. Ja hea môistusega on ta. Seda teatakse, et on teinud enese päris oma jôuga haritud inimeseks. Ta on hea kirjandusetundja ja väga hea muusikamees. Oi, ta on andeline inimene ja see inimene vôiks minna kaugele, kui ta ei oleks nii üliôrna ja tagasihoidliku iseloomuga.

Selle inimese kohta ei saa ütelda ometi midagi halba.

Nüüd sündis Kurriku môtetes äkitselt pööre. Kuidas vôiksid nad jääda kahekesi sinna kauemini. Aga ega nad jää. Muidugi ärkas üles Kadakate paar ja läksid neid otsima. Nad kutsuti seltskonda. Leek, mis kord loitma lôi, kustub, raugeb, sureb: Kas ta veel mahti saab tôusta uuesti lôkkele? Teadmata. Ja jäävad täideminemata ka need magusad môtted, need ilusad unenäod. Midagi ei lähe täide, mitte midagi.

Otse viha täitis Kurriku südant. Ta kôndis edasi metsa all, istus vahest, vahtis oma ette ja näris pehmeid, mahlaseid sarapuu virveid.

Aa — seal lehvis ta näo üle naeru-ilme. Midagi tuli tale meele. Aga see oli nii suur uudis, mida ta kartis isegi môtelda. Ta vaatas enese ümber, kas aga vahest ei luura keegi ta môtteid. Käsi kôvasti kokku pigistades krudisesid sôrmed. Ometi, ometi! Jah, nii vôib ta jôuda sellele eesmärgile. Ja tôesti, keegi ei vôi midagi teada, ei aimatagi, vaevalt isegi vana Jumal. Nii see peab minema.

Oli juba päike puie ladvus, kui ta üles tôusis ja hakkas ruttama laagriplatsi poole. Nüüd alles selgus, kui kaugele oli läinud ta. Otse mitu versta.

Kui ta kaldale jôudis olid teised seal koos.

„Taevake, kus sa käisid," hüüdsid pea kôik tale vastu.. „Kuidas meie otsisime ja hüüdsime sind. Meil oli surmahirm. Môtlesime juba, et sa kukkusid kaldalt alla surnuks."

„Asjata mure. Pole ma oma eluajal enne kukkunud, ega kuku ka täna."

Seltskond istus einet vôtma, sest kôik olid hoopis näljased.

III.

Mitmel päeval ei ilmunud cand. jur. Kärner Kurrikute poole. Kurrik ootas teda väga kannatamatult. Koju minnes lootis ta leida cand. eest, aga nähes, et teda ei ole, läks ta meel tuska.

„Niisugune viletsakene," mõtles Kurrik iseeneses. „Küllap piinab teda südametunnistus — ta ei julge mulle otsa vaadata. Arvab vist, et näen teda läbi."

Proua Lonni juures ei võinud ta märgata kõige vähematki muutust: Seesama lahke, sõbralik ja allaheitlik inimene, kes valmis täitma iga ta soovi.

Kurrik lõi juba isegi kahtlema, kas ta oli näinud ka küllalt õieti.

Kurrik ei suutnud enam kannatada. Ta saatis herra cand. jur. tähekese ja palus õhtuks oma poole.

Ta viivitas koju minnes. Kui ta ukse avas, tuksus süda tugevasti. Jah — cand. jur. oli tulnud täna.

Söögilauas tähendas Kurrik:

„Vaadake, ma sain telegrammi. Pean äriasjade pärast Riiga sõitma. Päeva viis kulub mul seal kõige vähemalt, aga, võib olla, ka nädal. Ja nüüd oleks mul, cand. herra, teile järgmine palve. Et Lonnil mitte väga igav ei oleks, kas ei astuks te selle aja jooksul vahest sagedamini meie poole sisse, kui seda teete harilikult. Praegu on ju kõige ilusam aeg. Võiksite ka ehk teha mõne väljasõidu."

Olgugi et Kurrik seda väga ükskôikselt tahtis ütelda, ometi ei suutnud ta varjata kerget ärevust oma hääles. Ka vaatas cand. jur. vilksti proua Lonnile otsa, nagu küsides, mis see peaks tähendama.

„Sa ei ole mulle oma ärasôidust ennemalt midagi kônelenud," tähendas proua Lonni.

„Vaata, kallis, ma sain telegrammi alles täna. Ja meie ei ole ju peale lôunat koos olnudki."

„Kas sa siis pead minema?"

„Ei saa parata. Ma usun, et sul igav hakkab ja sellepärast panengi selle palve cand. herrale ette. Muidugi, kui ta seda ei täida, pead katsuma üksi läbi ajada. Aga usun — teie ehk astute mônikord ikkagi meie poole."

Herra Kurrik vaatles küsivalt.

„Vôib olla, et aust. proual minu sisseastumine ehk ei olegi nii igatsetud," tähendas cand. jur., mille juures ta silmad lôi Lonni peale.

„Ega ma sundida taha. Aga arvasin, olete ju vana tuttav. Olete isegi sugulased. Arvan, et teie seda aega oskate mööda saata üsna ilusti ja lôbusasti."

Kaua istusid nad sellel ôhtul üleval ja neil oli nii soe, lôbus ja hea. Väga rôômsas meeleolus oli herra Kurrik. Ta tähendas, et tal tuleviku kohta kôige paremad väljavaated.

Hommiku kell 7 sôitis herra Kurrik kiirrongiga Riia poole.

Herra Kurriku abikaasal sündis poeg — terve priske poiss. See oli perekonnas suur sündmus ja ühtlasi ka suureks uudiseks laialdases tuttavate ringis. Herra Kurriku au tôusis suuresti naisterahvaste silmis. Kui nad oma meestele järgmiselt kônelesid, siis oli neil selleks küllalt pôhjust: „Mis teile, mehed, naise ilu ja noorus korda läheb. Teie olete nii südameta ja taktita, et sellest midagi ei hooli, kui kohe noore naise, kes ôiguse poolest alles laps, panete paari kuu pärast peale abiellu astumist tuppa kinni. Ja vaevalt on see esimene jalad alla vôtnud, kui juba teisega inimene jälle hädas. Nii ei saa noor inimene noorusest midagi. Aga vaadake herra Kurrikut. Ta on mees, kes kôik asjad oskab elus toimetada, môôdukalt ja korralikult. Ta annab noorele inimesele ennemalt kümmekond aastat vaba aega. Alles siis seob ta selle käed ja süle."

Kurrikute maja otse hôiskas. Noorikul paistis taevalik ônneilme näolt, kui tale kôrvale anti priske, terve poiss. Kurrik ôôrus rôômu pärast käsi, ja, mis kôige iseäralikum: kaldus isegi äris kôrvale oma igapäevasest eluroopast. Ta oli väga lahke, sôbralik ja tegi nalja. Ja kui siis sell Thalgrün, keda muidu üsna targaks meheks ei peetud, teiste ôhutusel soovis peremehele valjusti ônne, oli peremees selle üle niivôrd vaimustuses, et ta üleuulitsa olevas „Kanakulli" restoraanis laskis anda oma kulul kogu personaalile rikkaliku ôhtusöögi.

Ka seegi sündmus tegi linnas palju kômu ja tôstis herra Kurriku autoriteeti.

Kui siis ära peeti suured varrud, vôttis nendest pea kogu linna parem seisus oma täies kokkuseades osa. Ainult — kui kahju — puudus linna sekretäri abi cand. jur. Evald Kärner. Ta ei saanud tulla, sest sôitis äkildase teate peale raskesti haigeks jäänud ema vaatama.

Ta ema elas umbes 60 versta linnast eemal, nii et teekond nôudis palju aega.

Uuesti vajus elu oma igapäevastesse rööbastesse, sest tulevad ju jälle uued sündmused, mis sunnivad unustama vanu.

Kuid ometi oli muutus Kurriku perekonnas tuntav. Elu muutus hoopis sisukamaks. Kurrik noorenes igapäevaga. Ta jalad olid uuesti terved, meel hea ja oma äri juhtis ta kahekordse jôuga. Seda märkasid ka teenijad, sest tihti tähendasid nad üksteisele: „Poja sündimisest saati on vanamees läinud hoopis uueks, vähemalt kakskümmend aastat nooremaks.“ Ta läks lendes kauplusest koju — ainult kôige hädalisemad ja tungivamad asjatalitused suutsid teda sundida harilikust viisist sammu paari astuma kôrvale.

Ja mis ei oleks ta kôik sellele noorele emale annetanud — oleks see kas vôi pool kuningriiki.

Poiss kasvas ja kosus ilmsi, mitte päevade, vaid tundide vältusel.

Ainult üks pisikene muutus juhtus, aga see oli nii pisuke, et seda keegi tähele ei pannud, peale perekonna liikmete.

Cand. jur. Evald Kärner ei tulnud enam Kurrikute poole. Esmalt tegi Kurrik sellest kodus juttu, aga nähtavasti polnud noorel emal ka vajadustki mingisuguse lôbutsemise järele. Oi, pakkus ju seda küllalt see väike poisike, rohkem kui vaja. Tuli ette, et ta nôudis isegi öö omale.

Ja suurem hool ja hellus ei ole enam môeldavgi, kui see, mis proua Lonni ülesnäitas oma lapse vastu.

Herra Kurriku vastu vabandas kokkusaamise puhul cand. jur. Ev. Kärner oma mittetulemist aja napusega. Seda ütles ta ka teistele, sest ka muust seltskonnast ei vôtnud ta osa. Imelikud inimesed niisugused raamatu koid! See on ju ôige, tal oli ametis palju tööd, sest et täitis oma kohuseid eeskujuliku truuduse, hoole ja täpipealsusega. Aga mine tea, mis niisugused inimesed kodus teevad. Seal istuvad nad tundide kaupa laua ääres, istuvad oma rinnakondid sisse ja uurivad pakse raamatuid. Aga oota — vahest teevad niisugused inimesed imet. Nad leiavad äkitselt midagi üles, kirjutavad midagi nii tarka, sügavat, vôiks ütelda arusaamatut, mis jahmatama paneb kogu ilma.

Teevad seega oma nime veel suremataks.

Pea harjuti ka sellega, et cand. jur. Ev. Kärner seltskonnast täitsa eemale hoidub ja sellest ei kôneldud enam.

Vististi on teiegi hulgast, austatud lugejad, seda igaüks tähele pannud, et päevad ja aastad siis ruttu käest kaovad, kui inimesel ei tule läbielada mingisugusid tuule hiile ega vapustusi. Ôhtu — hommik, hommik — ôhtu ja nii nad vahelduvad lennukiirusel, ja sa ei näegi kui nädal jälle otsas.

Nii ka Kurrikute elus. Äri laienes ja laienes, aga ega sellest siis sissetöötatud äril ei tulnud raskusi. Siin oli kôik roopasse seatud ja läks takistamata edasi.

Ja kodu? Oi, kodu on ju siis mônus, kui seal valitseb korralik perekonna elu. Väike poiss kasvas ruttu ja, enne kui märgatigi, oli ta juba sirgunud koolipoisiks. Poiss kangenes päevpäevalt nii hästi ihulikukui ka vaimujôu poolest. Sellest poisist saab tulevikus asja, tähendasid ôpetajad. Jälle elav tôendus, kuidas lapsed vanemate kombed, viisid ja vaimuanded pärivad, sest väike Kurrik oli vanaherrast otse ärakiri. Ühetaolised olid isa ja poeg — ühed ja samad iseloomu jooned, isegi välimus oli üks. Agarust ja ettevôtlikkust vôis aimata noorukeses. Sagedasti — kui mahti sai — jooksis ta kauplusesse ja teda nähti kogu see tegevus väga huvitavat.

Oi, missuguse huviga vaatles siis vanaherra Kurrik seda pisukest noortmeest.

Kord tuli poisikene kontorisse ja seal ees oli pikakasvuline, kôhnapoolne kurva ja alandliku vaatega herra. Isa tutvustas seda herrat oma pojale. „Cand. jur. Evald Kärner ja minu poeg. Tôepoolest, kui imelik. Ennemalt ikka käisite meie pool, aga nüüd ei tôsta enam jalga üle läve. Teie ei tunnegi minu poega."

Cand. jur. Ev. Kärner tôusis ruttu püsti. Ta pidi vist ka midagi ütlema, aga ei saanud sônagi suust. Ainult midagi ohkamise taolist tuli ta rinnust. Nüüd oli ta nägu nii naljakas, justkui oleks nutma hakanud. Ta tegi kätega mingisugusid abituid liigutusi, aga mis need ôieti tähendasid, seda ei oskanud arvata keegi.

Ta kobis ruttu minema. Ka seegi sündis päris naljakalt, nii harjumatalt, nagu oleks keegi metsakolkast esimest korda hiilgavais kaubakontori ruumes.

Noor Kurrik pani seda tähele ja jutustas sellest ôhtul koduski. Nii imelik mees — tôesti, tal olid pisarad silmis. Kui kohmetanud ja puine vôib küll olla isegi haritud mees. Ta peab olema küll vist väga rumal.

Siin astus herra Kurrik vahele.

Cand. jur. Evald Kärner ei ole mitte rumal mees. Ta on väga tark inimene, aga ôige iseäraliste kommetega. Ta ei käi kellegiga läbi, ei astu kellegi poole sisse. Ennemalt käis ta ka siin pool, aga nüüd ei ole

ta jalg ammugi, ammugi enam astunud üle meie läve. Kui on niisugused päevad, kus linnavalitsuses ei ole tegevust, siis ei tule ta päevade kaupa oma korterist välja. Tal on seal üks vana teenija. Kui herrat näha ei ole vahest kogu päeval, siis piilub see läbi luku augu. Cand. jur. Ev. Kärner istub laua taga raamatute virna ees ja loeb. Jumal teab, mis ta loeb, aga tark mees ta olema peab. Niisugused mehed ilmuvad äkitselt millegagi, mis neid kuulsaks teeb, nende nime suremataks. Midagi ei vôi teada. See on aga kindel: Lähed sa nüüd tema poole ja tahad cand. jur. Ev.. Kärneri jutule, siis üteldakse: Teda ei ole kodu. Päris naerma ajab, sest sa tead, et ta on kodus, aga ega ta peale saagi vihastada. Mis aga puutub ta töösse, siis on ta alati minuti pealt ôigel ajal kohal ja töö alati väga korras.

Niisugune inimene on see cand. jur. Ev. Kärner.

Seal juhtus aga ometi, et cand. jur. Ev. Kärner ühel ôhtul sattus seltskonda.

See lugu oli järgmine.

Linnapea Dr. Anderson pühitses hôbepulmi Piritał oma väga meeldivas suvemajas. (Hoone oli muidugi nônda ehitatud, et seal vôis elada ka talvel.)

Oli esimene külm ja esimene lumi. Väljasôit linnast andis pidustusele iseäralised ülevad toonid. Ei vôi küll midagi kaunimat ette kujutada sôidust ilusal talveööl, kus saan kuljuste helinal liugleb tasa, tähed

siravad tuhandetena taeva vôlvil ja linnutee näitab valgete täpikestega ülekülvatuna lôpmata laia maanteed. Tee ei ole ei pikk, ega lühike, vaid paras. Kui juba tundub külm, siis jôuadki pärale. Lähed äkitselt valgeisse, hästi soojendatud ruumesse, vôtad tiitsesti kasuka ült ja nüüd tunned — oi, kui mônus.

Oli koos lôbus seltskond, söödi, joodi, naljatati, nii et tunnid nagu lendes kadusid käest. Isegi cand. jur. Ev. Kärnerile puhus elu sisse kogu ôhtu meeleolu. Ta ei tahtnud tulla, aga tuttavad tôid ta otse vägisi kodust ära. See on ju ôige: igal iseäraldusel on oma piir. Täna ei sünni kogunisti eemale jääda, sest see oleks linnapea Dr. Andersoni haavamine.

Ja môtelge ometi, missugune kuldaväärt mees on Dr. Anderson.

Kahju ainult, et ei olnud ilmunud proua Lonni Kurrik. Austatud seltskonna daamid ei suutnud küllalt avaldada selle üle oma kaastundmust ja sügavat kahetsust.

Aga mis teha. Ta on juba kolmat päeva haiglane. Ega häda iseenesest küll ole kuigi kardetav, lihtsalt kerge külmetamine, nagu seda Tallinnas esimesel külmal nii tihti ette tuleb. Harilik asi. Aga mis sa teed. Arst ütleb, parem ettevaatlik olla ja toas viibida. Kergesti vôib môni teine haigus juure lüüa, ja siis on pahem.

Kui kahju — aga pole teha midagi.

Oli juba kaugelt kesköö mööda, kui hakkasid lahkuma pidulised.

„Sa istu minu saani," ütles Kurrik cand. jur. Ev. Kärnerile. „Viin su koju. Olen päris üksi. Kahekesi lôbusam."

Nii ka sündis. Cand. jur. Ev. Kärner istus Kurriku saani.

Erk hobune kippus esiotsa väga. Aga Kurrik ei raatsinud sôita. Oi, kui ilus, lôbus ja kerge. Tundus kuidas otsa ees tuksus, pitsitas, pigistas, aga värske karske ôhk masendas väga seda suruvat tunnet. Nii hea oli hingata värsket ôhku. Ilm oli läinud ôige pehmeks ja saan libises nagu sula rasva mööda. Vaatsid üles taeva poole. Oi, kui kôrgel, kui lôpmatu kôrgel oli see. Sa tundusid selles ääretu avaruses nii pisukesena, jôuetuna. Aga ometi — see inimene juhtis seda ilma, ta ehitas suured majad, pani selle linna, mis sealt eemalt üle lahe nurga paistab, särama elektri tuledes. Ja kui hea tundus, kui ônneliku tundis olevat inimene enese praegu.

Oi, kui hea meelega oleks tahtnud laulda, nii täie rinnaga, täiest kôrist. Nii hea meel, haaraks vôi kogu maailma sülle ja kisendaks päris poisikese kombel.

Enam ei suutnud Kurrik ennast pidada. Ta vôttis ohjad paremasse kätte ja haaras pahemaga vôimsalt cand. jur. Ev. Kärneri ümbert kinni.

See vaatas tale nagu hirmunult otsa. Aga, vôib olla, et ta pale öösises hämaruses ainult paistis hall ja kahvatanud.

„Sa oled rumal poiss,“ kôneles Kurrik. „Sa hoiad inimestest eemale. Elad nagu koi seina praos. Nii sa hallitad ja suredki viimaks. Milleks seda? Kellel on sellest kasu? Sa ei saa elust mingit rôômu. Noorus kaob, sa ei ole maitsenud elu. Nii ei lähe, seda ütlen sulle kui sôber.“

„Mul on selleks pôhjused,“ lausus cand. jur. Evald Kärner tumedalt.

„Pôhjused, pôhjused. Vôivad need olla, mina ei päri. Mul ei ole vaja teada. Aga seda ma ütlen, inimene saab üle kui ta tahab.“

„Ei saa üle,“ hüüdis cand. jur. Ev. Kärner äkitselt haruldase ärevusega. „Ma ei saa. Kui teaksid — oi — siis kôneleksid hoopis teisiti.“

„Kui ma teaksin. Ütlen ju, ma ei päri. Kui mul vaja ei ole teada, ärgu siis ka teadku. Aga seda ma tean küll, inimene saab igasugustest pôhjustest üle. Mattuda ju ometi ei maksa. Seda tean ma.“

„Sa ei tea!“ hüüdis cand. jur. Ev. Kärner ja haaras kahe käega Kurriku rinnust kinni, vaadates tale selle juures aineti silmi. „Kui teaksid — vôib olla, sa kihutaksid mu minema kui koera. Vôib olla — laseksid mind siinsamas surnuks.“

„Mitte nii ärevalt, kallis sôber. Vana Kurrik ei talita kunagi ülepeakaela. Ta môtleb enne järele.“

„Ära ütle mulle sôber, ma ei ole seda väärt. Ei ole väärt. Ma olen su vaenlane, hullem veel, tuhat korda hullem.“

„Oi, see on ju huvitav. Ma ise ei ole midagi selletaolist märganud. Sa teed mind uudishimuliseks.“

„Ma — ma — tead — sinu poeg ei ole mitte sinu poeg, vaid minu. See on... See on mind vaevanud. Nüüd sa tead. Löö surnuks! Löö mind surnuks kui koera.“

Kestis vaikus veidi aega.

Seal pääses Kurriku rinnust tasane, heameeleline naerukôdin kuuldavale.

„Mis? Sa naerad? Mina tarvitasin sinu usaldust kurjasti. Anna tale andeks — ainult mina olen süüdlane.“

„Ei ole viga,“ ütles Kurrik vähe pead pöördes. „Mina teadsin seda.“

„Sa teadsid?“

Cand. jur. Evald Kärner kargas saanil pôlvile.

„Teadsin.“

„Ta tunnistas sulle?“

„Ei.

„Kuidas sa said teada?“

„Teadsin juba ette, kui veel midagi ei olnud. Tead seda Riią sôitu. See on mul meeles. Äh, ah,

ega ärimehel ole alati vaja sôita Riiga. Mul oli selleks pôhjusi. Ah, ah, vana Kurrik ei tee midagi huupi."

„Pea!" karjus cand. jur. Ev. Kärner. „Pea!" Ta haaras ohjad. Hobune jäi seisma. Nägu otse Kurriku palge vastu surudes, kisendas Ev. Kärner kôigest jôust:

„Sa oled püsti kurat!"

Ta kargas saanilt maha ja sellest ajast peale ei ole meie linnas mitte enam nähtud truud, kohusetäitjat linna sekretäri abi cand. jur. Evald Kärneri.

PAREM KUTSE

I.

Ta oli vana, nii vana, et tema juures uskuda võis tunda surnuhaisu.

Juba mitu aastat viibis ta sügavas mõttes. Ta tähelpanu ei äratanud ööpiku laul mustalepa salus, ei laululäästa ülemeelik sädistamine koplis, ega konnade krooksumine kopli taga soos.

Aasta tuli ja läks, aga ta jäi endiseks, ära unustatuks haigusist ja surmast.

Kui kevade tuli, mis pani haljendama ja õitsema õue ümber kasvavad toomingad ja pihelgad ja roheliseks muutis põllupeenra ja kesapõllu, siis läks ta kepi nõjal toast. Ta änges rind hingas värsket õhku, mis oli täitunud niiskusest, milles aga ometi tundus mädanevate okkade ja ülesporsunud maa hais. Aga ka siis käis ta ikka veel, pea maas, oma kustuma löövate silmiga aineti vahtides kindluseta punktile.

Mis ta mõtles?

Nüüd oli jälle kevade ja peagi lähenes ta 85. sünnipäev. Ometi tundis ta, et ei ole üles saanud ühte mõistatust, mis oli ette pannud tale elu.

Kui ta nüüd kôndis mööda haljaks löönud pôllupeenrat, siis môtles ta nônda: „20 aastat olen ma selle peale môtelnud, aga ometi ei jôua ma rahuldavale otsusele. Mina valisin oma pojale kôige parema kutse, sest et ma teda neist teistest kôige rohkem armastasin. Ma usun, et Issand mulle juhatas selle kutse. Kuidas see oli mu hingele veetlik, kui nägin teda mustas kuues kantslis. Ei — Issand oli teda ise selleks kutsunud, sest ta kône voolas kui jôgi. Tema kohta üteldi sel ajal ôigusega: Sellel noorel mehel on alles Issanda tahtmised selgesti teada.

Aga seal pööris ta sellele selja. Ta astus ära kantslist. Viskas ült oma vaimuliku rüü ja sellest ajast ei ole ma teda enam näinud.

Ma arvan, ta on rängasti Issanda tahtmise vastu pannud ja kergemeelselt rääbutanud oma isa armsamad ihad. Tale oleks avardunud laiad teed, mis oleksid viinud, vôib olla, piiskopi toolini. Aga ta astus kôrvale tundmata radadele. Ma tundsin tema pärast häbi, aga ma usun, et mulle ka Jumal tema pärast kibedaid etteheiteid teeb. Ma ähvardasin teda, palusin, ôletasin, tôrelesin, aga see kôik ei aidanud. Viimaks ütlesin tale: Mine ära minu silmist ja unustame teineteist. Mina olen pidanud oma sôna.

Aga ometi ei ole saanud unustada ma teda. Enam veel — mis on see kutse, mis ta enesele on valinud välja, mis on see, mis ta sellest paremaks pidas, mis

oli ta meelest ülim sellest, mille mina hoolitsesin tale? Mis on see?

Ta ei leidnud vastust, olgugi et mõtles mitu aastat.

Mida suuremaks kasvas lõhe — aastate hulk — nende vahel, seda värskema ja suurema jõuga tõusid need küsimused.

Kas on veel suuremat õnne, kui Issandat teenida, kõikidest olla austatud, kiidetud ja lugupeetud? Kas on veel suuremat õnne?

Jah, on.

Aga tema ei teadnud seda.

Täna tuli see küsimus tale mitu korda meele, aga ikkagi ei teadnud ta seda. Kes seletaks seda? Siiamaale oli ta oodanud, et ühel päeval poeg ta ette ilmub: „Anna andeks, isa — ma olen eksinud." See oleks tale suur silmapilk. Aga ta ei ole tulnud siiamaale ja — ei tule ta vist tänagi, ei tule ta ilmaski.

Ta hing sattus äkitselt ärevusesse ja ta kordas enesele:

„Ei, ei, ilmsiks tahan teha selle saladuse. Ma ei suuda seda enam mõtelda. Kuulma pean seda tema suust."

Koju minnes, otsis ta sule, mis juba roostetanud ja paberipoogna, mis oli koltunud aastate kestvusel. Nüüd käskis ta ruttu uut tinti valada potti ja siis istus ta laua ääre ja kirjutas väriseva käega järgmised sõnad:

„Kuule, sa pead ruttu minu juure tulema,
ja mulle rääkima, mis oli see parem kutse.
Mina olen sinu isa.“

Täna ta jôuab koju. Ta ise juhatas ja käsutas. Igasse kroonlühtrisse pandi uued küünlad, kuid lühtrite kannud käskis ta ennemalt puhastada vanast hallitama läinud rasvast ja ämblikuvôrgust hoolega. Kohvrist laskis ta välja tuua rulliaetud kangad ja need tômmata pôrandale. Naftaliini hais hôljus toas, sest seda riputati ohtrasti riiete vahele koide vastu. Tiitsesti pidid teenijad liikuma majas, jalgteed puhtaks pühkima, lambid ôli täis valama ja katma lauad valgete linadega, mis olid seisnud hoolega kinni lapatult aastate kaupa. Naabrusest hiilisid poisikesed puude varjul üsna maja ligi, sest see oli kôigile uudiseks. Vana maja, mis oli seisnud aastate kaupa nagu hauakabel, hebutas täna ôhtu oma valgete akendega ja puhtaks pühitud trepiga.

Kui juba üsna pimedaks läks, ütles ta: pange pôlema trepile kaks laternat.

Kui poeg astus tuppa, jäi ta seisatama, sest tale oli siin hoopis vôôraks jäänud pika aja kestvusel: tapeedid olid mustunud, katki kärisenud ja luitunud nende roosid ja värv. Lagi oli madalasse vajunud

ja teda kandsid kaks tuge. Ka see vanamees oli tale vôôras, sest ta oli hoopis hall ja kortsus ja kôndis küürus. Kui ta oma isalt veel viimase kirja sai, siis oli see täis meelepaha, môrudust ja äkildast meelt. Niisugust kirja vôis kirjutada, niisugusi sônu ütelda tugev, välkuvate silmadega mees, kes ainult seda tôeks peab, mis ta kord on môtelnud ja otsustanud.

Niisugusena seisis ka isa kuju ta mälestustes.

Poeg astus isa ette.

„Sina kutsusid mind, isa. Ma tulin rôômuga. Kas ma tohin seda teada, mispärast sa mind hüüdsid?“

„Sulle ütlen seda kohe. Kas tead, mina olen viis aastat môtelnud, mis oli see parem kutse, mis sa valisid. Aga ma ei ole seda suutnud üles saada. Seda pead ütlema mulle.“

„Kui sa mind tahad kuulda, siis jutustan ma sulle. Luba, ma istun siia su jalge ette, siis on sul parem kuulda minu kônet, istudes oma tugitoolis.

Ma tean seda, isa, et sina mind kôige rohkem armastasid, aga ka seda tean ma, et sa minu peale panid kôige suuremad lootused. Ka seda tean ma, et mul oli sinu lootuste täidesaatmiseks eeldusi: Mul oli lapsest saati vaga meel, hea kôneand ja tagasihoidlik, vahest ehk karmgi iseloom. Minul oli igasugune patt hirmus ja juba poisikesena palusin ma üksipäini Issandat, et ta minust teeks tugeva ja julge oma sôna sulase.

Selles kutses nägin mina ka ülimat eluülesannet.

Juba ülikoolis omandasin hea lugupidamise ühelt poolt, kuna teised hoidsid minust eemale. Üteldes, et ma olen märatseja, aga ma tundsin selle üle rôômu, püüdes ühtlasi anduda ikka rohkem ja rohkem Issandale. Ma usun — isa, et minul sinu vaim ja veri oli, sest sinugi iseloom ei lubanud sind ilmaski sellest vääratada, mis sa kord olid pannud tôeks.

Minust teati juba lugupidamisega kôneleda vanemate, tôsiste vaimulikkude hulgas.

Loen ka sedagi pôhjuseks, et piiskop tegi mulle üliaustava ettepaneku: ma tulgu prooviaastat pidama tema juure.

Ka see oli sinule — isa — väga veetlik.

Piiskopi lugupidamise vôitsin ruttu. Tuli see osalt ka sellest, et oli selleks juba kaudselt tee ettevalmistatud. Olgugi et ta ütlus -- mida hästi mäletan — „poeg, Issand on sulle hea kaheteraga môega annud," mulle väga meeldiv tundus, kuid punastasin ometi.

Ja sellest ajast peale püüdsin veel rohkem.

Ma olin siis alles noor, aga oma nooruse ma surmasin, vôi püüdsin jôu kasutada peaasjalikult selleks, kuidas vôimsama käega puhastada Issanda rohuaeda umbrohust. Usu isa — oma korteris olles täitis mind viha, täitis mind meeltheitma ajav kurbus seda nähes, kuidas Issand lubab kôiki seda sündida, mis ometi

kuri ja patune. Vahest valdas mind ärevus nii vôimsalt, et ei taltunud hulgal ajal.

Mul oli raske elada, sest mulle näitas, et olin ikka jôuetu.

Hooti môtlesin oma toas tundide kaupa, mis ette vôtta ja otsisin oma jutluse jaoks ikka teravamaid sônu, mis lôikaksid kibedalt nagu kibuvitsad.

Pea jôudsin niikaugele, et minu ligiolek pani tarduma ka need ringkonnad, kus harilikult veri kees kui kindla korgi alt lahti pääsenud vahuvein.

Mind ei armastatud, aga mind austati ja kardeti. Need ütlesid, kelle sôna palju kaalub: Kui vana piiskop peaks surema, siis ei ole küll leida minust paremat järeltulejat.

Aga usu, isa — see ütlus hääbus mu südames pea. Seda ei olnud ma pannud oma elu eesmärgiks.

See oli ühel kevadisel laupäeval, üsna hilja ôhtul. Ma tulin mööda teed kirikumäele. Ôhtu oli soe ja ilus. Soojad ööd vältasid juba teist nädalat. Tee ääres oli noor rohi üles tôusnud ja looduses tundus kevade. Harvad tähed helkisid kôrgelt kahvatanud taevavôlvilt ja paremal pool kohises jôgi. Temas oli veel rohkesti vett.

Veetlik kevadeloodus ei suutnud suuremat köita minu tähelepanu. Seadsin kokku môttes homset jutlust. Oi — mul oli neile inimestele palju ütelda. Kuidas seda nii ütelda, neil silmad nônda avada, nagu seda tahaksin.

Seal äratas minu tähelepanu vastutulev mees. Ma tundsin teda. Nägin juba eemalt: ta on raskesti joobnud. Niipea kui ta mind märkas, ja usun — ka äragi tundis — nähti ta otsivat kôrvale minemiseks vôimalust.

Aga see oli hilja. Ta pidi mind kohtama, mis tale vôis olla küll sel ôhtul kôige vastumeelsem.

Mul kihvatas hinges. Ah, ikkagi ei ole kôigest sellest kasu? Mu sônad on üteltud siis kôik tuulde.

„Pääru!“

Ma ütlesin seda valjult, käskivalt, sest mees tahtis minna minust ruttu mööda.

Ta jäi seisma ja vaatas minu otsa. Ta pilgust paistis ehm, joomari totrus ja hirm.

„Sa oled joobnud. Sa tuled laupäeva ôhtul hilja kôrtsist? Kas see on ristiinimese kord ja kohus? Kas nônda oled sa oma lastele ôpetuseks ja eeskujuks?“

Ta huuled liikusid, aga hirmu pärast ei julenud avada neid kônelemiseks.

„Kuule, Pääru, ma ütlen sulle, sa lähed igavesti hukka. Issand heidab sind oma pale eest kôrvale, kui sa oma patte ei kahetse.“

„Mis patte siis mul ôieti on, ôpetaja herra!“

Ta ütles seda tasa ja argselt.

„Kuidas? Sa julged nii? Sa oled oma meeles veel kôrk?“

„Ei, mis nüüd kôrk," ämmeldas mees poolsegaselt. „Aga mis pattu ôige meiesugusel on. See pisike tilk viina raske töö järele."

Oi, sellel inimesel on kangekaelust. See tuleb maha suruda, pôrmu heita, läkku tallata. Tundsin, kuidas mu hing viha pärast värises. Astusin ta ette ja ütlesin:

„Pääru — sinu osa on igavene hukatus. Sa oled nende hulgast, keda Issand tahab ära pôletada tulega. Seda sa pead näha saama — muidugi kui sa ennemalt ei kahetse oma pattu ja kangekaelsust. Ma ütlen sulle, Pääru — Jumala viha lasub su peal ja see tabab sind ühel silmspilgul."

Aga imelik — mu sônad ei avaldanud oodatud môju. Purjus mees vaatas rumalalt mulle otsa ja küsis viimaks.

„Ôpetaja herra, mis te minust tahate?"

See küsimus riisus minult kindluse. Ärevusse sattudes kisendasin:

„Mis ma tahan? Ma tahaksin sind su pattest pöörda. Sina oled teel igavese hukatuse poole."

Äkitselt hakkas purjus mees naerma.

„Ärge hädaldage, ôpetaja herra. See asi ei ole nii hull. Issandal ei ole pôhjust minu vastu nii tige olla, sest ma ei ole teinud tale mingit kurja."

„Sa elad kôlvatumat elu!"

„Ei sugugi Teen igapäev tööd, ei ole niisuguses eluks aegagi. See viina tilk — ega ma käinud vargil, ostsin oma raha eest. Mis siis Issandal sellega ôieti asjagi. Kui me keegi ei jooks, kes see siis piiskopile kôrtsi eest renti maksaks. Teie, ôpetaja herra, teete meile vaestele inimestele nii muidu hirmu. Aga eks see ole teie amet."

Ma ei saanud viha pärast sôna suust. Oi — hea meelega oleksin läbi peksnud selle alatu inimese. Minu sônad, mu môjuvôim ei suutnud selle inimese südame ümbert kirmi purustada, sellest tuligi mu kummaline viha. Kahetsesin juba, et temaga juttu tegin. Pigemine oleksin vôinud minna temast sônalausumata mööda.

„Vôi nii kaugele on kurat sind juba valdanud, et oma patust elu ei oska enam kartagi. Mine siis oma teed ja, kui sa viimasel silmapilgul Issanda poole hüüad, siis pöörab ta oma silmad sinu poolt ära ja ta kôrvad ei kuule sinu hüüdu."

Ma püüdsin neid sônu pôlgtust avaldades ütelda, kuid mu hääl värises, sest hing oli ärevuses. Et ta midagi enam ei ütleks, pöörsin minema.

„See ei ole ikka nii," kôneles ta mulle järele. „Issand annnab igaühele andeks, ka mulle. Kas teie, ôpetaja herra, siis selle röövli lugu ei tea. Aga ega mina kellegi röövel ole. Teen aina igapäev rasket tööd . . . ?"

Ta läks tuigerdades edasi. Rohkem: Ta hakkas isegi jorutama ühte lustilist viisi.

Mul oli halb, väga halb. Arvasin, et oma pealetungimise abinôud kindlale paigale olen seeranud, aga nüüd nägin, et neid kerge on ümber lükata; arvasin, et olen ennast varustanud tuliterava otsaga saabliga, millega pistan puhki kergesti nende patu paised. Nüüd aga nägin, et minu saabli ots on hoopis nüri ja patu muhule kriipsugi peale ei tee.

Ta ütleb mulle suhu: „Eks see ole teie amet."

Toetusin hauakabeli kôrvale kiviaia nôjale. Praegu olin niisuguses meeleolus, et oma tuppa ei oleks mahtunud. Mu silmis avardusid lagedad heinamaad, mida jôe ääres vesi veel üle ujutas ja kus üksikud mättad veest välja küünisid. Nüüd näen, kuidas keegi neid mättaid mööda katsub edasi rutata. Ta sôôstab ühelt teisele, aga ometi vajub ta ikka ja ikka mätaste vahelt porri. Taevas teab — jôuabki ta välja.

Sain aru, et see ühelt mättalt teise sôôstaja olen mina ise. Mu jalgealune oli äkitselt nôrgaks muutunud. Mu hing otsis tuge, toetust, hüppas siia-sinna, aga ei leidnud kohta, mille peale kinnitanud oleks kanna.

„Oi, ma ei saagi pattu teha — ôpetaja herra on röövli loo hoopis unustanud" . . . Ma ütlesin tale, et Issand oma palge temalt ära pöörab . . . kust tean ma seda — kust tean ma seda, mis Issand tahab . . . kust siis piiskop renti saaks, kui meie ei ostaks . . ."

Mõtted loivasid külmade jälkide mailestena mööda hinge, nii et mul tundus sünge. Need olid uued mõtted, mu eest roojased mõtted.

Aga mis siis, kui ma ei olegi õigel teel? Ehk on see aga ainult minu amet nii kõneleda? Mina ise seda ei tea, aga nemad teavad. Millal on Issand mulle oma tahtmisi teada annud? Millal?

Esmalt lõid niisugused mõtted ainult tirekese mu hinge, aga pea kogunes neid rohkem, nad tugevnesid ja uuristasid jõudsalt omale laiemat, vabamat teed.

Sellest ajast peale muutusin kaheks minaks: Kumbki tahtis minus mängida peremehe, valitseja osa, ja nad ei väsinud mind alati oma poole tõmbamast küll meelituste, küll ähvardustega. Oli hetke, kus mind taheti kiskuda lõhki. Üks pool minust kiitis õigeks mu endist teed, ühtlasi sundides mind veel valjemale kohuse täitmisele. See mina ütles mulle, et ma ei tohi karva väärtki siirduda endiselt seisukohalt, sest see on kõrgem, suurem eesmärk päästa inimesi pattudest.

Aga ka teine mina oli küllalt vali, pealekäiv. Ta oskas mulle ära näidata, et ma olen silmakirja teener, kellel see sugugi kindel ei ole, mida ta tahab. See on ainult nürimeelsus, mis mind lubab neidsamu radu tampida, mis kord ära on märgitud. Tarvitseb ainult teraselt ringi vaadelda ja siis avarduvad hoopis teistsugused väljavaated. Mitte see ei ole inimese ülem ja suurem eesmärk ja ülesanne teisi alla suruda, neid

läkku tallata, vaid hoopis selle vastu. Aita see jalule, kes nôrk, tee väetimale vôimalikuks, et ta sinu ôlul vôib püsti tôusta ja püsti ka jäädagi. Su sôna ei pea mitte purustama ja hävitama, vaid virgutama ja ôndsaks tegema. Mitte maha painutatud päid ja alandlikke vaateid ei pea sa otsima enese ümbrusest, vaid armsaid, elurôômsaid nägusid.

Nônda kestis mu sees alaline vaidlus ja ei olnud hetki, kus see oleks vaikinud. Ka unes tuli mul jannata vaidlevate môtetega.

Ma ei saanud jutlust teha.

Olin kôik ettevalmistanud, olin isegi palunud vaimu, aga sellest ei olnud kasu. Kui hea oli mul ennemalt pilduda kantslist sônu. Need lendasid vanas hallitanud seintega kirikus laiali, nagu särisevad raketid. Aga nüüd — ma ei saanud. Minuga tuli ka kantsli see kahtlev mina ja ta nagu oleks pannud käe minu suule, kui midagi tahtsin ütelda. Ma ei suutnud neid inimesi ôletada, nendega karmilt tôreleda, sest ma ei leidnud enam neile süüd. Ma ei saanud neid hukka môista, sest mina kuulsin äkitselt häält: „Kuidas sa seda tead, et seda ka Issand tahab, mis sul praegu nôu ütelda.“

Ja mulle jäi sôna kurku.

Niisugused nôrgad jutlused kordusid paaril korral.

Seal tegi piiskop mulle ühel pühapäeva peale lôunat tähenduse:

„Teie jutlused olid ennemalt paremad. Nähtavasti ei valmista teie neid enam endise hoolega.“

Surusin huuled kokku. Tahtsin tale hüüda: „Enne ei tulnud seda mulle meeldegi, et kôrtsirent teie kasuks läheb. Aga nüüd ütles mulle vilets joomar, et ta joob piiskopi kasuks.“

Ma ei lausunud sônagi.

Mul oli raske.

Erakuna viibisin tihti pikemad ajad kas oma toas vôi jälle metsas. Katsusin lugeda, uurida, otsida, aga ka see ei läinud korda. Aga ometi vôisin viimati tähelpanna, nagu oleks midagi löönud mu silmis selgnema. Mul tôusis arusaamine, et mu siiamaalne tegevus on olnud väär. Küll astuti sellele selgnemisele ka ägedalt vastu, aga ometi sain aru, et ka ise hakkasin ikka enam ja enam sellepoole hoidma.

See oli ühel ôhtupoolikul, kui kaua ängisin. Seal oli äkitselt, nagu tunneksin jalge all veidi tugevamat pinda.

Mind täitis iselaadine rôôm ja vilkalt püüdis hing sellest toest kinni haarata.

Sa pead sellest elukutsest lahkuma ja otsima muud, mis suurem, kôrgem, mis läbi vôid teha inimsugule rohkem head.

Aga missugune on see teine kutse?

Seda ma ei teadnud.

Ma läksin edasi. Oli juba sügisene aeg. Teiste lehtpuude vahel olid kased tükati kolletamas ja looje-

neva päikese kiirte valgustusel pakkus roheline kuldmets urmavat pilti.

Kui kena, süütu, rahuline ja kôigega leplik on loodus ja mina olen ainult see, kes viha ja nuhtlust kuulutab.

Läksin edasi mööda seljandiku teed. Need vôhmad olid mulle tuttavad. Allpool oli lodumaa ja soovikul kasvavad sookased olid üleni kullas.

Kui kaua olin läinud, kui kaugele — seda ei märganud. Aga kui nüüd ühe aia juure seisatama jäin, nägin, et oli kustumas juba eha ja äraeksinud olin jalgraalt ka täitsa. Olin astunud nagu unes.

Ööpilved olid kahjunud taeva rannal.

Ometi oli hingeline ärevus niivôrd valdav, et oma eksimist tähelegi ei pannud. Läksin üle aia ja kôndisin mööda seljakut edasi. Isegi hea oli üksinda astuda jahedas ämaras öös.

Pikkamööda sain aru, et mingisugusele otsusele jôuan, tundus et mingisugune tunne, môte mu hinges ülevaks tôuseb. Küll oli see veel mulle selgnematu, aga ometi suutis ta mind niivôrd soendada, et mingisugune ennemaitsmata meelehea mind täitis.

Jôudsin teele, aga ei teadnud, kumbat kätt kallata. Ma olin siin vôôras. Aga sellest polnud viga. Pöörsin paremale poole, arvates, et tee mind ikkagi kuhugi välja viib.

Vôhmaline maapind ülenes kôvaks kôrgeks maaks, mis viimaks muutus laaneks. Tee läks pikkade siledate

mändide alla, kus hõljus mõnus tõrva lõhn ja valitses pehme ämarus. Mulle näitas äkitselt, nagu oleksin millegi eest põgenenud siia metsa, leides siin hea pelgupaiga. Nagu oleksin selle põgenemisega midagi enda järelt hoopis katki kiskunud.

Mets lõppes ja, põldude juure välja jõudes, nägin eemalt hooneid. Paremat kätt olid rukkihakid ridades, nagu hästi üles seatud sõdurite rood.

Kogu talu hingas, laskudes pehmesse, pea läbipaistmata ämarusse. Ainult hoonete keskelt, õue pealt, kuuldusid veel hilised hääled.

Läksin tallu teed küsima.

II.

See oli õhtu, mis mul ka praegust kõige väiksemates piltides ja iseäraldustes meeles, olgugi et ei juhtunud midagi iseäralist. Minu elu kohta oli sellel õhtul suur tähendus, sest ta avas mu vaate millegi muule, mis mul siiamaale hoopis tundmata.

Mind võeti üliahkesti vastu. Peale tee teadasaamist paluti mind veidi viibida. Milleks jala käia pimedal ööl. Väga hästi võivad nad hobuse ette rakendada ja mind koju sõidutada. Oi — see on ju nii pisukene tüli, et sellest ei maksa üldse juttu tehagi. Ennem tuleb ometi keha kinnitada. Las' perenaine

otsib, mis talus leidub. Olgugi, et inimesed maal lihtsalt elavad, aga ehk midagi ikkagi.

Istusin toas, millesse ka kogunud pererahvas. Sain aru, et minuga alguses ôige ettevaatlikult ümber käidi, mulle teatava kartusega lähineti, sest mu karmus, valjus ja tôsidus oli ka siingi väga hästi tuntud. Aga pea mindi julgemaks. Jäine vôôrastuskirme, mis meie südameid kattis ja neid ei lasknud üksteisele läheneda, lôi kiirelt oistuma. Kusagilt voolas mingisugune soojus, mis siin kôik mulle koduseks muutis ja hinge sundis rahule jääma.

Oli tund kadunud käest tähelpanematult, kiirelt. Aga nüüd olime ka niikaugele jôudnud, et sein, mis meid alguses lahutas üksteisest, oli ka ümber langenud. Minule läheneti pelgamata, süvenesime kônesse ja ma hakkasin nägema täies ulatuses seda hinge ja vaimu, mis talus valitseb.

Ja kuidas siin kôik sellest lahku läks, mis mina ennemalt teadsin, mis täitis minu hinge.

Siin ei teatud mitte midagi patust, patu vastu vôitlusest ja Issanda vihast. Siin oli töö peaasi, hea läbisaamine, rahulik meel ja suur elurôôm. Kevadel oli seeme visatud mulda, soe suvi oli olnud korralik ja nüüd oldi saagi kokkupanemisega kibedas ametis. Juba olid valminud varased ôunad ja neid toodi lauale. Ilusad ja punased, ja magus arooma tôusis üles, kui surusid hamqad nende valgesse lihha. Ka oli veel järele kirssa,

aga need olid väga täiskasvanud ja nad paistsid valgel taldrikul kui suured tardunud verepiisad. Kui pistsid suhu niisuguse verepiisa ja selle hammustasid katki, siis oli tundmus, nagu neelaksid alla osa inimeste saatust.

Ärasôites valdas mind tundmus, nagu oleksin kuidagi uueks saanud, olgugi et ise omale selle üle ei oskanud selgust anda.

III.

Kuidas mu hing nüüd siirdus teisele seisukohale, seda on küll raske üksikasjaliselt kujutada. Arvan, et sellestki jatkub, kui tuletan meele mônd üksikut joont sellest ajast.

Kôige pealt märkasin enese juures muutust. Haruldaselt kiirelt kadus tulise vihaga Issand mu silmist ja ma allistusin ikka rohkem ja rohkem sellele teisele minale, kes alles mône aja eest nii argselt tôstis minus häält. Hämmastusin küllalt, kust leidsin ma selle julmi Issanda ja tema tahtmised, nagu need mulle olid nii väga tuttavad. Nüüd ei näinud ma neid enam. Aga rohkem veel: Hakkasin leidma, et ma Issandat sugugi ei tunne. Kôik, mis ma siiamaale olin kuulutanud, oli mu oma luule, mida ma aga ka ise olin uskunud. Katsusin argumente leida oma kahtlemiste kôrvaldamiseks, kuid mu argumendid olid alati hoopis nôrgad.

Jôudsin viimati otsusele, et olen kogu aeg valeteel olnud, olen vehelnud ja vôidelnud niisuguste vaimudega, keda ei olegi, olen kisendanud niisugust hädaohtu, mis ei ole kusagilt ähvardamas.

Mul oli enese ees häbi. Haritud mees, täie môistusega — ja nii pime.

Vôtsin nôuks oma jutlusi seada hoopis teisele alusele.

Valmines ja küpses see môte minus pikkamisi, teda enesele hoides saladuses ja varjatult, nagu mônda väga väärtuslist varandust. Tahtsin valmistada ta ettetoomisega suurt üllatust.

Pean tunnistama, et selle juures ehk egoistlikult môtlesin ja talitasingi, aga see on ka vabandatav. Kindel on, et uue tee leidmine mind vôimsalt valdas.

Olin ju sel ajal noor.

Mis ma oma jutluses kônelesin — seda ma ei mäleta. Aga see vaim, mis mind sellel päeval juhtis, on mulle veel tänaseni tuttav. Niipalju on kindel, et mu seekordne jutlus ilmselt endistest lahku läks ja seda ka märkasid kôige lihtsamad inimesed. Mulle vaatasid alt otsa imestavad näod, sest seda nad ei olnud minult oodanud. Need seal all olid ôppinud minult vastuvôtma tuliteravaid hoope, mille juures nad lasid vaoda longu oma pead.

Nüüd kuulsid nad midagi muud. Nad vôisid julgelt vaadata üles minu poole, vôib olla, ei uskunud nad

esiotsa oma kôrvu. Aga see oli ôige. See ei olnud julm Jumal, mille täna nende hulka tôin, vaid hoopis midagi muud. Midagi ei ole karta, mingit süüd ei ole, nuhtlus on ainult väljamôeldus — sest mis tarvis nuhelda. Mul ei olnud ju enesel mu uus seisukoht veel kindel, vôib olla hälbisingi tihti kindlailt, loogilisilt môtte rajult. Aga mul oli ometi väga palju ütelda. Iha kihutas mind oma kônega kôiki seda tühjaks teha, mis ma siit mitmele korrale olin neile tôendanud. Oli tundmus, nagu oleks mu endised jutlused neid surnuks piitsutanud, nagu seisaksin rohkearvulise korjuste kogu ees, keda nüüd pean hüüdma ellu.

Kui viimaks oma kône lôpetasin, oli kogudus niivôrd kummastanud, et hulgal ajal ei oskanud laskuda harilikku ollu. Veel nagu oleksid hôljunud mu sônad môjukalt nende vanade hallitanud müüride vahel.

Alles oreli helid äratasid inimesed kummalisest olekust.

Nüüd avaldus ka minu kône môju.

Tôusis laul, nagu ma seda selles koguduses ennemalt ei olnud kuulnud. See muutus hôiskeks, julgeks hôiskeks, mis ainult niisugusest rinnast vôib tulla, kes on vabastatud köidikuist. Otse lööbilt tôusid toonid, vabad igasugusest argtusest ja manetusest.

Mu hinge valdas rôôm, kuuldes sellesugust koguduse laulu.

Varsti peale jutlust kutsus piiskop mind oma juure. Ma aimasin, aga ometi ei lasknud enesest midagi märgata.

Ta oli rahuline ja ei sööstunud kohe aine juure, mis ta hinge täitis. Ta oli nôuks vôtnud lähineda hoopis pikkamisi.

Lôpuks ilmus ta hoolega haritud paksupoolsele näole kerge muhelus ja ta ütles:

„Teie jutlus oli täna üsna iseäralik. Ma ei ole ennemalt midagi selletaolist teie suust kuulnud. See tuleb vist sellest, kui inimene ennast küllalt ette ei valmista".

„Ei. Ma olin selle jutluse iseäralise hoolega ette valmistanud."

Ta surus oma huuled kokku, ta juures harilik mitterahulolemise märk.

„Hm — vôib olla — aga, noh — ma leidsin selles siiski niisuguseid môtteavaldusi, mida ôigeks ei vôi tunnistada. Ma ei môista, kuidas see oleks teie juures seletav."

„Üsna lihtsalt — ma ise ei pea oma endiste jutluste tooni ja môtteid ôigeks."

„Aga mina olin nendega väga rahul."

„Vôib olla, aga ma olen nüüd teises arvamises."

Vôib olla ehk aimas ta. Ometi oskas ta seda hästi varjata. Veel sôbralikum muhelemine asus ta suunurkesse.

„Kas te' ei oleks ehk nii lahke ja tutvustaks mind ka selle teise arvamisega?"

Ma täitsin ta soovi. Kônelesin laialt, pikalt, vôib olla isegi vaimustusega kôigest sellest, mis nüüd teadsin. Näitasin ära, kui valeteel ja valearvamises ma ennemalt Jumalast olin, ja minuga ühes ka piiskop ise, sest ega ta muidu mu valemôtteid heaks kiitnud. Aga seal panin tähele, kuidas puna ta puhast palet ikka enam ja enam värvis, puna ulatas isegi kôrvalestadeni. Nüüd ei suutnud ta enam välja kannatada, tôstis käe ja ütles:

„Hea küll. Ei ole vaja. Kust te' saite need môtted?"

Seletasin.

„Hm. Vôi nii."

Ta jäi môttesse.

„Vaadake, mis ma ütlen. Hingekarjane ei saa nalja teha. Ma panen imeks, et teie nii eksiteele olete sattunud."

Tahtsin tale vahele ütelda, aga ta sundis mind vaikima.

„Ei, ei — ärge môtelge, et ma teid ôigetele radadele hakaksin tagasi kutsuma. Sellest ei oleks kasu. Kuid ühte ma pean tegema — see on mu kohus — ma ei vôi teid enam lubada jutlust ütelda."

„Miks?"

Ma kisendasin selle sôna, sest see ütlus puutus nagu piitsa löök mu hinge.

„Sellepärast et teie Issanda sôna sulaseks enam ei kôlba.“

„Ja selle tagajärg?“

„Teie ei kôlba hingekarjase kutsele.“

Oi, see ütlus valgustas minule kogu ümbrust rohkem, kui endised pikad môtlemised. Sain aru, milline silmakirjalsus siin valitseb. Mina ei kôlba. Sellepärast ei kôlba, et teisite môtlen kui nemad seda soovivad, et ma nii môtlen, nagu seda ise ära tunnen. Nad tahavad julmi Issandat, kui ma aga nüüd neile armastavat näitan, siis ei kôlba mina. Nad ütlesid, et inimesed on oma pattudes panetanud, igasugune kurjus on neisse kiindunud ja neid tuleb hoolimatalt piitsutada ja teravalt lôigata. Kui ma aga nüüd neid katsusin üles tôsta, nendele julgust andsin, mis neil hinged hôiskele ajas, siis üteldi mulle: „Teie ei kôlba hingekarjase elukutsele.“

Kas ei olnud nende suisa vale ja vôigas seisukoht ometi pôlgtuse vääriline?

Ja sellest ajast peale läksid meie teed lahku.

IV.

Seda tulab tihti ette, et inimene on sunnitud oma kindlast elukutsest lahkuma. Raske on see samm igatahes, seda raskem veel, kui oled ennast aastate kaupa ette valmistanud.

Aga imelik — mind ei täitnud mitte rahutus. Ma läksin välja ja minu meel oli ôige rôômus. Olin nagu mingisuguse maske enesest ära heitnud, mis mind ennast ei lasknud oma hinge näha. Kuid nüüd olin sellest maskest äkitselt vaba. Ma vôisin edaspidi nii elada, nagu seda tahan, millise elu järele mul nôuded ja igatsus, ega tarvitse ma ümber käia alati kandes tupest tômmatud saablit.

Hoopis ilusam, sôbralikum paistis ilm mulle olevat, kui ma teda siiamaale olin näinud. Ma usun, niisugust tundmust peab ka osaltki tundma vang, kes on vabanenud pärast pikemaajalist kinniolemist kitsaste müüride vahelt.

Aga mis vôtan ma ette edaspidi?

Ma ei tea, millal olid minus sugenud môtted ja kavatsused edaspidise kohta, aga nüüd julgesid need juba endid esitada. Mul oli äkitselt kindel, mis tulevikus peale hakkan. Ma vôtan enesele maakoha.

Seal tôusis minu ette talu, kus ma alles hiljuti ôhtul viibisin lühikest aega. Nägin teda nagu mingisugust eraldatud tervikut oma täiuses. See oli täieline üksus, milles valitses ise oma vaim. Talu elanikud, taluperemees need kôik on osa sellest tervikust ja ka neid juhib seesama talu vaim. Sinna ei ulata inimese hinge köitma mingisugused kôrvalmôjud, sest kogu see talu süleleb teda niivôrd vôimsalt, et tal ainult üle jääb maitseda tema kallistusi.

Kus peaks ka teist kutset olemagi, mis nii võimsalt suudaks sind vastu võtta ja ennast selle juures niivõrd rohkelt maksma panna, et saad ainult temast küllalt?

Imestust sünnitas mu samm. Oli sõpru, kes avaldasid küll kirjateel, küll suusõnal mulle kahetsust. Milline hiilgav tulevik mind küll olnud ootamas! Aga kõik need head nõuanded jäid tähelepanemata. Küll tekitas kurbust, et sina, isa, minu sammu ei mõistnud ja et ma sinu armastuse kaotasin. Mul oli väga valus, et minus sinu ilusad lootused ja ettekujutused kokku langesid.

Aga ma ei saanud parata.

Nüüd oleks mu jutt lõpul. Aga ometi võiksid sa, isa, nüüd minult küsida: Oled sa nüüd siis rahul? Oled sa õnnelik, et valisid omale teise kutse?

Ka selle peale tahan sulle vastata mõne sõnaga.

Ma olen oma eluga rahul ja pikaldane rahulolemine kujuneb ju õnnelikkudest silmapilkest.

Ka siin avanes mulle tööpõld, mida ennemalt ette ei osanud aimatagi.

Kui ma esmalt pühapäeviti inimesi nägin kirikus, või jälle juhtumisi teel, siis ei näidanud nad mulle oma õiget nägu. Neil kõigil olid masked ees.

Aga nende hulka elama minnes nägin nende õiget nägu, nägin nende hinge.

Ja see äratundmine avas mu ees uue tööpõllu.

Kui esmalt oma kohuseks olin pidanud neile alati vermeid lüüa, mis valutavad, siis leidsin nüüd, et on vaja neile toetuseks kätt pakkuda. Ma olin ju neist targem, enamnägija, kultuuri inimene ja see kohustas mind. Ma olen oma jôudu selleks tööle pannud, et nendes ülesehitada inimest, olen neid ôpetanud, kuidas nad vôivad maapôuest suuremaid varu välja tuua ja olen neile eeskujuga äranäidanud, mis tähendab eeskujulik, ôitsev talu. Vôib olla, — tôendakse nii — ongi see minu môju, et meie nurk kutsutakse edenenud nurgaks ja meie pool käivad inimesed — pead püsti.

Ma olen tööd teinud, mis mulle on pakkunud rôômsaid silmapilke. Aga ma tean — on veel tööd teha küll ja ma tahan seda ka teha.

Seega on mu jutt lôpul ja isa — sa tead kôik."

Kustuvate silmadega rauk vaatas veidi aega avarusse. Siis pani ta käe poja pea peale ja sônas tasa:

„Nüüd saan ma aru. Sa valisid omale siiski parema kutse."

LOONA KALDAL

I.

Oli varakevadine öö.

Sadas vihma. Räästalt alaliselt alla voolav vee ladin kostis tuppa, nagu naiste lobisemine. Maja ümbritsev mets kohises.

Pime metsaisand surus palge vastu ruutu ja vaatas oma aastakümnete eest kustunud silmiga pimedasse öhe.

Siis hakkas ta kônelema.

„See oli siis, kui sa, Laas, sellal olid hoopis väikene. Oli just samasugune kevadine öö. Vihm sadas ja puhus vali tuul. Su ema oli ôhtul kodust ära läinud. Meie ootasime teda, aga ta ei tulnud. Ma vôtsin püssi ja läksin teda vaatama. Siis ma nägin veel selgesti, ka pimedal öölgi nägin hästi sihtida. Ma läksin teed mööda nômme poole. Äkitselt kuulen läbi tuule kohina lajatavat hüüdu. See tuli jôe poolt. Tundsin — see oli teie ema hääl. Ma jooksin sinna poole. Veel kord kuulsin hüüdu, aga siis vaikis. Ainult tuul kohi-

ses puie latvus. Jooksin jõe ääre. Jõgi oli öösel lahti läinud ja nüüd kohises ta vihaselt. Jääpangad olid purde ära viinud. Ma sain aru, see oli teie ema hääl. Sellest saati ei ole teda enam nähtud."

Nüüd tuli vanamees akna juurest ära ja istus laiale pingile, mille peal olid karvased nahad.

„Just samasugune ilm, kui selgi ööl," kõneles ta endamisi.

Ta vanem poeg, Ant, istus tule juures ja voolis maarjakasest püssilage.

Noorem vend, Laas, lamas poolseljakile ümargustest sarapuudest ja kõrkjatest punutud toolil ja unistas viiulimänguga.

Õues sadas vihma ja räästast alaliselt alla voolava vee ladin kostis tuppa, nagu naiste lobin.

„Kas jää oli täna veel kõva?" küsis vanamees.

„Täiesti," vastas Ant, ilma et töö pealt oleks üles vaatanudki. „Ma käisin üle jõe. Ei olnud kusagil midagi märgata."

„Ma kardan, ta läheb täna öösel lahti," jutustas vanake. „Oleks pidanud teetuustid ära võtma ja puu ette panema. See oli siis niisama. Päeval oli jää kõva, käisin ise üle. Aga öösel läks lahti. Kui ma jõele jõudsin, läks juba rüsi alla vett."

Valjumaks läks õues sadu ja tugevamaks tuul. Vahetevahel heitus tihedaid piisku vastu akna ruutu.

Need vajusid mööda pigimusta hiilgavat klaasi alla, nagu silmapisarad põskil.

„Ta läheb järsku lahti," kõneles vanamees. „Kui need sooned ja ojad, mis Raudoru heinamaalt ja mägedelt tulevad, oma vee jõkke toovad, siis puruneb jää. Suvel on ta madal, jookseb mahedalt murreldes mööda laiu kive. Ega seda siis keegi usu, et ta kevadel on nii suur. Kuulete, ta kohiseb juba. Ma kuulen ta häält. Ah, ta ongi siis oma talve katte ära purustanud. See oli siis just niisama. Sellest on tänavu karvapealt 23 aastat möödas."

Vanamees laskis nahkule puusakile.

„Tänavu oli lund palju," kõneles ta edasi. „Niisuguste talvete järele tuleb ikka suur vesi. Ma olen seda näinud, kus ta alla viib terved laudad, küünid ja eluhooned. Kord ammus ühes laudas isegi lehm ja määgisid lambad. Aga aidata ei saa keegi ja pärast ei ole ka jälgegi näha."

Äkitselt jäi ta kuulatama.

„Ma kuulen väljast kellegi samme. See on keegi. Ta astub ja seisatab ja astub jällegi."

Ant jättis nikerdamise ja Laas mängimise seisma. Noored mehed kuulatasid.

„Ei ole kuulda kedagi. See on tuul."

„Ei, kuulake nüüd," kõneles vanamees ja tõusis pingil puusakile. „See ei ole tuul. See on inimene. Ta komistas õue kivel."

„Ka mina kuulsin," ütles Ant. „See on keegi vôôras, sest ta ei leia ust. Küllap eksis vist pimedal ööl teelt ja nägi nüüd meie tuld."

„Mine ava siis uks ja lase ta sisse!" käskis isa.

Ant pani püssi kôrvale ja avas ukse paoksile.

Vihma ladin ja metsa kohin täitis kogu ruumi.

„Kes seal on?" hüüdis noormees pimedasse ôue „Kas keegi tahab sisse tulla?"

„Oi, head inimesed," kostus väljast hääl. „Kas ma vôiksin teie juurest veidi ulualust leida? Küll on kole ilm."

„Tule siis ometi tuppa!"

Tuppa astus naisterahvas. Ta riided olid ligedad ja mantli hôlmust nirises vesi.

Heledasti valgustatud tuppa astudes, lôi ta nägu naerule ja ta püüdis korraldada oma pigimuste juuksepasma.

„Kui suur ônn, et nägin teie aknast tuld," kôneles ta. „Ma hälbisin metsas hulk aega ringi, enne kui juhtusin sellele teele, mis mind tôi siia. Kui teie mulle annate ulualust, siis olen selle eest väga tänulik."

„Meie ei keela kellegile öömaja," ütles isa. „Kui sellega rahul olete, mis teile vôime pakkuda, siis — olge head."

„Eks te' vôta ometi oma ligedad riided seljast," tähendas Ant.

Ta heitis mantli ült ja pani selle toolile. Ikka nirises hôlmust vett.

„Kui ônnelik ma olen, et juhtusin teie juure."

„Nagu ma teie häälest kuulen, olete küll noor naisterahvas. Aga mistarvis teie siis rändate sügavas metsas niisugusel ööl?" küsis pime metsaisand.

„Mul oli küütija," kôneles naisterahvas. „See ütles, et ta teed tunneb ja ma maksin tale hästi. Aga murdus meie all jää ja ta langes ühes hobusega jôkke. Ta kadus mu silmist."

„Ta vajus jôkke?"

„Jôgi neelas ta ära. Ma pääsesin. Kui hirmus see oli. Jää kandis mind peal. Kui tagasi vaatasin, nägin pilkaspimedat ööd. Sealt poolt kuuldus ainult vali kohin ja rüsi ragin."

„Ta on kadunud," kôneles vanake. „Ega teda suuda keegi päästa. Teda ei leitagi enam. Jää purustab ta täitsa. Seda ma tean, seda ma tean!"

„Kui ônnelik ma olen, et vôin teie juures puhata. Teie juures on mul hea ja lôbus. Ma vihkan seda, kui pean üksi olema ja igavust tundma. Igavus suretab mind."

Ta astus Anti juure.

„Teie olete kütt? Teie teete püssi? Kuidas see küll vôib lôbus olla, metsas verstade kaupa taga ajada sirkajat looma. Küll ma viibiksin meeleldi teiega jahil. Kas teil on ka vahest igav?"

„Ei."

„Sa ei igatse teiste inimeste seltsi?"

„Meie oleme alati üheskoos. Meil on küllalt lôbus."

Ja vôôras pööras Laasi poole.

„Teie panite viiuli kôrvale. Väljas kuulsin läbi maru teie mängu. Ma armastan muusikat. Teie mängite?"

„Ma mängin ôhtuti, kui üheskoos toas istume."

„Kas sa ei mängiks ka minule."

Ta astus Laasi ette.

„Mängi selle kohutava jôe kohinat, mängi seda, kuidas ta oma tôkked purustab, ja vabalt hôisates merre tôttab. Mängi seda, kuidas loodus kevadel armuvalus ôhkab. Sa pead seda ometi môistma, sest sa elad kôige selle keskel."

Ta astus keset tuba.

„Mängi mulle, ma tantsin."

Ta kôneles kuumusega. Ta hääl muutus toas magusalôhnaliseks suitsuks, mis teeb inimese joobnuks.

Vanaisa, seda häält kuuldes, sirutas kaugele ettepoole oma näo ja vaatas aineti. Nüüd tuli tale meele, et ta pime on ja ta lahjale kôdunevale näole laotus hall meelehärm. Ta ei suutnud ennast hoida ja tahtis tômmata enese peale tähelpanu.

„Laas, ära nüüd mängi. Too ometi külalisele süüa. Too mett ja leiba!"

„Kui hea te' olete, vanake," ütles naisterahvas, astus ta juure ja silitas hellalt kortsulisi palgeid. „Aga süüa ei ole niipea vaja. Ma jôuan süüa ka pärastpoole. Ennemalt peab mul hea ja lôbus olema. Ma tahan tantsida. Küll mul on kahju, et sina seda ei näe. Sa oled ju pime."

Ta astus keset tuba ja ütles: „Noormees, vôta oma viiul ja mängi!"

Laas algas mängu. Helid olid alguses kindluseta, kaeblikud. Naisterahva vaade lebas Laasi peal. Helid muutusid rôômsamaks, kiiremaks, neist kuuldus hôiske.

Ta tantsis. Ta hôljus. Seal sügavas metsas ei oldud nähtud niisugust tantsu. Selle nägemine tegi noored mehed joobnuks, nagu oleksid nad ahnelt rüüpanud kanget viina, mis läheb kiiresti verre. Ta liikumised kutsusid, meelitasid, nôudsid. Ta kujutas sülelust, kirglist kallistust. Ikka rohkem ja rohkem täitis tantsijast välja voolav uimastav ja joobnustav hurmus kogu ruumi.

Tantsijat vaadates ei taipanud Ant oma venda, oma isa ja ka metsa mühinale olid ta kôrvad lukkus. Ta silmad neelasid aplalt seda hôljuvat, painduvat keha. Tema unustas noored pôdrad ja kase latvus mängivad tedred, osast kogu hinge needis ta selle naisterahva külge.

Neiu lôpetas oma tantsimise ja toetus väsinult tooli korjule.

„Kui hea see oli. Kui soe on mul nüüd! Kas teile meeldis mu tants?"

Vendadest ei vastanud tale kumbki.

„Ah, ah, ah!" naeris ta heledalt, lôôbilt. „Ma ei tea, kas teie mängite nii hästi. Aga kogu oma elus ei ole ma niisuguse tujuga tantsinud. Mu ihu tundis teie pilkusi. Ma tundsin, et mu tants teile meeldib. Teie, noormees, lubate ometi, et ma teid mängu eest tänan."

Ta andis Laasile suud.

Kramplikult tômbusid kokku Anti sôrmed, peost otsides terava noa pead.

Ka vana metsavaht nägi seda hôljuvat, nôtket keha, liikuvaid, kutsuvaid puuse, kiire hingamise môjul kerkivaid rindu. Ta hingas sisse uimastavat hurmust. Kôiki nägi ta niivôrd selgesti, et tale sugugi meele ei tulnud, et oli 20 aasta eest hääbunud nägemisvôime. Pärani ajas ta oma kustunud silmad.

Aastakümneid unes suikunud ja juba paadunud süda ärkas.

Tale toodi nüüd lauale mett, tahket leiba ja piima. Ta kôrval istusid kolm meest, vaatasid tale aineti otsa, magusat lôbu tundes ta hääle helist ja vallatust naerust.

II.

Haruldaselt kiirelt tuli tänavu soe kevade. Kus toona mustav maakamar oli, raagus puud, siis kattusid niihästi maapind kui ka puud kiirelt varaste lilliga

ja õitega. Soe vihmavalang pesi maa talvisest kõntsast ja kohe kattis seda lokkav muru.

Olid õhtud tüüned ja soojad. Väljas olles meelitasid nad iseäralise jõuga unelema. Jõe kohast tõusis üles hall udu, mis jõgi välja uhkas, ja see muutis oma nägu, kuju ja meelitas luulelisele mõtteile. Võis juba oodata ööpiku laulu. Päike oli loojenedes verev, pilve meerded punased, see ennustas homseks selget ilma.

Täna pääsid lahti suure tõmmukoorelise toominga esimesed pungad. Paari päeva pärast on ta valge lume ang.

Ant läks hommiku vara kodust välja. Oli suur koivalu, mis valgustas kogu ümbrust. Maapind oli pealt õrnalt kahutanud, nagu see kevadisil hommikuil harilik.

Eemalt jäätmaa servalt kuuldus kõmisev tedre kudrutamine ja vahetevahel vihane koha.

Missugune tore jahiaeg!

Ant läks, aga ta ei kuulnud ei tedre kudrutamist, ei pannud tähele, kui jalg katki astus jäekirmi vee loigul. Ta oli ajajooksul selles veendunud, et see naisterahvas tema venda armastab ja venna pärast ka siin viibibki. Oi, kuidas see teadmine ta hingest nagu koer hammastega kinni haaras. Ta kõndis nagu haavatu, nagu jõrm, kes kindlasti ei suuda seada oma samme.

Ei lahkunud naisterahva kuju ta silmist hetkekski ja alatasa seisis ta tema veetluse mõjus.

Alatasa leidus uusi reiu ja värskeid vermeid ta südames, nii et see aega ei saanud paraneda.

Täna haaras see tundmus nagu teeröövel iseäralise jõuga temast kinni ja Ant ägas otse lämmatuses: „Ilma temata ei saa ma elada."

Aga nüüd tuli tale jälle arvamine, et see veel kindel ei ole, kumbat naisterahvas armastab. Võib olla, on see aga alles viigi peal, kumb võidab tema armastuse.

Nüüd tundis Ant piirita viha ja põlgtust oma venna vastu. Kuidas ometi võis ta toona seda meest armastada ja teda alati vajada.

Oi — ta võiks ta tappagi — kui ta tõesti leiab, et Laas tal teel ees seisab.

Rännates mööda nõmme, ei tulnud tal meele püssi võtta ja mängivat kukke varitsema jääda. Küll pigistas ta aegajalt närvliselt püssilage ja ikka kõneles ta endamisi: „teda ei lase ma käest."

„Mispärast armastab ta teda?"

„Ma tean, ma tean," sosistas noormees. „Ta mäng paelutab teda. Sellega hoiab ta teda enese juures. Kui ta on tantsinud, siis läheb ja suudleb ta Laasi. Viiul on see. Kui tal viiulit ei oleks, siis ei oleks tal ka abinõu. Siis tuleks ta minu juure. Ma võtaks ta jahile. Ta armastab jahti. Meie käiksime kahekesi laanes. Kahekesi."

Nooremehe hing täitus iseäralise kuumusega. Ta süda tuksus tormiselt.

Nüüd ruttas ta koju, tiitsesti, otsekohe läbi soise maa, üle loikude ja laiade kraavide.

Kui ta koju jôudis, istus Laas tugitoolis, viiulit mängides. Naisterahvas lebas ta jalgel, aineti noorele mehele otsa vaadates.

Ilmselt olid nad väsinud armastusest.

Laasi hinge täitis tusk. Tale näis, nagu oleks ta hiljaks jäänud. Vend on seda kôiki saanud, mille järele tema janunes. Kas ta vend oli suudelnud neiu huuled veripunaseks? Kas nad olid kogu hommiku viitnud üksteise kaenlas? Ah — see oli see unistav mäng, mis veetles naisterahva.

Môru tusk täitis hinge ja viha paistis ta silmist. Aga seda ei pannud tähele vend, sest ta pilgud sidus ilusa naise kuju.

Aga see naisterahvas märkas kohe Anti sünkat pilku.

Vilkalt tôusis ta üles ja tuli nooremehe juure.

„Kuule, kus olid sa kogu ilusa hommiku?"

„Jahil," vastas Ant jôhkralt.

„Oi, miks nii pahur? Miks sa siis mind ühes ei vôtnud. Kas jahisaaki tôid?"

„Ei."

Naisterahvas naeris heledalt.

„Sa oled vilets kütt. Kas väriseb su käsi? Vôta mind ühes, siis on sul tingimata ônne."

„Kas sa tuled minuga?" küsis Ant ja haaras neiu käest kinni.

„Oi, mitte nii valusasti! Miks mina ei tule. Kuidas see küll ilus on, kui noor pôder oma surma krampides viskleb. Kuum veri voolab haavast ja see aurab hommikuses karges ôhus. Oi, jahilôbu on suur lôbu."

„Tule siis homme minuga ühes."

„Sina aga ei pea olema nii tusane. Sa pead olema rôômus. Näed, see uniste silmadega noormees seal. Sellele on sellest küll, kui teda kord suudlen. Siis unistab ta kogu päeva ainult sellest hetkest."

„Ära tee seda!"

Neiu vaatas Antile otsa. Hakkas siis äkitselt naerma.

„Sa oled armukade? Noh, see on hea. Nii peab olema, sest siis alles saame armastuse magususest aru."

Ta läks kiirelt Laasi juure ja suudles noormeest.

Ant karjatas, nagu saades valusa haava. Ta läks toast välja.

Oli pime öö, sest paksud pilved katsid kinni taeva, kuu ja tähed.

Metsavahi majas olid kustunud tuled, vaikinud viiuli hääled ja inimeste jutt.

Inimesed magasid.

Eemalt kuuldus jõe kohin, sest et temas veel oli vett rohkesti. Veel kuuldus kaugelt tühi, õõnes hääl. Mökitas metskits.

Ant ei maganud. Villand selgelt nägi ta veripunaseid huuli, ja vaevas teda halastamatalt janu nende järele. Tundus, kuidas ta hing ängis. Jälle tõusid ta kõrvu viiuli helid, mahedad, unistavad, kutsuvad, ja ta nägi ka tantsivat neidu. Ta venna unised silmad lebasid aineti ta peal.

Mida selgemalt ta nägi heppu neidu, seda suurim huum täitis ta südant.

Viimaks tõusis ta oetist ja jõrmina otsis käsikaodu teed. Tojalise koerana hiilis ta teise tuppa, kus ta teadis rippumas seinal venna viiuli.

Ta kobas seina, mis oli krobeline ja kust oli tükati maha varisenud lubi.

Varsti leidsid ta käed seinalt viiuli, mis oli õhukene ja kerge kui õhk.

Värisevail käsil võttis ta viiuli seinalt, pigistas selle kaela, nagu oleks tale pihku puutunud julmi röövli kurk.

„Kui sinul seda enam ei ole, siis ei suuda sa minuga ka võistelda. Siis tuleb ta minu juure ja mina suudlen teda."

Ta surus õhkkerge ja õhukese viiuli omale vastu rinda. See murdus heledal praginal pilpaiks.

Endas naerdes, hiilis ta oma oetile ja heameeleline naeratus lehvis ta näol.

„Vôistle nüüd veel minuga, vôistle veel!“ sosistas ta ja jäi suurimas ärevuses ootama hommikut.

„Tule minuga täna jahile,“ ütles Ant järgmisel hommikul neiule, sest ta tahtis ruttu pôgeneda kodust. „On nähtud eila pôtru hiieall.“

„Heameelega,“ vastas neiu, „aga mina tahan ennemalt laulda ja tantsida. Kus on su vend?“

Ta läks ruttu Laasi otsima, et see tale tantsuks mängiks.

Vend leidis eest pilpaiks purustatud viiuli.

„Kuule, ära kurvasta,“ ütles naisterahvas. „Mina laulan ja tantsin ka ilma viiulita.“

Ja nüüd tantsis ta Laasi ees. Katmatult andus ta tantsus Laasile ja selle unistes silmades pôles leek.

Kui viimaks ära väsis, istus ta Laasi sülle ja, oma kuuma, hingeldavat keha nooremehe vastu surudes, kôneles ta:

„Näed — sa vôid ka ilma viiulita elada, muidugi kui ma sinu juures olen. Oi, kuidas see leek sinu silmadest mind soendab.“

Ant oli selle aja sees toast kadunud. Ta luikas hiie ääres suure tamme all kirvendava valu käes.

Ta oli pime üle kümmekonna pika aasta. Selle aja vältusel oli ta ära unustanud, mis moodi on need silmad, mis kutsuvad naerateles, mis karva on must korbikarva juuks, mis moodi on see pilk, mille himu põlema süüdanud. Ta süda oli tardunud ja surnud ja aastate jooksul mõtles ta ainult selle maruse öö peale, mis temalt riisus ta naise.

Ikka jutustas ta seda tuntud lugu, mida teadsid teised juba peast, mis aga oli tale enesele nagu uus.

Kui käis pimedal ööl vastu maja vihane maruhoog ja sadas jämedat vihma, siis vaatas ta oma kustunud silmega aknast välja ja algas nõnda:

„See oli siis, kui sa, Laas, hoopis väikene olid. Oli just niisamasugune kevadine öö. Vihm sadas ja puhus vali tuul. Su ema oli õhtul kodust ära läinud. Meie ootasime teda, aga tema ei tulnud. Ma võtsin püssi ja läksin teda vaatama. Siis ma nägin veel selgesti, ka pimedal öölgi nägin hästi sihtida. Ma läksin teed mööda nõmme poole. Äkitselt kuulsin läbi tuule kohina appihüüdu. See tuli jõe poolt. Ma tundsin, see oli teie ema hääl. Ma jooksin sinna poole. Veel kord kuulsin hüüdu, aga siis vaikis. Ainult tuul kohises puie latvus. Jõgi oli öösel lahti läinud ja nüüd kohises ta vihaselt. Jääpangad olid purde ära viinud. Ma sain aru, see oli teie ema hääl. Sellest saati ei ole teda enam nähtud."

Kui ta selle loo akna all ära jutustas, jäi ta veel veidi ajaks oma kustunud silmega õue vahtima — nagu ootaks ta kedagi.

Selle järele tuli ta ja heitis puusakile laiale pingile laotatud karustele nahkadele.

Nii elas ta aasta-aastalt ja püüdis eneses hoida alal ikka seda ühte mõtet sellest viimasest ööst, nagu nõtra leegikest.

See mõte oli veel ta ainuke varandus endisest juhusrikkast ja ülevast elust ja selle pisukese varanduse tahtis ta hoolega nartsusse mähitult võtta hauda kaasa.

Noore naisterahva maija tulek murdis niiste vanakese pikaldaselt ja tuhmilt põleva hinge otsast. Närb hing lõi uuesti elama, sest naisterahva hääl avas ta hinges uuesti mälestused endisest ajast. Kui naisterahvas ta juure tuli, oma kuuma käega silitas ta palgeid ja ütles: „Oh kui kahju, et sa pime oled. Sa peaksid ka seda nägema, kui ma tantsin," siis aimas vana süda äkitselt nooruse kirge. Ei ole viga, et ta pime on, sest ta vaatab aineti neid liigutusi, unustades, et ta silmaaugud on aastakümned tühjad. Pimeda inimese hinges ereles noore neiu kuju täiesti.

Kui pime öö oli ja tuled ära kustutud, siis nägi ta väga hästi. Salaja ja ettevaatlikult tõusis ta üles laialt pingilt ja hiilis selle kambri ukseni, kus magas noor naisterahvas. Nüüd kuulis ta oma teritatud kõrvuga ta

hingamist ja nägi, kuidas ta täiskasvanud rinnad môôdukalt tôusid ja vajusid.

Ta seisis seal tunni aega, ja tagasi minnes tundis ta, et käik mitte tema janu ei kustutanud, vaid see tôusis alati veel suuremaks.

Olgugi et ta pime oli, ometi nägi ta palju, nägi kôik, mis selles majas sündis. Ta nägi, kuidas ta pojad teine teist vihkasid ja kuidas nad môlemad seda naisterahvast ihaldasid. Väriseva südamega môtles ta selle peale, et siin majas midagi sünnib. Ometi oli tal hea meel, et teda selle juures tähele ei pandud. Ta püüdis ennast ülesnäidata hoopis tähelepanematana, ta ei vaadanud naisterahva poolegi, kui see tantsis, olgugi et ta juba aastakümme pime oli.

Ometi môtles ta ainult selle peale, kuidas temal see peaks korda minema — kuidas tema selleks paraja aja leiaks.

Ta môtles raskelt, ühtelugu, ta môtles, nagu ta elus kunagi ei olnud môtelnud.

Alati oli ta vahil ja selleks igal hetkel ergud pingule kistud.

Alati oli ta ärevalt kahkvel, kartes, et teine ta poegadest selle naisterahva armastuse täiesti omab ja tal tuleb jälle tagasi langeda sellesse tardumusse, milles ta viibis aastakümneid. Oi, kuidas see kartus teda painas, seda enam veel, et ta kôiki pidi üksi kandma.

Môttes harutas ta küsimust, kus oleks see paik ja millal paras selleks aeg, kus ta teda üksipäini vôiks kohtada, aga ometi ei leidnud ta selleks vastust. Oli ju see naine alati ta poegade vahi all.

III.

Toome helmed olid juba varisenud ja tuul oli nad pühkinud metsaalustelt jalgteedelt. Varased ôied olid närtsinud ja lilled hakkasid valmistama seemnenuppe.

Kevade andis aasta üle suvele.

„Miks ei lähe sa enam jahile," ütles neiu ühel ôhtul Antile. „Nüüd on juba pôdravasikad üsna suured."

„Ma ei oska sihtida, sest mu käsi väriseb."

„Su käsi väriseb?"

„Jah. Sina seisad alati mu silmade ees ja ma ei näe midagi muud."

„Sa ônnetu! Ka su näolt ei kao viimasel ajal hall tusk ja môru meelehärm. Ma näen, su silmade pilk on luurav ja salalik, ja oma liigutustes oled sa jôhker."

„Sina kôneled seda," ütles Ant. „Sa oled mu hinge minult riisunud. Oma venda, keda toona üle kôige armastasin, vihkan ma nüüd. Sina laulad ja tantsid ju temale."

„Sa oled armukade," naeris naisterahvas. „Nii peab see olema. Sa meeldid mulle. Aga ometi on sellest veel mulle vähe."

„Mis sa soovid? Mis ma pean tegema? Ei ole midagi, mis ma sinu armastuse eest ei ohverdaks. Kas sa armastad mind vôi teda? Ütle! Lase siis, ma suudlen sind!"

„Ei veel mitte täna. Tule homme kella 12 ajal Loona kaldale, seal, kui sul jôudu on — vôid mind suudelda."

Täna ôhtul tantsis ta iseäralise hooga ja pillas oma liigutustega ohtralt tiirastusi. Lôpuks väsides, istus ta Laasi kôrvale, silitas ta juukseid ja küsis:

„Kas mu tants ei suuda su silmades leeki süüdata? Kas ma pole su silmis hurmav?"

„Ma ei taha enam elada!"

„Miks?"

„Sellepärast, et ma sind armastan."

„Sa oled narr. Kui armastakse, siis janutakse elu järele. Nôrgad ütlevad — ma ei taha elada."

„Kas sa siis armastad mind? Ütle mulle seda. Lase, ma suudlen sind."

„Ei — täna veel mitte. Tule homme kella 12 ajaks Loona kaldale. Seal, kui sul jôudu on, vôid sa mind suudelda."

Samal ööl tôusis vanamees oma voodist üles ja hiilis pimeda inimese osavuse ja ettevaatusega selle kambri ukse taha, milles naisterahvas magas. Toetades kônnisele, kuulatas ta hinge pidades. Kuuldus môôdukas hingamine. Ta nägi ka seda, kuidas ta lebas oma voodil. Ta tahtis tagasi pöörda oma laiale pingile, aga selleks ei jatkunud jôudu. Millal on selleks parem aeg? Vôib olla, sa suudledki teda.

Ta avas tasa ukse ja astus ettevaatlikult üle läve. Tale lôi vastu magus inimese lôhn, mida ta neelas suure isuga. Nüüd kuulis ta ka selgesti hingamist ja nägi isegi lebavat naisterahvast helendavalt valges särgis.

Ta hinges lôi pôlema paklakoonal.

Pooksis olnud hingamine vabanes, mis äratas naisterahva unest.

„Ära karda," sosistas vanake, „see olen mina."

„Miks ma peaksin sind kartma," ütles naine. „Sa käid öösel minu voodi juures, sest sa näed ju öösel niisama kui päeval. Tule, istu siia ja katsu — mu süda ei peksa ju sugugi hirmu pärast."

„Ole tasa. Lase, ma suudlen sind ometi üks ainus kord."

„Ei, mitte täna."

„Sa ei lase mind suudelda. Ma olen vana ja inetu. Aga tead, ma vôin sulle midagi tasuks anda, mida mu pojad ei vôi. Ma olen oma elus suure summa raha kogunud. Ma olen seda hoidnud. Mitte kopikut ei ole

ma ära raisanud. Vôta see kôik ühe suudlemise eest."

„Ma annan sulle suud, aga mitte nüüd. Tule homme kella 12 ajal Loona kaldale. Kui sul siis jôudu jatkub, seal vôid mind suudelda."

IV.

Oli soe päev, sest oli juba suvi.

Mööda jalgteed läks noor naisterahvas Loona kaldale. Siin ulatas paks kuusemets kuni kôrge järsu kaldani. All orus hiilgas vesi päikese paistel. Jôe roosid olid juba veest välja kasvanud ja nende kollased ja valged nupud kumardasid päikesele ja tuulele.

Metsas karjus vihmakass.

Ant tuli tihedate kuuskede vahelt. Ta silmadest paistis himutsev kirg.

„Sa tulid! Mina ootasin sind siin juba hommiku koidust peale. Kui pikad olid need tunnid. Ma môôtsin iga silmapilk varju ja kuulatasin hinge pidades su samme. Nüüd lased sa ennast kohe suudelda?"

Noormees sirutas käed nagu saagi järele.

„Ei veel."

„Mis? Kas sa taganed minust eemale? Kas sa tahad keelduda täitmast oma lubadust?"

„Kui imelik sa oled. Missugune ôigus on sul minu suudlemiseks? St — näe, seal tuleb keegi. Vôib olla, ehk on temal seesama iha."

„Kes see on? Kas ta luurab mind?“

Laas tuli välja noorte kuuskede vahelt.

„See on su vend.“

„Kes tôi tema siia? Keda ta otsib siit? Ah, tema käib nagu needmine mu kannul. Ma tahan ennast temast vabastada.“

Tuli leegitses Anti mustades silmades.

Laas tuli juure.

„Mine ära! Mine siit ära,“ kisendas Ant. „Mine ära — sest ma löön su surnuks.“

Rahuliselt pööras Laas naisterahva poole.

„Mis on sellel inimesel viga? Ah sina — luba, ma suudlen sind!“

Naisterahva hele, edev naer kôlas kaugele.

See oli hässitus. See oli süüde. Vihas tungisid kaks meest teineteise kallale. Nad ei tunnud enam üksteist — kumbki neist nägi enese ees vaenlast, kelle hävitamiseks tôusis hinges piirita iha.

Nad püüdsid üksteist maha suruda, ümber visata, et vôiks siis vastast jalge alla tallata. Vastase hävitamise taha oli peidetud selle naise armastus. See tuli sealt ära tuua. Siin ei olnud selle juures elul väärtust.

Nad tegid üksteisele haavu.

Peagi nirises neil kummagil ihu mööda helepunane veri.

Naine vaatas võitlust pealt. See huvitas ja erutas teda. Oi, kui magus oli see südamele. Igakordset osavat võtet kiitis heaks ta hele naer.

Ant tundis, et venna jõud lööb raugema. Arusaamata — kust võtab ta selle rammu. Harilikult ei olnud tal füüsilist jõudu. Oma liikumise väledust ei teritanud ta ilmaski jahil. Ta istus, mängis ja unistas.

Aga ometi lõi ta jõud musklites raugema. See täitis Anti hinge rõõmuga.

„Kui sa elad, siis ei saa mina elada," kähistas Ant.

Ant hakkas vedama oma vastast kõrgele kaldale, kus all sügavuses kohisesid veed.

Laas sai aru oma venna mõttest, aga kohkuma ta ei löönud.

„Hea küll. Ma ei jaksa sinuga võidelda. Aga niipalju on mul ikkagi jõudu, et ka sina teda ei saa. Sureme ühes!"

Heideldes lähenesid nad kaldale.

See oli naisterahvale kõige erutavam, kõige õndsam silmapilk.

Ta vaatles seda hinge kinni hoides. Ta ei lasknud kaduma minna ühtegi liigutust, ta korjas nad kokku nagu pärlid ja neelas need ahnelt alla.

Viimaks jõudsid nad heideldes kaldani, kust nad alla langesid. See oli naisele nii magus, nii ülev, val-

das teda niisuguse võimuga, et ta ei saanud ennast liigutada. Ainult kiljatus andis tunnistust hinge erutusest.

Ta arvas alt voogude kohinast kuulvat veel vande sõnu.

Selsamal silmapilgul, kui kadusid heitlejad noored mehed, tuli mööda jalgrada vana rauk. Ta keha oli juba kõver, aga ometi käis ta niisama tiitsesti, nagu oleks ta noor ja nägija.

Aga see jalgrada oli tale ju tuttav, sest tema ise oligi selle tallanud oma eluea jooksul.

Ta tuli naisterahva poole.

„Tee häält! Teata, kus sa oled! Sa oled siin, sest ma kuulsin sinu häält. See oli sinu naer, mis mu kõrvad püüdsid kinni tuulest. Aga mu kõrv kuulis ka vannet ja needmist. Kes on veel siin su juures?“

„Siin olid su mõlemad pojad.“

Vanamehe kortsus nägu läks valjuks.

„Mis nad siit otsivad? Sa kutsusid ju mind. Kas nemad siis mulle ikka ja alati ees?“

„Nad ei ole sul enam ees. Neid ei ole enam.“

„Ei ole enam?“

Vanamehe kortsus nägu läks naerule.

„Ah, nad läksid ära. Nad ei saanud sind suudelda. Sa ei lasknud seda. See on õige. Ma annan sulle raha, kõik oma raha. Aga ehk tulevad nad tagasi?“

„Ei. Nad ei tule enam tagasi. Nad langesid môlemad kôrgelt kaldalt hauda."

„Langesid hauda?"

Kortsulise näo peale ilmus lai naerujoon.

„Sealt ei tule keegi tagasi. Ja nüüd olen mina ainuke, kes sind suudleb. Luba siis ennast suudelda."